

GAGAVUZ TÜRKÇESİNİN MORFOFONOLOJİSİ

Burcu ÖNER

**Haziran 2023
DENİZLİ**

GAGAVUZ TÜRKCESİNİN MORFOFONOLOJİSİ

Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Yeni Türk Dili Programı

Burcu ÖNER

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Salih Mehmet ARÇIN

Haziran 2023

DENİZLİ

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Burcu ÖNER

ÖN SÖZ

Ayrı bir bilim dalı olarak ilk kez 1920 yılında Nikolay Sergeyevich Trubetsky tarafından tanımlanan morfofonoloji (biçim-ses bilgisi), biçim bilim ile ses bilimin etkileşimi sonucunda ortaya çıkan bir alan olarak bilinmektedir.

Morfofonoloji, biçimbirimlerin ayırt edici ses bilgisel özelliklerini belirleyip, bu biçimbirimlerin birleşmeleri sırasında meydana gelen değişimleri belirlemek için kurallar oluşturmakta ve biçim-ses bilgisi değişim teorisi meydana getirmektedir. Bu morfofonolojik kurallar kelime türetiminin ses bilgisi ile nasıl etkileşime girdiğini açıklamaktadır.

Morfofonoloji incelediğimiz kaynaklarda çeşitli terimlerle anılmaktadır. Bu kavramlar; *biçim bilimsel ses bilim, morfofonemik, biçimsel sesbilgisi, morfofonemizmdir.*

Çalışmamızın ana amacı Gagavuz Türkçesinde morfofonolojik özelliklerin tespit edilmesidir. Bahsi geçen bu morfofonolojik özellikler belirlenirken öncelikle biçimbirimler tanımlanmıştır. Tanımlanan biçimbirimler Gagavuz Türkçesiyle yazılmış edebî metinler, yüksek lisans ve doktora tezlerinden tanıklanmıştır.

Çalışmamız *Giriş* ve *İnceleme* olarak iki ana bölümden meydana gelmektedir. Giriş kısmından önce *kısaltmalar listesine* yer verilmiştir.

Giriş bölümü üç alt başlıktan meydana gelmektedir. Bunlar sırasıyla *Gagavuzlar, Gagavuz Türkçesi* ve *Morfofonolojidir.*

İnceleme bölümü üç alt başlıktan oluşmaktadır: *Yapım Biçimbirimleri, Fiilimsi Biçimbirimleri, Çekim Biçimbirimleri.* Bu başlıklardan *Yapım Biçimbirimleri* başlığı altında *İsimden İsim Yapım Biçimbirimleri, İsimden Fiil Yapım Biçimbirimleri, Fiilden İsim Yapım Biçimbirimleri, Fiilden Fiil Yapım Biçimbirimleri* ve *Biçim Bilgisel Kalıplaşmalar* ele alınmıştır. İkinci olarak *Fiilimsi* biçimbirimleri incelenmiştir. *Fiilimsiler* üç alt başlıkta incelenmiştir: *İsim fiil, Sıfat Fiil, Zarf Fiil.* Son olarak da *Çekim Biçimbirimleri* tetkik edilmiştir. Bunlar da iki alt başlıkta incelenmiştir: *İsim çekim Biçimbirimleri, Fiil Çekim Biçimbirimleri.* *İsim çekim Biçimbirimleri* başlığı altında *Hâl Biçimbirimleri (Yalın Hâli, İlgi Hâli, Yükleme Hâli, Yönelme Hâli, Bulunma Hâli, Çıkma*

Hâli, Eşitlik Hâli, Yön Gösterme Hâli), Çokluk Biçimbirimi, İyelik Biçimbirimleri, Aitlik Biçimbirimi, Soru Edatının İsimlerle Kullanılışı, İsimlerde olumsuzluk ve Vasıta Hâl Biçimbirimleri değerlendirilmiştir. *Fiil Çekim Biçimbirimleri* başlığı altında ise *Kişî Biçimbirimleri, Şekil ve Zaman Biçimbirimleri, Fiillerin Birleşik Çekimleri, Ek-Fiil, Ek-Fiilin Olumsuzu, Ek Fiil Soru Edatının Kullanımı ve Soru Edatının Kip Biçimbirimli Fiillerle Kullanımı* incelenmiştir.

Çalışmamızda elde ettiğimiz bilgiler *Sonuç* kısmında maddeler hâlinde verilmiştir. *Kaynaklar* kısmında ise istifade ettiğimiz eserler alfabetik olarak sıralanmıştır.

Bilgi ve tecrübelerine ihtiyaç duyduğum her aşamada bana yardımcı olan, öğrencisi olmaktan her zaman gurur duyacağım kıymetli hocam Dr. Öğr. Ü. Salih Mehmet ARÇIN'a; arkadaşım Hanse YAVAŞ'a ve beni her zaman destekleyen aileme teşekkür ederim.

ÖZET

GAGAVUZ TÜRKÇESİNİN MORFOFONOLOJİSİ

ÖNER, Burcu

Yüksek Lisans Tezi

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Yeni Türk Dili Programı

Tez Yöneticisi: Dr. Öğr. Üyesi Salih Mehmet Arçın

Haziran 2023, XIV + 150 Sayfa

Morf fonoloji, biçimbirimlerin ayırt edici ses bilgisel özelliklerini belirleyip, bu biçimbirimlerin birleşmeleri sırasında meydana gelen değişimleri belirlemek için kurallar oluşturmak ve biçim-ses bilgisi değişim teorisi meydana getirmektedir. Bu morfofonolojik kurallar kelime türetiminin ses bilgisi ile nasıl etkileşime girdiğini açıklamaktadır. Çalışmamızda Gagavuz Türkçesinin bağımlı biçimbirimlerinde meydana gelen biçim-ses bilgisi değişimi kurallarının belirlenip kelime türetiminin ses bilgisi ile nasıl etkileşime girdiği açıklanmaya çalışılmıştır. *Giriş* bölümü üç alt başlıktan meydana gelmektedir. İlk alt başlıkta *Gagavuzlar* ile ilgili bilgi verilmiştir. İkinci başlıkta *Gagavuz Türkçesi* ile ilgili bilgi verildikten sonra üçüncü başlıkta *Morf fonoloji* tanımlanmış ve bu alanla ilgili çalışmalara yer verilmiştir. İnceleme kısmı üç ana başlıktan oluşmaktadır. Bu başlıklar altında *Yapım Biçimbirimleri*, *Fülimsi Biçimbirimleri*, *Çekim Biçimbirimleri* incelenmiştir. İlk ana başlık olan *Yapım biçimbirimleri* beş alt başlıkta incelenmiştir: *İsimden İsim Yapım Biçimbirimleri*, *İsimden Fiil Yapım Biçimbirimleri*, *Fiilden İsim Yapım Biçimbirimleri*, *Fiilden Fiil Yapım Biçimbirimleri*, *Biçim Bilgisel Kalıplaşmalar*. İkinci ana başlıkta *Fülimsi Biçimbirimleri* incelenmiştir. *Fülimsi Biçimbirimleri* üç alt başlıkta incelenmiştir: *İsim Fiil*, *Sıfat Fiil*, *Zarf Fiil*. Üçüncü ana başlık olan *Çekim Biçimbirimleri* iki alt başlıkta incelenmiştir: *İsim Çekim Biçimbirimleri*, *Fiil Çekim Biçimbirimleri*. Çalışmamızda elde ettiğimiz bilgiler *Sonuç* kısmında maddeler hâlinde bildirilmiştir. *Kaynaklar* kısmında istifade ettiğimiz eserler alfabetik olarak sıralanmıştır.

Anahtar kelimeler: Gagavuzlar, Gagavuz Türkçesi, morfofonoloji, ses bilgisi, biçim bilgisi.

ABSTRACT**MORPHONOLOGY OF GAGAVUZ TURKISH****ÖNER, Burcu**

Master Thesis

Turkish Language and Literature Department

New Turkish Language Programs

Adviser of Thesis: Asst. Prof. Salih Mehmet ARÇIN

June 2023, XIV + 150 Pages

Morphophonology identifies the distinguishing characteristic phonological qualifications of morphemes, composes the rules to specify the changes that consist of during the unification of these morphemes and generates the theory of morphophonological change. These morphological rules specify how to word deviation interacts with the phonology. In this study, tried to state the rules of phonological change bound form of Gagauz Turkish and to specify how to word derivation interacts with phonology. The introductory part eventuates of three subheadings, First one includes information about Gagauz Turks. In the second subheading, after the information was specified on Gagauz Turkish, Morphophonology was clarified in the third subheading, and relevant studies are included. The review part consists of three major topics, derivational affixes, Verbal affixes, and Inflectional affixes were analyzed under these topics. The first major topic of derivational affixes were analyzed under the five subheadings; noun to verb affixes, verb-to-noun affixes, verb-to-verb affixes, morphophonological set phrases, The verbal affixes were analyzed under the second major topic and this topic were analyzed under the three subheadings: Verbal noun, verbal adjective, verbal adverb. The inflectional affixes which are our last major topic were analyzed under the two subheadings; noun inflection affixes and verb inflection affixes. The results that we achieved are reported as articles in the Conclusion part. The resources that have been used for this research are listed alphabetically in the resources part.

Key words: Gagauz, Gagauz Turkish, morphophonology, phonetics, morphology.

KISALTMALAR LİSTESİ

Genel Kısaltmalar		
age.	Adı geçen eser	
agm.	Adı geçen makale	
çev.	Çeviren	
ed.	Editör	
s.	Sayfa	
vb.	ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi	
vs.	Vesaire	
yay.	Yayımlayan	
red.	Redaksiyon	
İşaretler		
+	İsim kökü, isim köküne ve tabanına gelen ek	
-	Fiil kökü, fiil köküne ve tabanına gelen ek	
<	Bu şekle gider	
>	Bu şekilden gelir	
~	Benzerlik, denklik işareti	
{ }	Biçimbirim parantezi	
//	Fonem parantezi	
Ø	Eksikliği ve düşmeyi gösterir	
Eserlerle İlgili Kısaltmalar, Tanımlandığı Kaynaklar		
ÇTYD	<i>Çağdaş Türk Yazı Dilleri</i>	➤ Ercan Alkaya, Ahmet Buran, Süleyman Kaan Yalçın, <i>Çağdaş Türk Yazı Dilleri-I Güneybatı / Oğuz Grubu</i> , Akçağ Yay., Ankara 2020.
FÇK	<i>Fiil Çekim Kılavuzu</i>	➤ Feyzi Ersoy, “Gagavuz Türkçesi”, <i>Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Fiil Çekim Kılavuzu</i> , Türk Dil Kurumu, Ankara 2021.
GD	<i>Gagauz Dili</i>	➤ D. Tanasoglu, I. Arabacı, <i>Gagauz Dili</i> , Kişinev 1962.
GG	<i>Gagauzçanın Gramatikasi Fonetika, leksika, morfolojiya, sintaksis. Eksperimental üürenmāk kiyadı</i>	➤ N. İ. Baboglu, İ. İ. Baboglu, <i>Gagauzçanın gramatikasi fonetika, leksika, morfolojiya, sintaksis. Eksperimental üürenmāk kiyadı</i> , Chişinau Ştiinta 1999.
GGY	<i>Grammatika Gagauzskogo Yazıka</i>	➤ L. A. Pokrovskaya, <i>Grammatika Gagauzskogo Yazıka</i> , Kişinev 1990.
GTG	<i>Gagavuz Türkçesi Grameri</i>	➤ Nevzat Özkan, <i>Gagavuz Türkçesi Grameri</i> , Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2019.
GTK	<i>Gramer Terimleri Kılavuzu</i>	➤ Emine Gürsoy-Naskali, <i>Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu</i> , Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1997.

GTS	<i>Gagauz Türkçesinin Sözlüğü</i>	➤ G. A. Gaydarci, E. K. Koltza, L. A. Pokravskaya, B. P. Tukan, <i>Gagauz Türkçesinin Sözlüğü</i> , (çev. A. Mecit Doğru, İ. Kaynak), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.
GTSV	<i>Kadem Kaynaa Romani Örneği Gagauz Türkçesi Söz Varlığı</i> ,	➤ Ceyda Erdin, <i>Kadem Kaynaa Romani Örneği Gagauz Türkçesi Söz Varlığı</i> , Paradigma Akademi, Çanakkale 2020.
SUK	<i>Sonsuzluğa Uçan Kuşlar</i>	➤ Valentina Bujilova, <i>Sonsuzluğa Uçan Kuşlar</i> , (çev. Bülent Hünerli), Paradigma Akademi, Çanakkale 2020.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
GİRİŞ	1
1.1. Gagavuzlar.....	1
1.2. Gagavuz Türkçesi.....	8
1.3. Morfofonoloji	11

BÖLÜM I

İNCELEME

1. YAPIM BİÇİMBİRİMLERİ.....	22
1.1. İsimden İsim Yapım Biçimbirimleri	22
1.1.1. {+Aç}.....	22
1.1.2. {+Ak}	22
1.1.3. {+An}	23
1.1.4. {+Ar, +(ş)Ar}	23
1.1.5. {+(A)rAk}.....	23
1.1.6. {+CA}	24
1.1.7. {+CA(A)z}	24
1.1.8. {+ CAk}.....	25
1.1.9. {+CI}	26
1.1.10. {+CIk}	26
1.1.11. {+cilä(ä)n / {+cIIAyIn}	27
1.1.12. {+daş}	28
1.1.13. {+ GA}.....	28
1.1.14. {+GAn}.....	28
1.1.15. {+gilt}	29
1.1.16. {+gış}.....	29
1.1.17. {+ıl }	30
1.1.18. {+İt}.....	30
1.1.19. {+kan}.....	30
1.1.20. {+kI / +kU}.....	31
1.1.21. {+LA(yI/e)n, +(y)Le(i)n}	31

1.1.22. {+ L ₁ }	32
1.1.23. {+LIK}	32
1.1.24. {+man}	33
1.1.25. {+msI}	33
1.1.26. {+ncI}	33
1.1.27. {+sal}	34
1.1.28. {+sI}	34
1.1.29. {+sIz}	34
1.1.30. {+sul}	35
1.1.31. {+şil}	35
1.1.32. {+tI}	36
1.1.33. {+uk}	36
1.1.34. {+(U)z}	36
1.1.35. {+dar}	37
1.1.36. {+istan}	37
1.1.37. {+(y)ka}	37
1.1.38. {+ru}	37
1.2. İsimden Fiil Yapım Biçimbirimleri	38
1.2.1. {+A-}	38
1.2.2. {+(A)l-}	38
1.2.3. {+(A)r-}	39
1.2.4. {+da-}	39
1.2.5. {+ı-}	39
1.2.6. {+Ik-}	40
1.2.7. {+irgen-}	40
1.2.8. {+kIr-}	40
1.2.9. {+LA-}	41
1.2.10. {+sA-}	41
1.3. Fiilden İsim Yapım Biçimbirimleri	42
1.3.1. {-A}	42
1.3.3. {-amak}	43
1.3.4. {-baç / -mAç}	43
1.3.8. {-gaç}	44
1.3.9. {-GAn}	44
1.3.11. {-GIç}	45

1.3.12. {-GIn}	46
1.3.13. {-I}	46
1.3.14. {-IcI}	47
1.3.15. {-(I)k}	47
1.3.16. {-(I)l}	48
1.3.17. {-(I)m}	48
1.3.18. {-In}	48
1.3.19. {-(I)t}	49
1.3.20. {-ız}	49
1.3.21. {-mal}	50
1.3.22. {-mAn}	50
1.3.23. {-mIk}	50
1.3.24. {-tI}	51
1.3.25. {-y}	51
1.4. Fiilden Fiil Yapım Biçimbirimleri	51
1.4.1. {-A-}	51
1.4.2. {-AlA-}	51
1.4.3. {-Ar-}	52
1.4.4. {-ç-}	52
1.4.5. {-DIr}	52
1.4.6. {-Gun-}	53
1.4.7. {-gut-}	53
1.4.8. {-I-}	53
1.4.9. {-(I)D-}	54
1.4.11. {-(I)l-}	55
1.4.12. {-(I)n-}	55
1.4.13. {-(I)r-}	56
1.4.14. {-(I)ş-}	56
1.4.15. {-(I)z-}	56
1.4.16. {-mA-}	57
1.4.16.1. {-mar-}	57
1.4.16.2. {-maz-}	57
1.4.17. {-msä-}	58
1.4.19. {-re-}	58
1.4.21. {-y-}	58

1.5. Biçim Bilgisel Kalıplaşmalar	58
1.5.1. Yönelme Hâl Biçimbiriminin Kalıplaşması	58
1.5.2. Yön Hâl Biçimbiriminin Kalıplaşması	59
1.5.3. Eşitlik Hâl Biçimbiriminin Kalıplaşması.....	59
1.5.4. Bulunma Hâl Biçimbirimin Kalıplaşması.....	59
1.5.5. Çıkma Hâl Biçimbirimin Kalıplaşması	60
1.5.6. Vasıta Hâl Biçimbirimin Kalıplaşması	60
1.5.7. I. Kişi İyelik Biçimbiriminin Kalıplaşması.....	60
1.5.8. III. Kişi İyelik Biçimbiriminin Kalıplaşması.....	60
1.5.9. Çokluk Biçimbiriminin Kalıplaşması	61
1.5.10. Aitlik Biçimbiriminin Kalıplaşması	61
1.6. Sıfat Fiil, Zarf Fiil ve Şart Kipi Biçimbirimlerinin Kalıplaşması	62
1.6.1. Sıfat Fiil Biçimbiriminin Kalıplaşması.....	62
1.6.1.1. {-AcAk} Sıfat Fiil Biçimbiriminin Kalıplaşması	62
1.6.1.2. {-Ar} Sıfat Fiil Biçimbiriminin Kalıplaşması.....	62
1.6.1.3. {-mİş} Sıfat Fiil Biçimbiriminin Kalıplaşması.....	62
1.6.2. Zarf Fiil Biçimbiriminin Kalıplaşması	62
1.6.2.1. {-A} Zarf Fiil Biçimbiriminin Kalıplaşması.....	62
1.6.3. Şart Kipi Biçimbiriminin Kalıplaşması	63
2. FİİLİMSİ BİÇİMBİRİMLERİ	63
2.1. İsim Fiil	63
2.1.1. {-mAk}	63
2.1.2. {-mAA}	63
2.1.3. {-mA}	64
2.1.4. {-Iş}	64
2.2. Sıfat Fiil.....	64
2.2.1. {-An (< -gan)}	64
2.2.2. {-Ar}	65
2.2.3. {-DIk}	65
2.2.4. {-dü}	66
2.2.5. {-mA} (olumsuzluk biçimiriyle kullanılışı).....	66
2.2.6. {-mAz}	66
2.2.7. {-mİş}	66
2.2.8. {-(y)AcAk}	67
2.3. Zarf Fiil.....	67

2.3.1. {-A}	67
2.3.2. {-(A/I)r -mAz}	68
2.3.3. {-DIk} sıfat fiilinden yapılan zarf fiiller	68
2.3.3.1. {-DIkçA}	68
2.3.3.2. {-DIktan}	69
2.3.4. {-DIynAn}	69
2.3.5. {-I}	70
2.3.6. {-IncA(n/a)}	70
2.3.7. {-IncAk}	71
2.3.8. {-Ip}	72
2.3.9. {-kAn(A)}	72
2.3.10. {-mAdAAAn}	72
2.3.11. {-(y)ArAk}	73
3. ÇEKİM BİÇİMBİRİMLERİ	74
3.1. İsim Çekim Biçimbirimleri	74
3.1.1. Hâl Biçimbirimleri	74
3.1.1.1. Yalın hâl	74
3.1.1.1.1. {Ø}	74
3.1.1.2. İlgi hâli	74
3.1.1.2.1. {+ In/ +An/ +nIn}	74
3.1.1.3. Yükleme hâli	75
3.1.1.3.1. {+I / +y+}	75
3.1.1.4. Yönelme hâli	76
3.1.1.4.1. {+(y)A / +y}	76
3.1.1.5. Bulunma hâli	77
3.1.1.5.1. {+DA}	77
3.1.1.6. Çıkma hâli	77
3.1.1.6.1. {+DAn}	77
3.1.1.7. Vasıta Hâl Eki	78
3.1.1.7.1. {+(In, + (I)LAn}	78
3.1.1.8. Eşitlik hâli	78
3.1.1.8.1. {+CA}	78
3.1.1.9. Yön gösterme hâli	79
3.1.1.9.1. {+rA, +ArI}	79
3.1.2. Çokluk Biçimbirimi	80

3.1.2.1. {+LAr}	80
3.1.3. İyelik Biçimbirimleri	80
3.1.4. Aitlik Biçimbirimi.....	83
3.1.5. Soru Edatının İsimlerle Kullanılışı	84
3.1.5.1. {+mI}	84
3.1.6. İsimlerde Olumsuzluk.....	84
3.1.6.1. {diil / diyl}	84
3.2. Fiil Çekim Biçimbirimleri	84
3.2.1. Kişi Biçimbirimleri	84
3.2.1.1. Zamir Kökenli Kişi Biçimbirimleri (I. Tip Kişi Biçimbirimleri).....	84
3.2.1.2. İyelik Kökenli Kişi Biçimbirimleri (II. Tip Kişi Biçimbirimleri).....	87
3.2.1.3. Emir Kipindeki Kişi Biçimbirimleri (III. Tip Kişi Biçimbirimleri).....	89
3.2.2. Şekil ve Zaman Biçimbirimleri.....	90
3.2.2.1. Bildirme Kipleri	91
3.2.2.1.1. Şimdiki Zaman {- êr }	91
3.2.2.1.2. Görülen Geçmiş Zaman {-DI}	92
3.2.2.1.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman {-mİş}.....	95
3.2.2.1.4. Gelecek Zaman {-(y)AcAk}	96
3.2.2.1.5. Geniş Zaman {-(A, I)r}	98
3.2.2.2. Tasarlama Kipleri.....	101
3.2.2.2.1. İstek Kipi {-(y)A}	101
3.2.2.2.2. Emir Kipi	103
3.2.2.2.3. Şart Kipi {-sA}	105
3.2.2.2.4. Gereklilik Kipi {-mAII}	106
3.2.3. Fiillerin Birleşik Çekimi	107
3.2.3.1. Birleşik Ekli Fiillerin Hikâyesi	107
3.2.3.1.1. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi	107
3.2.3.1.1.1. {-mİş-tI / -mUş-tU}	107
3.2.3.1.2. Gelecek Zamanın Hikâyesi.....	109
3.2.3.1.2.1. {-AcE-y-dI}	109
3.2.3.1.3. Geniş Zamanın Hikâyesi	111
3.2.2.1.3.1. {-Ar-dI}	111
3.2.3.1.4. İstek Kipinin Hikâyesi	114
3.2.3.1.4.1. {-A(y)-dI}	114
3.2.3.1.5. Gereklilik Kipinin Hikâyesi	115

3.2.3.1.5.1. {läázımdı}	115
3.2.3.1.6. Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi	116
3.2.3.1.6.1. {-dI(y)-dI}	116
3.2.3.2. Birleşik Ekli Fiillerin Rivayeti	117
3.2.3.2.1. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Rivayeti	118
3.2.3.2.1.1. {-mIş-mIş / -mUş-mUş}	118
3.2.3.2.2. Geniş Zamanın Rivayeti	119
3.2.3.2.2.1. {-Ar-mIş}	119
3.2.3.2.3. Gelecek Zamanın Rivayeti	120
3.2.3.2.3.1. {-AcE-y-mIş}	120
3.2.3.2.4. Şart Kipinin Rivayeti	121
3.2.3.2.4.1. {-sA-y-mIş}	121
3.2.3.2.5. Gereklilik Kipinin Rivayeti	122
3.2.3.2.5.1. {läázım-mış}	122
3.2.3.2.6. İstek Kipinin Rivayeti	123
3.2.3.2.6.1. {-A-y-mIş}	123
3.2.3.3. Birleşik Biçimbirimli Fiillerin Şartı	124
3.2.3.3.1. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı	124
3.2.3.3.1.1. {-DI(y)-sA}	124
3.2.3.3.2. Gelecek Zamanın Şartı	125
3.2.3.3.2.1. {-AcE-y-sA}	125
3.2.3.3.3. Geniş Zamanın Şartı	126
3.2.3.3.3.1. {-Ar-sA}	126
3.2.3.3.4. Gereklilik Kipinin Şartı	127
3.2.3.3.4.1. {läázımsa}	127
3.2.4. Ek Fiil	128
3.2.4.1. Geniş Zaman	128
3.2.4.2. Görülen Geçmiş Zaman	130
3.2.4.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman	131
3.2.4.4. Şart Kipi	132
3.2.4. Ek Fiilin Olumsuzu	133
3.2.5. Ek Fiilde Soru Edatının Kullanımı	134
3.2.6. Soru Edatının Kip Biçimbirimli Fiillerle Kullanılışı	134
3.2.6.1. Görülen Geçmiş Zamanın Soru Edatıyla Kullanımı	135
3.2.6.2. Şart Kipinin Soru Edatı ile Kullanımı	135

3.2.6.3. İstek Kipinin Soru Edatı ile Kullanımı	136
3.2.6.4. Emir Kipinin Soru Edatı ile Kullanımı	136
3.2.6.5. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Soru Edatı ile Kullanımı	137
3.2.6.6. Şimdiki Zamanın Soru Edatı ile Kullanımı.....	137
3.2.6.7. Gelecek Zamanın Soru Edatı ile Kullanımı	138
3.2.6.8. Geniş Zamanın Soru Edatı ile Kullanımı	138
3.2.6.9. Gereklilik Kipinin Soru Edatı ile Kullanımı	139
SONUÇ	140
KAYNAKLAR	145
ÖZGEÇMİŞ	150

GİRİŞ

1.1. Gagavuzlar¹

Gagavuzlar, kendilerine özgü dil, din ve kültürel yapıya sahip Türk topluluğudur.² Gagavuzlar, dinî bakımdan Hristiyanlığı seçmişlerdir.³ Gagavuzlar, Günümüzde Moldova (Moldovya, eski ismiyle Besarabya) Cumhuriyeti'nin güneybatısı ile Ukrayna'nın batısında Prut nehri civarında yaşamaktadırlar. Bu bölgeye Gagauz Özerk bölgesi denilmektedir.⁴

Gagavuz Özerk bölgesi, Moldova sınırları içerisinde yer almaktadır. Bölgenin Yüzölçümü 1.850 kilometrekaredir ve üç büyük kenti vardır. Bunlar Komrat, Çadır-Lunga, Vulkanesti'dir. Komrat, idarî merkez konumundadır ve toplam 29 köy bulunmaktadır. Gagavuzların büyük çoğunluğu nüfusları dokuz bine kadar çıkan bu köylerde yaşamaktadır. Gagavuz Özerk bölgesinin kentleşme oranı ise % 40'tır. Resmî dili Gagauz Türkçesi, Moldovaca ve Rusça olan bu bölgenin yönetim biçimi başkanlık sistemidir. Bu sisteme göre 17 Aralık 2006 tarihinde yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Mihail Formuzal Cumhurbaşkanı olmuştur.⁵ Gagavuz Özerk Bölgesinin mevcut başkanı İrina Vlah, 2015 ve 2019 seçimlerinde başkan seçilmiştir.

Gagavuz Özerk bölgesi dışında Gagavuzların; Ukrayna, Rusya, Belarus, Brezilya, Avustralya, Yunanistan (Keserya), Bulgaristan (Varna, Şumnu, Razgrad, Provadı, Balçık, Tutrakam, Kavarna, Silistre) Romanya (Dobruca), Kazakistan, Kırgızistan (Bişkek), Türkmenistan, Özbekistan (Taşkent), Azerbaycan, Estonya, Türkiye, Litvanya, ABD gibi ülkelerde de gruplar hâlinde yaşadıkları bilinmektedir.⁶ Bu ülkelerin tamamındaki Gagavuz nüfusunun 300.000'e yakın olduğu düşünülmekteyken Nevzat

¹ Gagavuz ya da Gagauz şeklinde kaynaklarda geçen bu etnonimin yazımı konusunda kesin bir görüş bulunmamaktadır. Çalışmamızda alıntı yaptığımız yerler haricinde söz konusu etnonim "Gagavuz" şekliyle kullanılmaktadır.

² Nevzat Özkan, *Gagavuz Türkçesi Grameri*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 2019, s. 23.

³ J. Hatlas, M. Zyromsky "Bucaktaki Gagavuzların Hayatında Din", (çev. Ramazan Adıbelli), *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 29, 2011, s. 533. Şu bilgiler Gagavuzların hayatında Hristiyanlığın görünümünü ortaya koymaktadır: "Her Gagauz köyü aynı zamanda Ortodoks Hristiyan Kilisenin yer aldığı ve yardımcılarıyla birlikte bir veya iki din adamının bulunduğu bir diosez [bir papazın dinî sorumluluğu altında bulunan bölge] oluşturmaktadır." ve "bir köyün merkezinde en yüksek yerde, sıklıkla da büyük bir meydanın ortasında bir Ortodoks Hristiyan kilise yer almaktadır." (J. Hatlas, M. Zyromsky, agm., s. 533-549).

⁴ WEB 1 <https://www.gagauzia.md/ru/ato-gagauziya/istoriya.html>

⁵ WEB 2 <http://www.gagauzya.com/genel-bilgiler>

⁶ Harun Güngör, Mustafa Arğunşah, *Gagauzlar (Gagauz Türklerinin etnik yapısı, nüfusu, dili, dini, folkloru hakkından araştırma)*, Ötüken Yay., İstanbul, 1998, s. 11; Atanas Manov, *Gagauzlar (Hristiyan Türkler)*, (çev. M. Türker Acaroğlu), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2001, s. 3; Nevzat Özkan, *Gagavuz Edebiyatı*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2017, s. 13.

Özkan, Gagavuzların toplam nüfus verileri arasında tutarsızlık bulunduğunu bildirmektedir.

Nevzat Özkan, 1989-2014 yılları arasındaki Gagavuzların toplam nüfus verilerini ve oranlarını şu şekilde vermektedir:⁷

Ülkeler	1989	2015
Moldova	153.458 %78	155.000
Ukrayna	31.967 %16.23	32.000
Rusya vd. Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri	12.332	13.000
Romanya, Yunanistan, Bulgaristan, Türkiye	-	50.000 (tahmini)
Toplam	197. 757	250. 000

Tablo 1. Gagavuzların toplam nüfusuyla ilgili 1989-2014 yılları arasındaki veriler ve oranlar.⁸

Moldova ve Ukrayna bölgelerinde Gagavuz nüfus yoğunluğunun daha fazla olduğu bilinmektedir.⁹ Özkan'ın 2014 nüfus sayımına göre Moldova'nın nüfus verilerini ve oranlarını ortaya koyduğu tablo ise şu şekildedir:¹⁰

Moldova	3.838.332	%100
Moldovan	2.804.801	%75,1
Rumen	192.800	%7,0
Ukrayn	181.035	%6,6
Rus	111.726	%4,0
Gagavuz	126.010	%4,5
Bulgar	51.867	%1,8
Çingene	13.900	%0,5
Diğer	14.000	%0,5

Tablo 2. 2014 nüfus sayımına göre Moldova'nın nüfus verileri ve oranları.¹¹

⁷ N. Özkan, *age.*, s. 61.

⁸ N. Özkan, *age.*, s. 61.

⁹ H. Güngör, M. Argunşah, *age.*, s. 11.

¹⁰ Nevzat Özkan, *age.*, s. 62.

¹¹ Nevzat Özkan, *age.*, s. 62.

Gagavuzların yoğunlukta olduğu diğer bir ülke Ukrayna'dır. Bu ülke sınırları içinde çeşitli etnik gruplar bir arada bulunmaktadır. Bunlar, Ukraynalılar, Ruslar, Moldovanlar, Kırım Tatarları, Bulgarlar vd. Ancak bahsedilen tüm etnik grupların yanı sıra Gagavuzların bölgede daha yoğun olduğu bilinmektedir. Bülent Hünerli ve Tudora Arnaut, bu duruma dikkat çekmekte ve Gagavuzların Ukrayna'da yerli halk konumunda olduğunu bildirmektedirler. Ukrayna'da çoğunlukla yaşadıkları bölgeler arasında Odesa ve Zaporojye illerini işaret etmektedir.¹² Öte yandan Nevzat Özkan, Zaporojye şehrine göçen Gagavuzların Bulgarlaştıklarına dikkat çekmektedir.¹³

Gagavuzların yaşadıkları bir diğer bölge, Karadeniz, Tuna, Lom ve Provadiya nehirleri ile çevrili olan Dobruca bölgesidir.¹⁴ Bu bölge, Romanya (Köstence ve Tulça illeri) ve Bulgaristan (Hacıoğlu Pazarcık ve Silistre illeri) sınırları içerisinde yer almaktadır.¹⁵

Bulgaristan Gagavuzları, yapılan iki nüfus sayımında farklı etnik gruplara dâhil edilmişlerdir. 1880-1892 yılları arasında yapılan nüfus sayımı kayıtlarında Osmanlı Türkü olarak geçmekteyken; 1900-1910 yılları arasındaki kayıtlarda Bulgar olarak geçirilmişlerdir.¹⁶ Bulgaristan'daki Gagavuz nüfusu konusunda kesin bir veri bulunmamaktadır. Bu durumun sebebi son dönemdeki nüfus verilerinde Gagavuzlarla ilgili bilgilere yer verilmemesidir.¹⁷

Gagavuzlar, Yunanistan'da Nea Orestia şehrini kurmuşlar ve bu şehrin çevresinde bulunan köylere yerleşmişlerdir. Bu köylerden ilki İnoi köyüdür. Bununla birlikte Özkan, Nea Orestia bölgesindeki Gagavuzları *Hasıl Gagavuzlar*, yani bölgenin yerli halkı olarak değerlendirdiği gerçek Gagavuzlar ile bu bölgeye Türkiye'den göçmüş Gagavuzlar olarak bunları iki gruba ayırmakta ve bu iki Gagavuz grubunun bahsi geçen bölgede yan yana yaşadıklarını bildirmektedir. Ancak Yunanistan Gagavuzlarının nüfusları hakkında kesin bir veri bulunmamaktadır.¹⁸ Bu bölgedeki Gagavuzlar ise Yunanistan tarafından Türk olarak kabul edilmemektedir. Gagavuzların Yunanlı oldukları, ancak Türkçe konuştukları iddia edilmektedir. Bununla birlikte "Yeni Yunan Tragedyası: Gagavuzlar" adlı makalede

¹² Bülent Hünerli, Tudora Arnaut, "Ukrayna Gagavuzları", *Tehlikedeki Diller Dergisi*, 7/11, 2017, s. 21.

¹³ Nevzat Özkan, *age.*, s. 60.

¹⁴ M. Erendor, *Gagavuz Türkleri "Gök-Oğuzlar"*, Bilge Oğuz, İstanbul, 2021, s. 29.

¹⁵ WEB 3 <https://www.turkcebilgi.com/dobruca#post>

¹⁶ Hayriye Süleymanoğlu Yenisey'den aktaran Nevzat Özkan, *age.*, s. 59.

¹⁷ Nevzat Özkan, *age.*, s. 59.

¹⁸ Nevzat Özkan, *age.*, s. 59.

Turgay Cin, Gagavuzları Yunanlıların ifadesiyle “Türkçe Konuşan” eski nüfusun torunları olarak değerlendirmektedir.¹⁹

Gagavuzların etnik kökenleri ile ilgili farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bunlardan ilki Gagavuzların Bulgar kökenli olduğu görüşüdür. Włodzimierz Zajaczkowsky’ye göre bu görüşün temsilcileri, İ. İvanov, G. Zanetov ve A. Zaşuk’tur.²⁰

Tadeuzs Kowalsky ise Gagavuzların tek bir kökenden meydana gelmediğini, çeşitli Türk boylarının bir araya gelmesiyle oluştuğunu düşünmektedir. Öyle ki, Gagavuzlar’ın kökenlerinin üç katmanlı bir yapıdan meydana geldiğini savunan Kowalsky, ilk katmanın kuzeyli bir topluluktan, ikinci katmanın ise güneyli bir topluluktan meydana geldiğini ancak bahsedilen toplulukla Osmanlıların Balkanlara geçmeden önceki bir dönemin kastedildiğini bildirirken son katmanın ise bölgeye gelen Osmanlı devri Türk gruplarının ve Türkleşmiş unsurların oluşturduğunu savunmaktadır.²¹

Gagavuzların Yunan asıllı oldukları görüşü ortaya atılan diğer görüşlerden biridir. Włodzimierz Zajaczkowsky, bu görüşü ortaya atan araştırmacının C. Amantos olduğunu bildirmekle birlikte Gagavuzların Yunan kökenli veya Bulgar kökenli oldukları görüşünü değerlendirmiştir. Zajaczkowsky, Gagavuzların Bulgar kökenli olduklarını ihtimal dâhilinde değerlendirirken Yunan kökenli oldukları görüşünü ise reddetmektedir. St. Georgescu, F. Kanitz ve N. İorga tarafından da Gagavuzların Rum asıllı olduğu görüşü kabul edilmektedir.²²

Gagavuzların kökenini araştırma ve bulmaya yönelik ortaya atılan görüşlerin çoğunda Gagavuzların Türk kökenli olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak hangi Türk boyundan geldikleri konusunda farklı görüşler ortaya atılmıştır.²³ Bunlardan ilki George Balasçev ve P. Wittek’in ortaya attığı Gagavuzlar’ın Anadolu Selçuklu Türkleri’nden geldiği görüşüdür. George Balasçev’e göre, bahsedilen görüşün temeli *Oğuznâme* adlı esere dayanmaktadır. Balasçev, Gagavuzların II. İzzettin Keykâvus döneminde VII. Mihail Paleolog’un hâkimiyetine giren Türkler olduklarını savunmakta ve bu sebeple

¹⁹ Turgay Cin, “Yunanistan’daki Azınlıklar ve Bunların Hukuki Durumları”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16, 1992, s. 4045-4046.

²⁰ Włodzimierz Zajaczkowsky’dan aktaran Harun Güngör, Mustafa Argunşah, *age.*, s. 16.

²¹ Tadeuzs Kowalsky’dan aktaran Nevzat Özkan, *age.*, s. 38.

²² Włodzimierz Zajaczkowsky’dan aktaran Harun Güngör, Mustafa Argunşah, *age.*, s. 16.

²³ Mikhail Nikolaevich Guboglo, “Gagavuzların Etnik Aidiyeti”, (çev. Bülent Hünerli), *Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 12, 2018, s. 72-73.

Gagavuzları Anadolu Selçukluları'nın torunları olarak nitelendirmekle beraber buradan hareketle "Gagavuz" isminin kökenini de "Keykavus"a dayandırmaktadır.²⁴

P. Wittek, Gagavuzların Anadolu Selçuklulardan geldiği görüşünü Yazıcıoğlu Ali'nin *Tevârih-i Âl-i Selçuk* adlı eserine dayandırarak açıklamaktadır.²⁵

Bir diğer görüş Peçenek, Oğuz, Kıpçaklar ve Anadolu Selçuklularından oluşan, onların sentezi olan bir Türk topluluğu olduğu görüşüdür.²⁶ Bununla birlikte V. Moşkof, A. Manov, M. Çakır, Z. V. Togan, İ. Kafesoğlu, A. N. Kurat, M. Ülküsal, H. Tanyu gibi araştırmacılar Gagavuzların Oğuzlardan geldiğini kabul etmektedirler. Dolayısıyla Balkan Yarımadasındaki Oğuzlarla ilişkili oldukları görüşündedirler.²⁷ Gagavuzlar hakkında önemli bilgiler veren *Saltık-Nâme* adlı eser, Edirne'ye daha sonra Edirne'den Tuna'ya göç eden Türklerin Gagavuzlar olduklarını bildirmektedir.²⁸

*"Gagauzların etnik aidiyeti ile ilgili sorunun nihai sonuçtan uzak olduğu görülür. Çok sayıda hatta bazen de karşılıklı olarak birbirini dışlayan hipotezlerin ortaya çıkmasının sebebi, bizce, son derece karmaşık olan bu sürece – farklı etnik grupların karışması yoluyla meydana gelen Gagauz milliyetinin oluşumu araştırmacıların tek taraflı yaklaşımlarıdır. Günümüzde bilimin sahip olduğu veriler; Gagauzların atalarının, Balkanlardaki farklı etnik gruplarla karışmış göçebe Türkler olduğunu söylemeye imkân verir."*²⁹

Gagavuzların etnik kökenleri hakkında ortaya atılan pek çok görüş olduğu gibi Gagavuz adı hakkında da çeşitli görüşler mevcuttur. Gagavuz, Gagauz veya Gagoğuz biçiminde kaynaklarda geçen bu etnonimin kökeni hakkında birçok görüş bulunmaktadır. Bu görüşler şunlardır: Keykâvus, Kıpçak-Oğuz (Kuru-Esmer Oğuz), Gök-Oğuz, Gag-Avuz (Gag-Oğuz), Gaga/Ağa-Uz, Gaga-Uz görüşü, Kalauz/Kılavuz (Gıga-Uz), Kanga-Guz (Kanglı-Oğuz), Hak Oğuz (Haka-Oğuz), Kara-Guz vd.³⁰

Keykâvus isminin, Keykâvus'tan geldiği yönünde görüş bildiren Nevzat Özkan'a göre bu görüşü ilk ortaya atan P. Wittek iken; Mustafa Argunşah, Harun Güngör ve Metin

²⁴ George Balasçev'den aktaran H. Güngör, M. Argunşah, *age.*, s. 17.

²⁵ P. Wittek'ten aktaran N. Özkan, *age.*, s. 36.

²⁶ Selda Sandalyeci, "Gagauz Türkçesi Söz Diziminin Ölçünlü Türkiye Türkçesi Söz Dizimi ile Mukayesesi Üzerine Bir Deneme", *Dil Araştırmaları*, 29, 2021, s. 143.

²⁷ H. Güngör, M. Argunşah, *age.*, s. 19-20.

²⁸ Necati Demir, "Saltık-nâme ve Selçuk-nâme Işığında Gagavuz Türkleri", *Türk Dünyası Dergisi*, 3/2, Ankara, 2011, s. 5-19.

²⁹ M. N. Guboglo, *agm.*, s. 78.

³⁰ M. Erendor, *age.*, s. 72-85.

Erendor'a göre ise Georgi Balasçev'dir.³¹ George Balasçev, Gagavuzların Dobruca'ya gelen Oğuzlar olduklarını dolayısıyla Gagavuz isminin bu dönemin sultanı olan II. İzzettin Keykâvus'tan geldiğini, Keykâvus'u Gaygavuz olarak yani "k" sesini "g" sesine dönüştürerek telaffuz ettiklerini ileri sürmektedir.³² Bu görüşü değerlendiren Ahmet Bican Ercilasun, kelimenin kontaminasyon yoluyla ya da "Keykavûs Uzi" isim tamlamasında hece düşmesi sonucunda "Gagauz" kelimesinin meydana gelmiş olabileceğini; ancak Ercilasun, bu düşme sırasında Keykâvus'taki y sesinin düşmesini ve k sesinin g sesine dönüşmesini açıklamanın mümkün olmadığını belirtmektedir. Dolayısıyla bu görüşün mümkün olmadığını dile getirmektedir.³³

Ahmet Bican Ercilasun, *Gagavuz* kelimesinin Posof ve Ardahan'da Kıpçak-Oğuz asıllı Meshet Türkleri için kullanılmasından dolayı *Gaga-uz* şeklinin Kıpçaklarla Uzların etkileşiminden ortaya çıkmış olabileceğini söylemektedir. *Gaga* kelimesinin "kuru, esmer" anlamından yola çıkarak bu kelimenin "kuru, esmer Oğuz" anlamına gelebileceğini ifade etmektedir.³⁴

Ortaya atılan bir diğer görüş Zeki Velidi Togan'a aittir. Togan'a göre, Gagauz kelimesinin ilk şeklinin "Kaka+uz" ya da "Aga+uz" olduğu görüşü varsayımlar arasındadır. *Kaka* sözcüğünün "ata, ağabey" anlamlarına gelmesinden yola çıkarak Gagavuz kelimesini Oğuzların atası, Oğuzların ağabeyi olarak tanımlamıştır.³⁵

Harun Güngör ve Mustafa Argunşah, Gagavuz sözcüğünün "Gök" ve "Oğuz" kelimelerinin birleşiminden meydana geldiğini ifade etmektedirler. Buna göre Bizans kaynaklarında "Uz" şeklinde karşımıza çıkan Oğuz sözcüğü ile Gök / Kök kelimelerinin birleşimi sonucunda "Gök-Uğuz" ya da "Gök-Uz" biçimleri oluşmuştur.³⁶

L. A. Pokrovskaya'ya göre Gagavuz isminin kökeni *Gangaguz*'dan gelmektedir. Bu yapıdaki *Ganga / Kanga Guz* isminin ise 10. yüzyılda Orta Asya'da yaşayan bir Türk topluluğuna dayandığı varsayılmaktadır. Bahse konu bu topluluğun Gagavuzlarla olan ilişkisi ise "Ganga-Kişi" adlı bir masaldan hareketle kurulabileceği ileri sürülmektedir.³⁷

³¹ N. Özkan, *age.*, s. 36; H. Güngör, M. Argunşah, *age.*, s. 21; M. Erendor, *age.*, s. 21.

³² George Balasçev'den aktaran M. Erendor, *age.*, s. 73.

³³ Ahmet Bican Ercilasun, "Gagauzlardan Yeni Haberler", *Türk Kültürü*, 316, Ankara, 1989, s. 477.

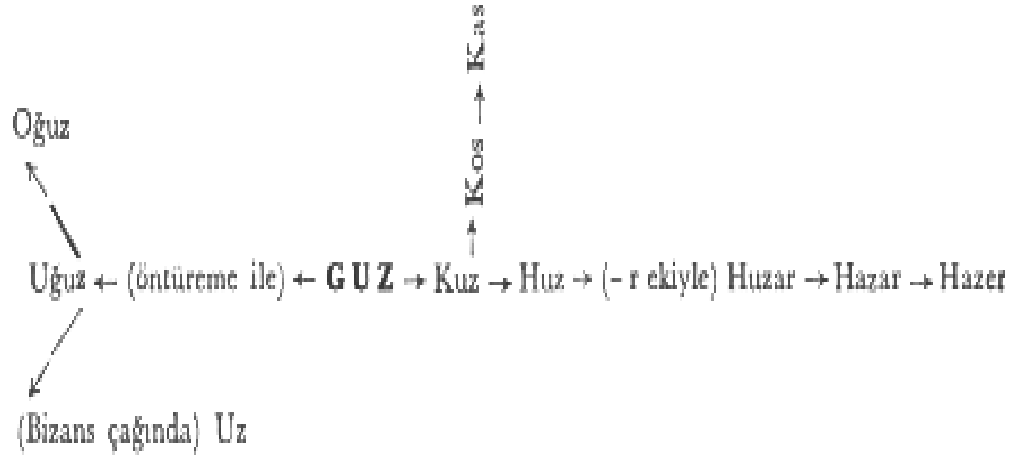
³⁴ Ahmet Bican Ercilasun, *age.*, s. 34.

³⁵ Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., 1970, s. 165.

³⁶ H. Güngör, M. Argunşah, *age.*, s.25.

³⁷ L. A. Pokrovskaya'dan aktaran H. Güngör, M. Argunşah, *age.*, s. 24-25; Nevzat Özkan, *age.*, s. 34.

Vecihe Hatiboğlu, Gagauz kelimesinin *Kara-ğuz / Gara-Guz*'dan geldiği fikrini ortaya atmaktadır. Hatiboğlu, bu yapıdaki *guz* sözcüğünün, Oğuz sözcüğünden geldiği yönündeki görüşlere karşı çıkmakta ve bu sözcüğün *Guz*'dan gelmiş olduğunu ileri sürmektedir. Bu görüşüne örnek olarak da *Yagız / Yavuz* kelimesini vermektedir. “Gara Guz” kelimesinin de bu şekilde meydana geldiğini dolayısıyla Gagauz kelimesinin *Kara-Guz*'dan geldiğini bildirmektedir. Hatipoğlu'nun konuyla ilgili verdiği gelişim şeması aşağıdaki gibidir:³⁸

D. N. Tanasoğlu, diğer görüşlerde de olduğu gibi, Gagavuz sözcüğünün iki parçadan oluştuğunu ifade etmektedir. Ona göre bu yapıdaki *Auz*'un *Oğuz*'dan geldiği, ancak ilk kısım olan *Gag* kısmının diğer görüşlerin aksine *Hak* yani asıl, öz demek olduğu düşünülmektedir. Tanasoğlu, diğer görüşlerden kelimenin ilk kısmının farklı bir anlama geldiğini savunarak ayrılmaktadır. Dolayısıyla Tanasoğlu, Gagavuz kelimesinin *Hak-Oğuz*'dan geldiğini düşünmektedir.³⁹

V. Radloff tarafından kabul edilen görüş ise *Gag* ve *Auz* olmak üzere iki bölümden meydana geldiğini *Auz* bölümünün *Oğuz / Guz / Uz* sözünden, *Uz*larda bir kabile adı olarak kullanılan *Gäg / Gök / Gok* isminin ise *Gag* kısmını oluşturduğunu ifade etmektedir.⁴⁰

Bu verilen görüşlerin tümü kaynaklara dayandırılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Ancak hiçbir dayanağı olmadan ortaya atılmış görüşler de vardır. Bu değerlendirmelerden

³⁸ Vecihe Hatipoğlu, “Türk Tarihinin Başlangıcı”, *Türkoloji Dergisi*, 8, 1978, s. 52.

³⁹ Diyonis Tanasoğlu'ndan aktaran Nevzat Özkan, *age.*, s. 32.

⁴⁰ Vilhelm Radloff, *Türk Boylarının Halk Edebiyatından Örnekler*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 2015, s. 30.

diğer görüşler ismiyle bahsedilmiştir. Bu görüşlerden biri Gagavuz sözcüğünün İlyada’da bahsi geçen “Kaki-Uzi” yani “Kötü Uz” kelimelerinden meydana geldiğini ve “Agavlar” demek olduğunu iddia etmektedir.⁴¹

Sonuç olarak Gagavuz kelimesinin kökeninin tüm görüşlerde iki kelimedenden oluştuğu görülmektedir. Bu bağlamda ikinci sözcüğün *Oğuz* veya *Uz* olduğu genel olarak kabul edilmiştir. İlk kısım konusunda ise tutarlı bir görüşün olmadığını söylemek mümkündür.⁴²

1.2. Gagavuz Türkçesi

Gagavuz Türkçesi Oğuz grubu Türk lehçelerinden biridir. Türk lehçelerinin tasnif çalışmalarında Reşit Rahmeti Arat’a göre kavim (boy) olarak *Oğuz Grubuna*, coğrafi bakımdan ise *Güney*, *Güneybatı Grubuna* dâhil edilmekteyken⁴³; Talat Tekin’in çalışmasında ise Gagavuz Türkçesi, *dağlı* ana grubunun *kal-* alt grubuna, söz konusu grupta da *yev-* bölümüne⁴⁴; Lars Johanson’a göre Gagavuz Türkçesi Güney-Batı grubunun, Batı Oğuz alt grubuna dâhil edilmiştir.⁴⁵

Elizaveta N. Kvilinkova’dan aktaran Nevzat Özkan’a göre, bu dil Gagavuzlar tarafından *Gagauz dili*, *Gagauzça*, *Bizimcä*, *Türkçä*, *aslı Türkçä*, *Gagauz Türkçäsi*, *Gagauzçasına Türkçä* adlarıyla anılmaktadır.⁴⁶ Bu adlandırmalardan “Gagavuz dili” ifadesini Tadeusz Kowalsky kabul etmemektedir. O, Gagavuz Türkçesini “Osmanlı dili” olarak nitelendirmektedir. Ayrıca, Gagavuz Türkçesi ile büyük oranda benzeyen bir ağzın varlığından söz etmekte ve bu ağzın Deliorman bölgesinde yaşayan Türklerin konuştukları Türkçe olduğunu belirtmektedir. Bu benzerlik sebebiyle Kowalsky, bu iki ağza tek bir ad vererek onlara “Tuna Türkçesi” demektedir. Sonuç olarak bu iki dilin temelini Osmanlıcaya bağlamaktadır.⁴⁷

⁴¹ M. Erendor, *age.*, s. 86.

⁴² Nevzat Özkan, *Gagavuz Edebiyatı*, Bilgi Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2017, s. 14.

⁴³ Reşit Rahmeti Arat, “Türk Şivelerinin Tasnifi”, *Türkiyat Mecmuası*, 10, İstanbul, 1953, s. 110-114-122.

⁴⁴ Talat Tekin, “Türk Dil ve Dialektlerinin Yeni Bir Tasnifi”, *Bilge*, 15/15, 1989, s. 168.

⁴⁵ Ali Akar, *Türk Dili Tarihi*, Ötüken Yay., 2005, s. 51.

⁴⁶ Nevzat Özkan, *Gagavuz Türkçesi Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2019, s. 70

⁴⁷ Tadeusz Kowalsky, “Kuzey-Doğu Bulgaristan Türkleri ve Türk Dili”, (çev. Ö. F. Akün), *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 3/2-3, 1949, s. 498-499.

Yaşar Nabi Nayır ise Kowalsky'nin bahsettiği bu benzerliği farklı bir ağızla ilişkilendirmektedir. Ona göre Gagavuz Türkçesi Rumeli Türkçesiyle benzerlik göstermektedir, dolayısıyla İstanbul ağızıyla olan benzerliğine dikkat çekmektedir.⁴⁸

Gagavuz Türkçesi Türk lehçeleri arasında en son yazı dili olan lehçe özelliği taşımaktadır.⁴⁹ Gagavuz Türkçesi yazı dili hâline gelmeden önce çeşitli aşamalardan geçmiştir. Gagavuzların, Osmanlılar döneminde Grek harfli Karamanlıcayla karşı karşıya oldukları metinler yazılı kayıtlarının ilk aşamasını oluşturmaktadır. Daha sonra Çarlık Rusya döneminde yazılı kayıtlarının bir sonraki aşaması Kiril harfli metinlerde karşımıza çıkmaktadır. Bundan sonraki aşamada ise Lâtin harfli metinlerin görülmesi ve son olarak Sovyet döneminde de yeniden Kiril alfabesiyle yazılan metinlerin mevcut olması Gagavuz Türkçesinin yazı dili olmadan önceki gelişimlerini göstermektedir.⁵⁰

Gagavuzların dilleri 1957 yılında resmî dil hâline getirilmiştir.⁵¹ Mustafa Argunşah bu hususla ilgili olarak şu bilgileri vermektedir: “30 Temmuz 1957 tarihinde Moldavya SSR. Yüksek Sovyeti Gagavuzlar için bir Kril alfabesi tesis edilmesi kararı aldı. Leningrad İlimler Akademisi Öğretim Üyesi Dr. Lüdmila A. Pokrovskaya ile Gagavuz Dil bilimci Diyonis Tanasoğlu'nun çalışmaları sonucu alfabe hazırlandı.” ve “Bu alfabede Türkçe kelimeler için 30 harf kullanılmakta ve bizim Türkiye Türkçesinde kullanmadığımız iki işareti de ihtiva etmektedir. Bunlar ä, ve ə harfleridir.”⁵²

30 Temmuz 1957 tarihinden günümüze kadar dinî mevzularda ve günlük yaşamda Gagavuz Dili kullanılmaktadır.⁵³ Ancak Nadejda Chirli'ye göre Gagavuz Türkçesinin yazı dili hâline gelişinin geç olması ve uzun soluklu bir zemine dayanmaması sebebiyle bünyesinde çok sayıda alıntı kelime barındırmasına sebep olmuştur. Ayrıca Gagavuz Türkçesi yeni oluşan bir dil olarak gelişimini tamamlamaya çalışırken farklı dillerden kelimeler alma yoluna gitmiş ve özellikle de fonetik, morfolojik ve sentaks bakımından Slav dillerinin ağır baskısı altında varlığını sürdürmeye çalışan bir dildir.⁵⁴

⁴⁸ Yaşar Nabi Nayır, *Balkanlar ve Türklük*, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, Ankara, 1999, s. 79-80.

⁴⁹ N. Özkan, *age.*, s. 70.

⁵⁰ Nevzat Özkan, “Ağız Alanından Yazı Diline Geçiş: Gagavuz Türkçesi Örneği”, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/9, 2013, Ankara, s. 88-89.

⁵¹ Selda Sandalyeci, *agm.*, s. 143.

⁵² Mustafa Argunşah, “Gagavuz Türklerinin Kullandığı Alfabeler”, *Türk Dili*, 513, 1994, s. 218-219.

⁵³ Şeniz Anbarlı Bozatay, “Gagavuz Kimliği ve Siyasal Özerkliği Çerçevesinde Moldova Kamu Yönetimi Reformlarının Gagavuz Yeri (Gagavuz Özerk Bölgesi) Açısından Değerlendirilmesi”, *Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi*, 6/14, 2018, s. 5.

⁵⁴ Nadejda Chirli, “Geçmişten Bugüne Gagavuz Türkçesi”, *Gagavuz Türkçesi Araştırmaları Bilgi Şöleni*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 2007, s. 73.

Gagavuz Türkçesi, günümüzde Türkiye Türkçesine en yakın lehçe sayılmaktadır.⁵⁵ Kelime dağarcığı gibi birtakım özellikler bakımından Türkiye Türkçesiyle benzerlik gösterirken devrik cümle yapısı aralarındaki önemli bir farkı oluşturmaktadır. Bu durum Gagavuz Türkçesine olan ilgiyi artırmaktadır.⁵⁶ Bununla birlikte Hakan Aydemir, Oğuz lehçesinin en batısında konuşulan Gagavuz Türkçesinde, Kuzey Kıpçak Türkçesine ait unsurların da var olduğu kanaatindedir.⁵⁷

Gagavuz Türkçesinin günümüzde altı farklı ağzı bulunmaktadır. Bunlar; Merkez ağzı, Güney ağzı, Bulgaristan Gagavuz ağzı, Romanya Gagavuz ağzı, Orta Asya Gagavuz Ağzı, Yunanistan Gagavuz ağzıdır.⁵⁸

L. A. Pokrovskaya, Merkez ağzın eski dönemlerde yaşayan Bulgar Gagavuzlarının konuştuğu ağız olduğunu dile getirmektedir. Güney Ağzın konuşanlarını ise Sahil ve Grek Gagavuzları olarak adlandırılan ve Gagavuzların aslını oluşturan grup olarak değerlendirmektedir. Yani Gagavuz ağızlarını eski dönemlerde yaşamış oldukları coğrafi özellikler bakımından değerlendirmektedir.⁵⁹

Güney ağzı, Valkaneş ve Odessa bölgelerinin belirli köylerinde konuşulmaktayken Merkez ağzının Çadır ve Komrat merkezlerinde kullanıldığı bilinmektedir.⁶⁰

Gagavuz Türkçesinin ağızlarında kendilerine has özellikler mevcuttur. Bu farklılıklar ünlü ve ünsüz harflerin kullanımında görülmektedir. Merkez ağzında *e* (*ä*) ve *ê* ünlüleri kullanılırken Güney ağzında bu sesler yerine sırasıyla *e* ve *a* sesleri kullanılmaktadır. Bu durum, iki ağzı birbirinden ayıran özelliklerden sayılmaktadır. Ünsüzler hususunda *h*- ayırıcı olan seslerden biridir. Merkez ağzında bu ses korunmaktayken Güney ağzında bazı durumlarda korunurken kimi zaman düştüğü görülmektedir. Bunlardan farklı olarak Orta Asya Gagavuz ağzında *h*- sesi yalnızca ön seste korunmaktadır. Bu sestten başka Güney ağzının, *-v*-, *y*- ve *-r* seslerini düşürmesinin

⁵⁵ Remzi Bulut, “Karadeniz’in Öteki Yakasındaki Türkler”, *Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi Ayrıntı*, 4/42, 2016, s. 60.

⁵⁶ S. Sandalye, agm., s. 145.

⁵⁷ Hakan Aydemir, “Gagauzcada Kıpçakça Etkisi Üzerine”, *Studia Turcologica Cracoviensia*, 10, 2005, s. 27.

⁵⁸ Nevzat Özkan, agm., s. 88-89.

⁵⁹ L. A. Pokrovskaya, “Gagauzcadaki Dialektlerin Kökeni Hakkında”, (çev. Bülent Hünerli), *Uluslararası Türk Lehçeleri Araştırma Dergisi*, 2/2, 2018, s. 168-172.

⁶⁰ Nevzat Özkan, agm., s. 88-89.

aksine Merkez ağzında -v-, y- ve -r seslerinin korunduğu görülmektedir. Tüm bu bahsedilen özelliklerden başka -g- sesini koruyan tek ağız Orta Asya Gagavuz ağzıdır.⁶¹

Bu ağızlar bazı sebeplere bağlı olarak kabul görmediği için unutulmaya yüz tutmuşlar ve dönemin daha güçlü dili olan Rusça karşısında kuvvetlerini kaybetmişlerdir. Bu sebeple UNESCO Gagavuz Türkçesini kaybolma tehlikesi altındaki diller arasında değerlendirmektedir.⁶²

1.3. Morfofonoloji

Morfofonoloji⁶³, 1920'lerin sonlarında dilbiliminin ayrı bir disiplini olarak ortaya çıkmıştır. Morfofonoloji, henüz ayrı bir disiplin olarak ortaya çıkmadan önce bilindiği kadarıyla öncelikle Jan Baudouin de Courtenay tarafından “fonolojik ve morfolojik ses değişimindeki etkileşimini gösteren ve fonemin ‘bir morfemin fonem bileşeni ve bir morfolojik kategorinin işareti’ olduğu hitopeziyle yorumlanmıştır.⁶⁴

Jan Baudouin de Courtenay'den başka morfofonoloji henüz başlı başına bir disiplin olmadan önce bu alanla ilgili bilgilere temas eden veya öncü sayılabilecek diğer araştırmacılar ve bu araştırmacıların çalışmaları içerisinde İ. P. Pavlov'un 1974-1975 yıllarında Çuvaş dilinin biçimsel ses bilgisine dair iki makalesi; Edhem Rahimoviç Tenişev'in 1976'da Sarı Uygur ve Salar dillerinin dil bilgisine dair kitaplarında “Fono – Morfoloji özellikler” adlı bir bölüm; Nikolay Aleksandroviç Baskakov'un 1979'da Türk dillerinin tarihi – tipolojik ses bilimine dair yazdığı eserde biçimsel ses bilgisinin bazı konuları; V. İ. Zolhoyev'in 1980'da *İltisagi Dillerde Fonologiya ve Morfonologiya* adlı kitabında ses birim sisteminin işlevsel yükü doğrultusunda biçim bilimsel ses bilimin bazı meseleleri ve A. A. Yuldaşev'in 1981'de *Başgurd Dilinin Grammatikası* adlı çalışmasında “Fonomorfoloji hakkında bilgi” adlı bölüm karşımıza çıkmaktadır. Daha sonraki aşamada morfofonolojiye dair daha geniş bilgi Mirfatih Zekiyeviç Zekiyev'in

⁶¹ Nevzat Özkan, agm., s. 88-89.

⁶² Astrit Menz, “Tehlikedeki Türk Dilleri: Gagauzca Örneği, *Tehlikedeki Diller Dergisi*, 2013, s. 148.

⁶³ Morfofonoloji adlandırmasının yanında incelediğimiz kaynaklarda farklı terimlerin de kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunlar; *biçim bilimsel ses bilim*, *morfofonemik*, *biçimsel sesbilgisi*, *morfofonemizm*'dir. Bu çalışmada alıntı yapılan yerlerde *morfofonoloji* teriminin yerine kullanılmış olan diğer terimlere de yer verilmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada literatür değerlendirmesi yapılırken kullanılan terimlerin orijinal hâlleri bırakılmıştır.

⁶⁴ Zekiyev Mirza, Foat Ganiyev, Klara Ziyevna Zinnatulina (red.), *Tatar Grammatikası I*, İnsanYayıncıları, Moskova, Fikér Yayınları, Kazan, 1998.

1984'te yayımlanan "Türk Dillerinin Morfonologiyasına Dair" adlı makalesinde verilmiştir.⁶⁵

Morfofonoloji ayrı bir bilim dalı olarak ilk kez Nikolay Sergeyevich Trubetskoy tarafından değerlendirilmiştir. Ondan önceki çalışmalarda bu alanla ilgili olarak ayrı bir tanım yapılmamıştır. Morfofonolojinin kurucusu sayılan Nikolay Sergeyevich Trubetskoy, morfofonolojiyi "morfofonem'in üç ana görevi olduğunu belirterek, bunların da farklı sınıflardaki morfemlerin ayırt edici fonolojik özelliklerini belirlemek (örneğin, köklerden veya soneklerden farklı olarak çekim); morfem kombinasyonlarında morfemleri dönüştürmek için kurallar formüle etmek ve morfolojik ses değişimi teorisi yaratmak" biçiminde tanımlamıştır. Morfofonemik, tek bir morfemin çeşitli köklerinin kelime oluşumu sırasındaki değişimlerin incelenmesini içerir. Morfemin, fonem bileşimi sırasında meydana gelen değişikliklerle morfolojik durumları bazı bilim adamları morfofonemikleri, fonoloji altına yerleştirir, diğer bilim adamları ise morfoloji (Fransız dilbilim okulu) altına yerleştirirken diğerleri bunu fonoloji ve dilbilgisi arasında birbiri ile bağlantılı olan bir alan olarak görmektedir. Morfofonemik özellikler, kelimelerle morfemlerin (kelime köklerinin) birleşimi sırasında meydana gelen değişiklik ile ilgilenmektedir. Morfofonemik özellikler arasında dönüşümler, morfemlerin birleşmesi olarak tanımlanmaktadır. Bunları tanımlamak, bir kelimenin morfolojik yapısını tanımlamak, bir dilin dilbilgisi yapısının özgün doğasını belirlemek (özellikle dizilim ve kelime yapımı kuralları oluşturmak) ve dilleri ayırt edici özelliklerine göre karşılaştırmak için önemlidir.⁶⁶

Morfofonoloji (veya morfonoloji veya morfofonemik), morfemlerin bir diğeriyle birlikte geçirdiği fonetik çeşitliliklerin ve değişimlerinin incelenmesidir. (Bkz. Nikolay Sergeyevich Trubetskoy 1931).⁶⁷ Bu tür değişiklikler sadece allofonlar arasında değil, fonemler arasında da görülmektedir. (ayrıca bkz. Nikolay Sergeyevich Trubetskoy 1929). Bu tür değişikliklerin incelenmesi morfofonolojik bir çerçevede gerçekleştirilir. Swadesh (1934), *leaf* "yaprak" (**f**) ve *cuff* "manşet" (**f**)'un fonemik olarak aynı; ancak çokluklarının sırasıyla (**v**) ve (**f**) olarak oluştuğu için morfonolojik olarak farklı olduğuna işaret eder. Bu ikinci gerçek, (**v**) önce (**z**) çokluk ve (**f**) başka bir yerde temsil edecek bir

⁶⁵ Mirza Zekiyev, *age.*, 1998.

⁶⁶ WEB 4 (2021) morfofonoloji. Büyük Sovyet Ansiklopedisi, 3. Baskı (1970-1979). <https://encyclopedia2.thefreedictionary.com/morphophonology> adresinden.

⁶⁷ Kirsten Malmkjær, *The Linguistics Encyclopedia*, Second Edition, Routledge, London and New York 2009, s. 361.

morfofonemik sembol (F) ile temsil edilebilir (Harris 1942; ayrıca bkz. Lass 1984: 57-8).⁶⁸

Nikolay Sergeyeovich Trubetskoy'un morfofonemikler için yaptığı tanımlamaların kapsadığı geniş alanlar yıllar içinde art arda daraltılmış ve dilbilimde yeniden yapılandırılmıştır. Hockett (1947), doğrudan morfofonemikleri tanımlama yoluna gitmemiştir ve bunun yerine morfemlerin alternatiflerinin fonemik olarak meydana getirdikleri farklılıklara odaklanmıştır. Wells (1949) de benzer bir çizgidedir. Hockett (1950) daha sonra “morfemlerin fonemik şekillerinin meydana getirdikleri değişimin her aşamasını sınıflandırır” ve daha sonra bu konudaki görüşlerini devam ettirerek bu sefer ona farklı bir konum verdiği görülmektedir. ‘Morfofonemik’ kavramına merkezi bir yer verir, bu ise daha geniş bir tanımlamaya gitmesine neden olur. Morfofonemik çalışmalardaki sorunlardan biri, tamamen kelime açısından belirlenen ve dar bir şekilde morfofonolojik olarak belirlenebilecek mevcut fonolojik kurallar ile farklılık gösterir. (bu ayrımların bir eleştirisi için Bkz. Matthews 1974/1991: 213).⁶⁹

Matthews, çalışmasının merkezinde kelimelerde meydana gelen değişimleri ele alır, Sanskritçe “birleşme” anlamına gelen bir kelime olan “sandhi” kavramını çalışmasına yerleştirmiştir. Sandhi kuralları, birbirine eklendiğinde meydana gelen fonolojik değişimleri açıklamaya çalışmaktadır. Genellikle kelime sonlarında meydana gelen *dış sandhi* ile kelime kökleri içinde meydana gelen *iç sandhi* arasında bir ayırım çizilmektedir. Matthews, Eski Yunanca için *sandhi* kuralına bir örnek verir: “Her sesli ünsüz, onu bir *s* (veya başka bir sessiz ünsüz) takip ettiğinde sessizdir”; bu kural, örneğin, *aigos* (ilgi hâli) - *aiks* (yalın hâl) biçimlerinde gerçekleştirilir.⁷⁰

Yıllar içinde, dilbilimsel tanımlamada morfofonolojinin genel durumu hakkında çok fazla tartışma yapılmıştır. Chomsky'nin (1951) modern İbranice tezi, morfofonolojik aşamaları üç temel aşamada görmektedir. Bunlar; temel sözdizimsel ifadelerden başlayıp fonemlerin son dizisinden cümlelerin oluşturulmasına kadar olan aşamalardır.⁷¹

Araştırma konusunun kronolojik gelişmesine göz atıldığında morfofonemik'in kurucusu sayılan Nikolay Sergeyeovich Trubetskoy'nin çalışmasından sonra bu alanın çeşitli tanımları yapılmıştır:

⁶⁸ Kirsten Malmkjær, *age.*, s. 361.

⁶⁹ Kirsten Malmkjær, *age.*, s. 361-362.

⁷⁰ Matthews (1974/1991: 102)'ten aktaran Kirsten Malmkjær, *age.*, s. 362.

⁷¹ Chomsky (1979: 3-4) ve Hockett (1958: 135-42)'den aktaran Kirsten Malmkjær, *age.*, s. 362.

D. A. Crystal'ın dilbilim sözlüğünde *morfofonemik* için “morfemlerin görünümünü etkileyen fonolojik etkenlerin ve buna bağlı olarak fonemlerin görünümünü etkileyen dilbilgisel etkenlerin, analiz ve sınıflandırılmasına atıfta bulunan dilbiliminin bir dalı” şeklinde tanımlanmaktadır. Crystal'a göre, söz konusu dilbilim dalı için Avrupa geleneğinde morfofonoloji (veya morfonoloji); Amerikan geleneğinde ise morfofonemik (morphophonemics) terimi kullanılmaktadır. Ayrıca Crystal bazı teorilerde *morfofonemik*in dilbilgisi ve fonoloji arasında ayrı bir dilsel yapı ara düzeyi olarak görüldüğünü belirtir. (bkz. Morfofonem). Ona göre özellikle üretken dilbilgisinin ilk versiyonlarında, kelimelerin türetilmesinde morfofonemik kurallar, ayrı bir bileşen olarak belirlenmiştir ve böylece son şekliyle morfemler bir araya geldiğinde doğru fonolojik şekillere dönüşebilecektir. Daha sonraki üretken dilbilgisi versiyonlarında ise “sistemik fonemik” terimi standart hale gelmiştir.⁷²

Öte yandan D. A. Crystal, *morfofonemi* de “morfofonemik analiz seviyesinde tanınan temel birim” olarak tanımlamaktadır. Genellikle ayraç içinde büyük harf kullanımı ile sembolize edildiğinden bahseden Crystal, örneklendirmesini de şöyle yapmaktadır: {F}, {T}. Bu varlığın kurulmasını haklı çıkarmak için kullanılan orijinal örneklerden biri, *knife* ~ *knives* gibi bazı İngilizce çokluklarda /f/ ve /v/ arasındaki değişimleri örnek olarak sunan Crystal, genel olarak İngilizce kelimeler için /f/ ve /v/ arasındaki öngörülebilir bir değişim olmadığını, ancak yalnızca bu özel dilbilgisi bağlamında gerçekleştiğini ifade etmektedir. Yani, bu gerçeğin, bir morfofonem kurularak yakalanabileceğini iddia etmektedir. Teklik bağlamda bu /f/, çokluk bağlamda /v/ olarak gerçekleştirilir. Böylece her morfofonemik sembol, belirli bir dilbilgisi ortamları kümesinde meydana gelen fonem sınıfını temsil eder. Daha sonraki dilbilim teorisinde “sistemik fonem” teriminin daha yaygın olarak kullanıldığını bildirmektedir. Crystal, morfofonolojinin çalışma alanındaki *morfofonemik* terimini de tanımlamaktadır.⁷³ Görüldüğü gibi D. A. Crystal, morfofonolojinin bir tanımını yapmakta ve bu tanıma ek olarak morfofonolojinin diğer adlandırmalarına değinmektedir. Özellikle tanımında sistemik fonemik teriminin standart hâle gelmesinin gerekçesine yer vermektedir.

⁷² David, Crystal, *Dictionary of Linguistics and Phonetic*, 6th Edition, Blackwell, 1983, s. 315.

⁷³ David, Crystal, *age.*, 1938.

Montgomery Martin ise morfofonolojinin “morfolojik olarak karmaşık kelimelerin fonolojik yapısı, özellikleri ve ilişkileri ile ilgilendiğine” atıf yapmaktadır.⁷⁴ Martin, morfofonolojiyi fonoloji ve morfoloji arasında tanımlamaktadır, dolayısıyla bağımsız olarak değerlendirmemektedir.

David Eddington, morfofonolojiyi kelime türetiminin, fonoloji ile nasıl etkileşime girdiğine dair bir çalışma alanı olarak görmektedir. Fonolojinin etki alanı fonemleri, her fonemin allofonlarını ve allofonların görüldüğü bağlamı tanımlamakla ilgilenir. Örneğin, [d] ve [ð] her ikisi de /d/'nin allofonlarıdır ve [ð] başka bir yerde meydana gelirken, duraksamalı ve damak sesleri sonrası görünür. Bu fonolojik değişim tüm birleşmelerde görülmektedir. Bu durum ise onu birçok morfofonolojik süreçlerle karşılaştırır. Morfofonolojide, sadece aynı fonem allofonları bir değişime dâhil olmakla kalmaz, aynı zamanda farklı fonemlerin allofonları da değişebilir. Eddington, bu nedenle [t] ve [s] farklı fonemlere ait olsalar da morfemlerde değişebileceği görüşündedir.⁷⁵ Eddington'un tanımlamasında ise yine morfofonoloji, fonoloji ve morfoloji arasında olan ve bağımsız olmayan bir arabilim olarak değerlendirilmektedir.

Morfofonolojiyi; morfemlerde meydana gelen değişiklikler ve bu değişikliklerin bir analizi olarak tanımlayan Bruce, morfofonolojik değerlendirmenin biçimini, biçimsel sınırlama ve vasıf verme girişiminde olduğu görüşündedir. Bruce'ye göre morfofonoloji (ayrıca morfofonemik veya morfonoloji), morfolojik ve fonolojik veya fonetik süreçler arasındaki etkileşimi inceleyen dilbilim dalıdır. Morfofonolojinin başlıca odak noktası, kelime türetmek için birleşen morfemlerde (en küçük anlamlı birimler) meydana gelen ses değişiklikleridir. Morfofonolojik analiz, genellikle, belirli bir dilin morfemlerinde meydana gelen düzenli ses değişikliklerini başarılı bir şekilde öngören bir dizi biçimsel kural veya nitelik verme girişimini içerir. Morfofonoloji bir takım ses bilimsel kuralı teorik bilgiye dönüştürür. Morfemlerin temel temsilleri, yapısını oluşturan birimleri morfofonem olarak adlandırır. Morfofonolojik kurallar tarafından üretilen yüzey formu fonemlerden oluşabilir (bunlar daha sonra ses veya fonem üretmek için sıradan fonolojik kurallara tabidir) veya başka türlü morfofonolojik analiz fonem aşamasını atlayabilir ve fonemin kendisini üretebilir. Morfofonoloji bu süreçleri analiz etmeye çalışır. Bir dilin morfofonolojik yapısı, genellikle, ideal olarak, dilde meydana gelen her morfofonolojik

⁷⁴ Montgomery Martin, *An Introduction to Language and Society*, Routledge, 2008, s. 508.

⁷⁵ David Eddington, *Morphophonological Alternations. The handbook of Hispanic linguistics*, Malden 2012, s. 69, 193.

değişimi tahmin edebilen bir dizi kural ile tanımlanır. Mesela, İngilizcede morfofonolojik bir değişim örneği olarak “-s” veya “-es” biçiminde yazılan çokluk morfemi tarafından sağlanır. Bu sesler [s], [z] ve [ɪz] arasında değişir. Tamamen fonolojik bir analiz, büyük olasılıkla bu üç sesin fonemik temsilleri /s/, /z/, /z/ olarak karşılanacaktır. Bununla birlikte, morfofonolojik düzeyde, bunların hepsi fonemik biçimlerden biri olarak gerçekleştirilen bir morfofonem olan, asıl olarak //z// foneminin biçimleri olarak düşünülebilir. {s, z, z} seslerinin aldığı farklı biçimler, eklendiği morfemin sonundaki bölüme bağlı olarak ortaya çıkmaktadır: Bahsi geçen bu bağlılıklar morfonolojik kurallarla tanımlanır. Çokluk son morfemi olan “-s”, önceki morfem tarafından alınan biçimi de etkileyebilir. Bruce Hayes bu durumu şu şekilde örneklendirmiştir: *leaf* “yaprak” kelimesinin teklik biçimi [f] ile biterken; çokluk biçimi [v]’li biçimdedir: *leaves* “yapraklar”.⁷⁶

Literatürde morfofonolojinin işleyişi, ayrı bir morfofonolojik bileşenin kurulmasından, kapsamlı bir fonoloji / morfofonoloji / morfoloji bileşenin ayrılmaz parçaları gibi olayların analizine kadar uzanır. Arada morfofonolojinin durumunu çeşitli şekillerde değerlendiren açıklamalar vardır. Bazıları bunu fonoloji ve morfoloji arasında tanımlanabilir bir arabirim olarak görür, ancak özerk bir dil bileşeni olarak durum belirlemezler. Diğerleri ise fonoloji ve morfoloji arasında belirsiz bir şekilde tanımlanmış bir alan kabul etmekle birlikte, ayrı bir statüye sahip olmadığı biçiminde yorumlarlar. Yine de diğer analizler; fonolojiye, morfolojiye veya her ikisine de morfofonolojik çalışma atayarak bağımsız bir morfofonolojik tanımlamaya izin vermemektedir. Morfofonolojinin geniş bir tanımı, bir dilin morfemlerinin fonolojik şeklinin ve yapısının, özellikle fonolojik farklılıkların, yani morfemlerde meydana gelen değişimlerin incelenmesini içerir. Morfofonolojinin daha sınırlı bir tanımı, sadece morfolojik bir önemi olduğu sürece değişimleri içerir. Her iki durumda da değişim anahtar kavramdır.⁷⁷

Görüldüğü gibi morfofonolojinin ilgi alanları belirtilmekte ve bununla beraber morfofonolojinin geniş bir tanımı verilmektedir. Ayrıca morfofonolojinin yapılan diğer tanımlarının ise sınırlı olduğu bildirilmiştir. Öyle ki tanımların belli koşullara bağlı olarak gerçekleştiği belirtilmiştir. Son olarak da bir kelimedede meydana gelen değişimlerin yalnız fonolojik olarak değil, türetilen kelimelerde morfolojik yapıyla da ilişkin olmasından

⁷⁶ Bruce Hayes, “Morphophonemic Analysis” *Introductory Phonology*, 2009, s. 161–185.

⁷⁷ Frans van Coetsem, Susan McCormick. “Morphophonology”. *Research Guide on Language Change*, ed. Edgar C. Polomé, Berlin, New York: De Gruyter Mouton, s. 325-346.

dolayı kelimelerin hem morfolojik hem de fonolojik yapısıyla ilgili olduğu ön plana çıkarılmıştır.

Peter Hugoe Matthews'ın morfofonoloji tanımı da benzer niteliktedir. Matthews de morfoloji ve fonoloji arasındaki kurallar veya değişimlerle ilgili bir dilbilim dalı olarak gördüğü morfofonolojiyi, ABD'deki çoğu dilbilimci tarafından 'morfofonemik' olarak adlandırıldığını ve 1950'lerde C. F. Hockett tarafından tümceler morfepler cinsinden temsilleri ile fonemler cinsinden temsilleri arasındaki tüm ilişkiyi kapsayan bir anlamda tanımlandığını vurgulamaktadır. Ona göre genel tanımlar daha sınırlıdır. Bu nedenle, özellikle, bir morfofonolojik kural veya değişim, (a) fonolojik öğelere uygulanan, ancak (b) yalnızca belirli morfolojik koşullar altında geçerli olan bir kuraldır. Matthews, bu bağlamda iki örnek vermektedir. Örneğin *capacious* "büyüklük" biçimine karşı *capacity* "yeterlik" biçiminde, [e] (in cap[e] cious) [a] (in cap[a]city) ile dönüşümlü kullanılır. ver[e] cious ve ver[a] city veya loqu[e] cious ve loqu[a] city'yi karşılaştırır. Değişimin bu form çiftiyle sınırlı olmadığını da vurgulamaktadır. Bu nedenle (a), bir bütün olarak *capac-* formu ile değil, [e] ve [a] sesli harfleriyle ilgilidir. Ancak (b) temel olarak Latince'den türetilen belirli bir morfolojik yapıya sahip kelimeler için geçerlidir. Bu nedenle, birçok görüşe göre sadece fonolojik değil, morfofonolojiktir.⁷⁸

Marina Nespör ve Irene Vogel, benzer bir tanım ortaya koymaktadır. Onlara göre morfo(fo)noloji farklı dilsel analiz düzeylerinde, diğerinden tamamen ayrılamaz bir dal olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte, morfofonolojinin diğer bilim dallarıyla çok yakından ilişkili olduğu, dolayısıyla etkileşime giren iki yapısal dil düzeyinin morfoloji ve fonoloji olduğu belirtilmektedir.⁷⁹

Hadumod Bussmann, Kerstin Kazzazi ve Gregory Trauth tarafından morfofonoloji; morfoloji bağlamındaki fonolojik kuralların, özellikle morfeplerin sistemli fonolojik versiyonlarının ve bunların oluşum şartlarının tanımlandığı, fonoloji ve morfoloji arasındaki ara değerlendirme düzeyi olarak değerlendirilmektedir.⁸⁰

Johannes Mürter de morfofonolojiyi; fonoloji ve morfoloji arasında bir ara bilim dalı olarak değerlendirmektedir. Ona göre en basit ifadeyle, morfofonoloji, allomorfların

⁷⁸ Peter Hugoe Matthews, *The Concise Oxford Dictionary of Linguistics*, Oxford University Press, 2014, s. 140.

⁷⁹ Marina Nespör, Irene Vogel, *Prosodic Phonology: With a New Foreword*. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton.

⁸⁰ Hadumod Bussmann, Kerstin Kazzazi, Gregory Trauth. *Routledge Dictionary of Language and Linguistics*, Routledge, 2006, s. 772

fonolojik olarak nasıl temsil edildiğini inceleyen dil teorisinin dalıdır. Ancak Mürter'in morfofonolojinin tanımlamasını yaparken değindiği bir nokta daha vardır. Morfofonolojinin fonoloji veya morfolojinin bir parçası olarak değerlendirilmesi konusunda bir sorun olduğu görüşündedir. Yani morfofonolojinin, fonoloji veya morfoloji ile ilişkili olduğunu dolayısıyla bu iki alan arasında değerlendirilmesi görüşündedirler. Mürter, morfofonolojinin değer bakımından bağımsız bir bilim dalı olarak kabul edilmesi gerektiğini düşünmektedir.⁸¹ Ancak Chomsky ve Halle, morfofonoloji terimini tamamen reddeder ve fonoloji şemsiyesi altında değişim gibi konuları ele alır.⁸²

Frans van Coetsem ve Susan McCormick *Morphophonology* adlı kitabın bir bölümünde⁸³ morfofonoloji ile ilgili benzer bir yorumlama yapmaktadırlar. Söz konusu çalışmada, öncelikle morfofonolojinin durumunu çeşitli şekillerde açıklayan tanımlamaların var olduğundan bahsedilmiştir. Ancak bu tanımlarda morfofonolojinin bir ara bilim ya da ayrı bir bilim dalı olup olmadığı konusunda fikir ayrılıklarının olduğu değerlendirilmiştir. Tanımlamalar arasında ilk görüş morfofonolojinin fonoloji ve morfoloji arasında tanımlanabilir bir ara birim olduğu yönündedir. Fonoloji ile morfoloji arasında konumlanması ve bağımsız bir dilbilimi alanı olarak değerlendirilmesi gerektiğine dikkat çekilir. Tartışmalardaki diğer görüş ise morfofonolojinin dilbiliminin diğer alanlarından fonoloji ve morfoloji arasında belirsiz bir şekilde tanımlanması ve bağımsız bir statüye sahip olamayacağı görüşüdür. Morfofonoloji ile ilgili yukarıda verdiğimiz çalışmalardan hareketle dilbilimcilerinin görüş olarak ikiye ayrıldığı söylenebilir.

Celilov'un morfofonoloji tanımlaması şu şekildedir: *“Biçimsel ses bilgisi incelemelerinin kuramsal öneminin yanında, pratik önemi de şüphesiz çok büyüktür. Şöyle ki, biçimsel ses bilgisine ait ölçü ve kuralların art süremlî ses bilgisi, diyalektoloji ve etimoloji alanlarında yapılan araştırmalarda temel alınan özellikleri ortaya çıkarır, söyleyiş ve yazım kurallarından, söz varlığı ve sözcük türetmeye kadar dilin çeşitli bölümlerinde biçimsel ses bilgisi araştırmalarından faydalanılır. Etimoloji sözlüklerinin hazırlanmasında da biçimsel ses bilgisinin pratik önemi inkâr edilemez. Biçimsel ses bilgisinde kesinleştirilmiş yeniden oluşturma denemeleri, arketiplerin belirlenmesi,*

⁸¹ Mürter Johannes, *Morphophonology*, Grin, 2010, s. 4

⁸² Hadumod Bussmann, Kerstin Kazzazi, Gregory Trauth. *age.*, 2006.

⁸³ Frans van Coetsem, Susan McCormick. “Morphophonology”. *Research Guide on Language Change*, ed. Edgar C. Polomé, Berlin, New York: De Gruyter Mouton, s. 325-346.

özellikle “seslerin boğumlanma noktaları” etimolojik araştırmalarda açığa çıkarılır, çünkü biçimsel ses bilgisinin bakış açısından dilin birimler arası ilişkisinin dinamik durumu ortaya çıkar, biçim bilgisi ve ses bilgisi ile ilgili birimlerin karşılıklı oluşum yolları açıkça görünür.”⁸⁴ Morfofonolojinin geniş bir tanımını yapan Celilov’un, morfofonoloji yerine morfonoloji terimini tercih ettiği görülmektedir.

Türkiye’de yapılan morfofonoloji çalışmalarında incelediğimiz kaynaklara göre karşımıza en çok çıkan kavramlar morfofonemik ve morfofonemizm terimleridir. Bu terimi kullananlardan biri ise Doğan Aksan’dır. Aksan, bu iki kavram için birçok kaynakta aynı anlama gelecek şekilde kullanıldığından bahsetmektedir. Öyle ki görevsel sesbilim benimsenip yerleştikten sonra bu alanla, yeni ilerlemeler gösteren biçim bilim arasında bir, ara inceleme dalı, görevsel ses bilimin bir alt alanı olarak biçimsel sesbilim (morphophonologie, morphophonemics, morphonologie) dalı ortaya çıktığından söz etmektedir. Dil incelemelerinde bir yandan, konuların derinliklerine inme istek ve gereği, bir yandan da dil ismini verdiğimiz bildirme dizgesinin çok yönlü karmaşık yapısı, yeni alanların belirmesine yol açmaktadır. Biçimsel ses bilimi kısaca tanımlamamız gerekirse ses birimlerin biçim dizgesi içinde, biçim açısından değerlendirilmesine, biçimbirimlerin ses birim açısından incelenmesine yönelen alandır, diyebiliriz. Başka başka dillerde de bir biçimbirim olan, bir görev yüklenen sesler vardır. İşte, belli bir biçimbirim görevi gören sesler, ses birimlerin biçim dizgesi içindeki yerleri, alanımızın konularını oluşturmaktadır.⁸⁵ Doğan Aksan morfofonolojiyi, biçim bilim ve ses bilim arasında bir ara inceleme dalı olarak görmektedir.⁸⁶

Mevlüt Erdem ise dilbilgisinin ana konuları arasındaki etkileşimlerden birinin de fonoloji ile morfoloji arasında gerçekleştiğinden bahsetmekte ve bu etkileşimin morfofonoloji (morphophonolgy) olarak bilindiğini belirtmektedir.⁸⁷ Erdem bu konuda şöyle bilgi vermektedir: “*Bilindiği gibi biçimbirimler ve işlevleri biçimbilgisinin ilgi alanına girer. Türkçe gibi dillerde biçimbirimlerin tahmin edilebilir değişken biçimleri vardır. Fakat biçimbirimlerin bu değişken biçimlerinin zihinsel sözlükte sadece bir biçimde kaydedildiği düşünülür. Örneğin ayrılma durum eki dilde -dan, -den, -tan, -ten gibi değişkenlere sahipken bu ek zihinsel sözlükte -DAn gibi daha soyut bir gösterime sahiptir. Düzenli değişken biçimler zihindeki soyut biçimden fonolojik kurallarla*

⁸⁴ Feridun Celilov, *Azerbaycan Dilinin Morfonologiyası*, Maarif Neşriyyatı, Bakı, 1988.

⁸⁵ Doğan, Aksan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Ankara, 2002 s. 25.

⁸⁶ Doğan Aksan, *age.*, s. 25

⁸⁷ Mevlüt Erdem, “*Dilbilgisi Konularında Devamlılık İlişkisi*”, *Turkish Studies*, 11/10, 2016, s. 251.

biçimlenirler. Güneş kelimesinin sonundaki ötümsüz ünsüz ve kelimedeki ön ünlülerden dolayı ekin değişken biçimlerinden -ten seçilir. Saygı kelimesine de sonundaki ötümlü sesbirim ve kelimedeki art ünlülerden dolayı -dan biçimi getirilir. Ekteki ünlü ve ünsüzün seçimi benzeşmeden (assimilation) dolayı gerçekleşir. Ekin kelimeye eklenmesi biçimbilgisel bir olaydır, fakat değişken biçimlerden hangisinin seçileceğini sesbilgisi karar verir. Bu tür basit bir olay Türkçede morfoloji ve fonoloji etkileşimini örneklendirir.”⁸⁸

Kâmile İmer, Ahmet Kocaman, A. Sumru Özsoy tarafından hazırlanan *Dilbilim Sözlüğü* adlı çalışmada morfofonoloji teriminin karşılığı olarak *biçimsel sesbilim* (morfofonoloji, morfofonemik) terimi kullanılmıştır. Bu terim de sesbirimlerin dilbilgisi içinde, biçimsel açıdan değerlendirilmesine, biçimbirimlerin sesbilim açısından incelenmesine yönelik sesbilim dalı olarak tanımlanmıştır.⁸⁹

Konumuzla ilgili olarak diğer bir değerlendirme de Mehmet Akif Kılıç tarafından yapılmıştır. O, morfofonolojik işlemleri kök ile ek (ler)in birleşmesi veya iki sözcüğün peş peşe gelmesi sırasında görülen ses olayları olarak tanımlamakta ve bu işlemlerin önlük-artlık uyumu, ulama (liyezon) gibi Türkçenin genel özellikleriyle bağlantılı olduğunu dile getirmektedir.⁹⁰

Morfofonolojiyle ilgili bir başka yayın da Talat Tekin’in “Türkçede Morfofonemik Değişmeler: Dar Ünlü ~ ø Nöbetleşmesi” adlı makalesidir. Tekin bu makalesinde Türkçede orta hecedeki dar ünlü düşmesinin hangi durumlarda gerçekleştiğini ele almakta ve ses düşmesinin gerçekleştiği fonetik çevreleri betimlemektedir. Örneğin ilk hecesi açık, kapalı ikinci hecesi ğ-r, ğ-n, ğ-z, ğ-s, ya da y-n, l-n, r-n, n-z, m-z, v-ç yapısında olan vücut organları adları, ünlü ile başlayan bir ek aldıklarında ikinci hecedeki dar ünlüyü yitirir: eğin-eğn-i, beyin-beyn-i gibi. Yine birinci heceleri açık, kapalı ikinci heceleri -yIr, -vIr, -ğIr, -kIr, -pIr-, -kIl yapısında olan eylem gövdeleri -A, -I, -Ik, -m, -ntI biçimbirimlerini ve edilgen çatı ekini aldıklarında ikinci hecelerdeki dar ünlüyü yitirirler: çevr-e, çevr-ik, çevr-im, çevr-inti, çevr-il-. Ayrıca +ArI ekli yer zarflarında: içeride/içerde, içeriden/içerden gibi dar ünlünün düşmesi gerçekleşir. Tekin’in morfofonoloji ile ilgili bir diğer yazısı da “Türkçe’de Kaynaştırma Sesleri”dir.

⁸⁸ Mevlüt Erdem, agm., s. 251.

⁸⁹ Kâmile İmer, Ahmet Kocaman, Ayşe Sumru Özsoy, *Dilbilim Sözlüğü*. Boğaziçi Üniversitesi, 2011, s. 54.

⁹⁰ Mehmet Akif Kılıç, *Türkiye Türkçesindeki Sesbirimlerin Dışsal ve İçsel Alt Sesbirimleri: Katmanlı Çevriyazı Modeli*. *Turkish Studies*, 2017, 12/7, s. 212.

Tekin bu makalede, ünlü ile biten kelimelerin ünlü ile başlayan bir ek alması durumunda ortaya çıkan /y, n, s, ş/ ünsüzleri üzerinde durmakta ve Türkçede eklenme sırasında ünlü çatışmasını önlemek ya da iki ünlü arasındaki boşluğu doldurmak için kullanılan tek ünsüzün /y/ olduğunu belirtmektedir. Tekin, ünlü ile biten kelimelerle 3. kişi iyelik /-I/nin arasına giren /s/ ünsüzünün Ana Türkçede daha çok akrabalık adlarına eklenen çokluk ya da topluluk eki {-s}nin daha sonra heceleme ve yanlış çözümlenme sonucunda 3. kişi iyelik eki /-I/'nin ünlü ile biten kelimelere eklenen biçimi olduğunu anlatır. /ş/ ünsüzüyle ilgili olarak ise iki ile oluşturulan üleştirme sayı sıfatının Eski Türkçede ikişer biçiminde olduğu, bu üleştirme sayısının birer sözcüğünün bi-rer biçiminde hecelenmesi sonucu ortaya çıktığı ve ekin bu nedenle de ekin {-(ş)Ar} biçiminde yazılması gerektiği vb. konulardan söz eder. Son olarak ise alanyazında kaynaştırma sesi olarak adlandırılan /n/nin; gösterme zamiri bu, şu, o'nun çekimlerinde, 3. kişi iyelik eki almış kelimelerin çekiminde, ilgi durumu eki almış kelimelerin çekiminde, +ki ekli iyelik zamirlerinin çekiminde ve kendi kelimesinin çekiminde gerçekleştiğini belirterek /n/nin ortaya çıktığı fonetik çevreleri tanımlamış olur.⁹¹

Son olarak Türkiye'de morfofonoloji üzerine yapılan diğer çalışmalar şunlardır: Feridun Celilov tarafından hazırlanan *Azerbaycan Dilinin Morfonologiyası* adlı eser, Ayfer AYTAÇ tarafından Türkiye Türkçesine aktarılmış ve Azerbaycan Türkçesi ile Türkiye Türkçesi Biçim Bilimsel Ses Bilim (Morfonologiya) açısından karşılaştırılmıştır⁹². Sema Aslan DEMİR danışmanlığında Maral Töre tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde ise Türkmencenin morfofonolojik özellikleri⁹³ çalışılmıştır. Erdal ŞAHİN danışmanlığında Onur AKÇAN tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde de Türkiye Türkçesi ve Tatar Türkçesinin morfofonolojik özellikleri⁹⁴ incelenmiştir. Bu çalışmalarda morfofonolojiyle ilgili tanımlamalara da yer verilmiştir.

⁹¹ Maral Töre, *Türkmencenin Morfofonolojisi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017.

⁹² Ayfer Aytaç, *Feridun A. Celilov'un "Azerbaycan Dilinin Morfonologiyası" Adlı Eserinin Türkiye Türkçesine Aktarımı ve Azerbaycan Türkçesi ile Türkiye Türkçesinin Biçim Bilimsel Ses Bilim (Morfonologiya) Açısından Karşılaştırılması*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2007.

⁹³ Maral Töre, *age.*, 2017.

⁹⁴ Onur Akçan, *Türkiye ve Tatar Türkçelerinin Eş Zamanlı Biçim-Ses Bilgisel Karşılaştırılması*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.

BÖLÜM I.

İNCELEME⁹⁵

1. YAPIM BİÇİMBİRİMLERİ

1.1. İsimden İsim Yapım Biçimbirimleri

1.1.1. {+Aç}

Gagavuz Türkçesinde kuvvetlendirme işlevinde kullanılan fazla işlek olmayan bir isimden isim yapım biçim birimidir (GTG 164).

{+Aç}	<i>kol+aç</i> “simit” (ÇTYD 258) (*+eç alt biçim birimine örnek bulunamamıştır.)
-------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçim birimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [+aç] ve geniş-düz ön ünlülü [+eç] alt biçim birimleri kullanılmaktadır. Gagavuz Türkçesinde [+eç] ince sıradan biçimi için örnek bulunamamıştır.

Gagavuz Türkçesinde [+aç] isimden isim yapım biçim birimine ünlü ile başlayan çekim biçim birimleri getirildiğinde /ç/ ünsüzü, ünlüler arasında ötümlüleştirek /c/ ünsüzüne değişir. Böylece {+Aç} bağımlı biçim biriminin [+ac, +ec] alt biçim birimleri de görülür: Ö. *top+ac+ı* (GTG 164) vb. Tespit ettiğimiz kadarıyla [+ec] ince sıradan biçimi için örnek bulunamamıştır.

1.1.2. {+Ak}

Gagavuz Türkçesinde benzerlik ifade etmek için kullanılan işlek olmayan isimden isim yapım biçim birimidir (GTG 164).

{+Ak}	<i>baş+ak</i> “buğday” (GTS 30) <i>ben+ek</i> “ben”(GTS 33)
-------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçim birimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [+ak] ve geniş-düz ön ünlülü [+ek] alt biçim birimleri kullanılmaktadır.

⁹⁵ Gagavuz Türkçesindeki morfofonolojik özellikler belirlenirken öncelikle biçim birimler tanımlanmıştır. Bu biçim birimler tanımlanırken adlar “+”, fiiller ise “-” olarak bildirilmiştir. Kelime türetimi veya çekimi sırasında meydana gelen değişimlerle birlikte bağımlı biçim birimlerin kök ve gövdelerde damak-dudak uyumu ve ünsüz uyumlarına girme durumları açıklanmıştır. Her bir biçim birim için oluşturduğumuz tablolarda kalın ve ince sıradan örneklere yer verilmeye çalışılmıştır. Taradığımız kaynaklarda tespit edemediğimiz biçim birimler için tabloda ayrı bir bilgilendirme yapılmıştır.

Gagavuz Türkçesinde [+ak] isimden isim yapım biçimbirimine ünlü ile başlayan bir bağımlı biçimbirim getirildiğinde /k/ ünsüzü düşmektedir. Ör. *başak+a* > *başa+a* (Baskakov, 1973: 602).

1.1.3. {+An}

Gagavuz Türkçesinde kullanılan bu ek fazla işlek olmamakla beraber fonksiyonu tartışılan bir isimden isim yapım biçimbirimidir (GTG 164).

{+An}	<i>og(ul)+an</i> “oğlan” (ÇTYD 258) <i>kök+en</i> “filiz” (GTS 165)
-------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [+an] ve geniş-düz ön ünlülü [+en] alt biçimbirimleri görülür.

1.1.4. {+Ar, +(ş)Ar}

Gagavuz Türkçesinde sayılardan ve miktar isimlerinden üleştirme sayı yapmak için kullanılan işlek bir isimden isim yapım biçimbirimidir (GTG 164).

{+Ar, +(ş)Ar}	<i>dörd+är</i> “dörder” (ÇTYD 258) <i>az+ar az+ar</i> “azar azar” (GTG 164) <i>yarmı+şar</i> “yirmişer” (ÇTYD 258) <i>iki+şär</i> “ikişer” (GGY 126)
---------------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [+ar] ve geniş-düz ön ünlülü, [+är]; geniş-düz art ünlülü [+şar] ve geniş-düz ön ünlülü, dil-damak [+şär] alt biçimbirimleri görülür.

Gagavuz Türkçesinde {+Ar, +(ş)Ar} isimden isim yapım biçimbirimi, ünsüzle biten sayı isimlerinde [+ar, +är]; ünlüyle biten sayı isimlerinde da [+şar, +şär] alt biçimbirimleriyle kullanılmaktadır.

1.1.5. {+(A)rAk}

Gagavuz Türkçesinde karşılaştırma ifade etmek için kullanılan isimden isim yapım biçimbirimidir (GTG 164).

{+(A)rAk}	<i>ufa+rak</i> “daha ufak” (GTG 164) <i>büüce+rek</i> “daha büyük” (GTG 164) <i>biraz+arak</i> “birazcık” (ÇTYD 258)
-----------	--

	<i>küç+erek</i> “daha küçük” (ÇTYD 258)
--	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [+arak] ve geniş-düz ön ünlülü [+erek] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

Gagavuz Türkçesinde [+arak, +erek] isimden isim yapım biçimbirimi, /k/ ünsüzü ile biten bağımsız biçimbirimlerine geldiğinde /k/ ünsüzü düşer: *ufak+rak* > *ufa+rak* > *ufarak* (GTG 164), *büücek+rek* > *büücerak* (GTG 164).

1.1.6. {+CA}

Gagavuz Türkçesinde millet isimlerine eklenerek dil ismi yapan isimden isim yapım biçimbirimidir. Eşitlik biçimbiriminin kalıplaşmasıyla ortaya çıkmıştır (GTG 164).

{+CA}	<i>Rum+ca</i> “Rumca” (ÇTYD 258) <i>Gagauz+ça</i> “Gagauzca” (Kosmas, 2014: 116) <i>Rus+ça</i> “Rusça” (GD 33) <i>Türk+çe</i> “Türkçe” (GD 33)
-------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak, dudak ve ünsüz uyumları gereği ötümlü dış-damak, geniş-düz art ünlülü [+ca] ve ötümlü dış-damak, geniş-düz ön ünlülü [+ce]; ötümsüz dış-damak, geniş-düz art ünlülü [+ça], ötümsüz dış-damak, geniş-düz ön ünlülü [+çe] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

1.1.7. {+CA(A)z}

Gagavuz Türkçesinde küçültme ve sevgi ifade eden, işlek isimden isim yapım biçimbirimidir (GTG 165).

{+CA(A)z}	<i>çan+caaz</i> “küçük çan” (GS 51) <i>el+cääz</i> “küçük el” (GG 36) <i>ot+caaz</i> “küçük ot” (GG 36) <i>ses+çääz</i> “hafif ses” (GG 36) <i>yol+caz</i> “yolcağız” (GTG 166) <i>göl+cüz</i> “gölceğiz” (GTG 166)
-----------	--

	(*+çaz alt biçimbirimine örnek bulunamamıştır.) ses+çez “sesçeğiz” (GTG 166)
--	---

Gagavuz Türkçesinde bu biçimbirimin damak, dudak ve ünsüz uyumları gereği ötümlü diş-damak, geniş-düz art ünlülü [+caaz], ötümlü diş-damak, geniş-düz ön ünlülü [+cääz]; ötümsüz diş-damak, geniş-düz art ünlülü [+caaz], ötümsüz diş-damak, geniş-düz ön ünlülü [+çääz] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

Gagavuz Türkçesinde bu biçimbirim, hece yutumu ile [+CAz] hâline gelebilmektedir. Bu biçimbirimin damak, dudak ve ünsüz uyumları gereği ötümlü diş-damak, geniş-düz art ünlülü [+caz], ötümlü diş-damak, geniş-düz ön ünlülü [+cez]; ötümsüz diş-damak geniş-düz art ünlülü [+çaz], ötümsüz diş-damak geniş-düz ön ünlülü [+çez] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [+çu] kalın sıradan alt biçimbirimine örnek bulunamamıştır.

1.1.8. {+ CAk}

Gagavuz Türkçesinde küçültme ve sevgi ifade eden, işlek isimden isim yapım biçimbirimidir (GTG 165).

{+ CAk}	<i>aşı(k)+cak</i> “aşıkçık” (Karakuş, 2021: 103) <i>terli(k)+cek</i> “terlikçik” (GD 62) <i>çocu+caa</i> “çocukçağa” (GTG 166) <i>büü+cenä+k</i> “büyükçe” (GTG 166) <i>sevdi(k)+cää</i> (GTG 166)
---------	--

Gagavuz Türkçesinde bu biçimbirimlerin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [+cak], geniş-düz ön ünlülü [+cek] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

Gagavuz Türkçesinde {+CAk} isimden isim yapım biçimbirimine ünlüyle başlayan bir bağımlı biçimbirim getirildiğinde /k/ ünsüzü düşmektedir. Ör. *çocu+caa* < *çocuk+cak+a* “çocukçağa” (GTG 166), *büü+cenä+k* < *büyük + cenäk* “büyükçe”. *büücenäk* örneğinde [+cek] biçimbirimi genişleyerek *cenäk* biçiminde görülmektedir. Bu yapıda -nä- türemesi görülmektedir.

Gagavuz Türkçesinde bu biçimbirim, *-dik* sıfat fiil biçimbiriminin üzerine getirildiğinde söz konusu sıfat fiil biçimbiriminin sonundaki /k/ ünsüzü düşmektedir. *sevdi(k)+cüü* < *sevdik+cek+e* (GTG 166).

1.1.9. {+CI}

Gagavuz Türkçesinde iş ve uğraşma ismi yapan işlek isimden isim yapım biçimbirimidir (GTG 164).

{+CI}	<p><i>şkola+ci</i> (Baboğlu, 2006: 5)</p> <p><i>kemençe+ci</i> (Baboğlu, 2006: 5)</p> <p><i>yol+cu</i> “yolcu” (GG 28)</p> <p><i>kömür+cü</i> “kömürcü” (GG 28)</p> <p><i>taş+çı</i> “taşçı”(GG 36)</p> <p><i>çift+çi</i> “çiftçi”(GG 30)</p> <p><i>kürk+çü</i> “kürkçü” (GD 50)</p> <p>(*+cu bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)</p>
-------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak, dudak ve ünsüz uyumları gereği ötümlü dış-damak, dar-düz art ünlülü [+ci]; ötümlü dış-damak, dar-düz ön ünlülü [+ci], ötümlü dış-damak, dar-yuvarlak art ünlülü [+cu], ötümlü dış-damak, dar-yuvarlak ön ünlülü [+cü], ötümsüz dış-damak, dar-düz art ünlülü [+çl], ötümsüz dış-damak, dar-düz ön ünlülü [+çl], ötümsüz dış-damak, dar-yuvarlak art ünlülü [+çu], ötümsüz dış-damak, dar-yuvarlak ön ünlülü [+çü] alt biçimbirimleri görülmektedir. Tespit ettiğimiz kadarıyla [+çu] kalın sıradan alt biçimbirimine örnek bulunamamıştır.

1.1.10. {+CIk}

Gagavuz Türkçesinde küçültme ve sevgi ifade eden, işlek isimden isim yapım biçimbirimidir (GTG 165).

{+CIk}	<p><i>kurbaa+cik</i> “kurbağacık” (Hünerli, 2009: 77)</p> <p><i>birşey+cik</i> “birşeycik”(Baboğlu, 1999: 296)</p>
--------	--

	<p><i>yavru+cuk</i> “yavrucuk” (ÇTYD 258)</p> <p><i>köprü+cük</i> “köprücük” (GG 36)</p> <p><i>tokat+çik</i> “kapıcık”(GG 36)</p> <p><i>piliç+çik</i> “küçük piliç” (GG 36)</p> <p><i>bulut+cuk</i> “buluçuk” (Karakuş, 2021: 97)</p> <p><i>hepsi+ciy</i> (GTG 165)</p>
--	---

Gagavuz Türkçesinde bu biçimbirimin damak, dudak ve ünsüz uyumları gereği ötümlü dış-damak, dar-düz art ünlülü [+cık], ötümlü dış-damak, dar-düz ön ünlülü [+cik], ötümlü dış-damak dar-yuvarlak art ünlülü [+cuk], ötümlü dış-damak dar-yuvarlak ön ünlülü [+çük]; ötümsüz dış-damak, dar-düz art ünlülü [+çık], ötümsüz dış-damak, dar-düz ön ünlülü [+çik], ötümsüz dış-damak dar-yuvarlak art ünlülü [-çuk], ötümsüz dış-damak dar-düz ön ünlülü [+çük] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

Gagavuz Türkçesinde bu biçimbirim, /k/ ünsüzü ile biten bağımsız biçimbirimlerine eklendiğinde söz konusu /k/ ünsüzünün düştüğü görülür. Ör. *bacacık* < *acak+cık* “bacacık” (GTG 164). Bununla birlikte /k/ ünsüzü bazı örneklerde önce yumuşamakta sonra düşmektedir (GTG 165). Ör. *oda+cu+na* < *oda+cık+ı* (Karakuş, 2021: 97).

1.1.11. {+cilä(ä)n / {+cIIAyIn}

Gagavuz Türkçesinde benzerlik ve zaman ismi yapan isimden isim yapım biçimbirimidir (GTG 168).

{+cilä(ä)n / {+cIIAyIn}	<p><i>benim+cilan</i> (GTG 168)</p> <p>(*+cilan bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)</p> <p><i>ben+cileyin</i> (GTG 168)</p> <p>(*+cileyin bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)</p>
-------------------------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [+cılan], dar-düz ön ünlülü [+cılan]; dar-düz art ünlülü [+cileyin], dar-düz ön ünlülü [+cileyin] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla

[+cılan] ve [+cılayın] kalın sıradan alt biçimbirimlerine örnek bulunamamıştır. Bu biçimbirim ünsüz uyumuna girmemektedir.

1.1.12. {+daş}

Gagavuz Türkçesinde eşitlik, ortaklık, mensubiyet ve bağlılık ifade etmek için kullanılan isimden isim yapım biçimbirimidir (GTG 166).

{+daş }	<i>vatan +daş</i> “kar+deş” (Sağlam, 2014: 96) (*+deş bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)
---------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin, damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [+daş] ve geniş-düz ön ünlülü [+deş] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [+deş] ince sıradan alt biçimbirimine örnek bulunamamıştır. Bu biçimbirim ünsüz uyumuna girmemektedir.

1.1.13. {+ GA}

Gagavuz Türkçesinde çok az örnekte kalıplaşmış olarak kullanılan isimden isim yapım biçimbirimidir (GTG 166).

{+ GA}	<i>öz+gä</i> “başka” (GTG 166) (*+ge bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.) <i>fis+ka</i> “sivilce” (GS 96) (*+ke bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)
--------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak, dudak ve ünsüz uyumları gereği ötümlü ön damak, geniş-düz ön ünlülü, [+gä] ve ötümlü ön damak, geniş-düz ön ünlülü [+ge]; ötümsüz art damak, geniş-düz art ünlülü [+ka], ötümsüz ön damak, geniş düz ünlülü [+ke] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [+ge] ve [+ke] ince sıradan alt biçimbirimlerine örnek bulunamamıştır.

1.1.14. {+GAn}

Gagavuz Türkçesinde yaygın olarak kullanılmayan fiilden isim yapım ekine benzetilerek ortaya çıkmış isimden isim yapım biçimbirimidir (GTG 167).

{+GAn}	<p><i>civil+gan</i> (GTG 167)</p> <p>(*+gen bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)</p> <p>(*+kan bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)</p> <p>(*+ken bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)</p>
--------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak, dudak ve ünsüz uyumları gereği ötümlü art damak, geniş-düz art ünlülü [+gan] ve ötümlü ön damak, geniş-düz ön ünlülü [+gen]; ötümsüz art damak, geniş-düz art ünlülü [+kan], ötümsüz ön damak, geniş düz ünlülü [+ken] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [+gen] ve [+ken] ince sıradan; [+kan] kalın sıradan alt biçimbirimlerine örnek bulunamamıştır.

1.1.15. {+gılt}

Gagavuz Türkçesinde eklendiği isimleri renk anlamı taşıyan sıfatlara dönüştüren biçimbirimdir (GTG 167).

{+gılt}	<p><i>sarı+gılt</i> (GTG 167)</p> <p>(*+gılt bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)</p> <p><i>kız+gıld</i> (GTG 167)</p> <p>(*+gıld bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)</p>
---------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü, ötümsüz [+gılt], geniş-düz art ünlülü, ötümlü [+gıld]; geniş-düz ön ünlülü, ötümsüz [+gılt], geniş-düz ön ünlülü, ötümlü [+gıld] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [+gılt] ve [+gıld] ince sıradan alt biçimbirimlerine örnek bulunamamıştır. Bu biçimbirim ünsüz uyumuna girmemektedir.

1.1.16. {+gış}

Gagavuz Türkçesinde ana renklere gelerek ara renkleri karşılaştıran isimden isim yapım biçimbirimidir (GTG 167).

{+gış}	<i>sar(ı)+gış</i> “açık sarı” (GTG 167) (*+ <i>gış</i> bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)
--------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [+gış], geniş-düz ön ünlülü [+gış] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [+gış] ince sıradan alt biçimbirimine örnek bulunamamıştır. Bu biçimbirim ünsüz uyumuna girmemektedir.

1.1.17. {+ıl }

Gagavuz Türkçesinde yansıma seslerden yeni yansıma ses türeten isimden isim yapım biçimbirimidir (GTG 167).

{+ ıl }	<i>civ+ıl civ+ıl</i> (GTG 167) <i>eş+ıl</i> “yeşil” (GTG 167)
---------	--

Gagavuz Türkçesindeki biçimbirimin ekin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [+ıl], dar-düz ön ünlülü [+ıl] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

1.1.18. {+It}

Gagavuz Türkçesinde yaygın olmayan denklik anlamı veren isimden isim yapım biçimbirimidir (GTG 167).

{+It}	<i>eş+it</i> “denk” (GTG 167) (*+ <i>it</i> bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)
-------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [+it], dar-düz ön ünlülü [+it] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [+it] kalın sıradan alt biçimbirimine örnek bulunamamıştır.

1.1.19. {+kan}

Gagavuz Türkçesinde işlek olmayan isimden isim yapım biçimbirimidir (GTG 167).

{+kan}	<i>baş+kan</i> (GTG 167)
--------	--------------------------

	(*+ ken bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)
--	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [+*kan*], geniş-düz ön ünlülü [+*ken*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [+*ken*] ince sıradan alt biçimbirimine örnek bulunamamıştır. Bu biçimbirim ünsüz uyumuna girmemektedir.

1.1.20. {+kI / +kU}

Gagavuz Türkçesinde isimden sıfat yapan ve aitlik bildiren isimden isim yapım biçimbirimidir (GTG 168).

{+kI/+kU}	<i>saba+ki</i> “sabahki” (Sağlam, 2014: 96) <i>ilkin+ki</i> “ilk olanı” (GG 19) <i>sonun+ku</i> “son olanı”(GG 243) <i>hergün+kü</i> “her günkü” (GG 15)
-----------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [+*kɪ*], dar-düz ön ünlülü [+*ki*], dar-yuvarlak art ünlülü [+*ku*], dar-yuvarlak ön ünlülü [+*kü*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Bu biçimbirim ünsüz uyumuna girmemektedir.

1.1.21. {+LA(yI/e)n, +(y)Le(i)n}

Gagavuz Türkçesinde benzerlik ve zaman ismi yapan isimden isim yapım biçimbirimidir (GTG 168).

{+LA(yI/e)n}	<i>uuru+layın</i> (GTG 168) <i>avşamnen</i> < <i>avşam+leyin</i> (GS 20) <i>sabaa+len</i> “sabahleyin” (GS 205) (*+ lan bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.) <i>sabiy+lin</i> (GTG 168)
--------------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [+*layın*], geniş-düz ön ünlülü [+*leyin*], geniş-düz art ünlülü [+*lan*], geniş-düz ön ünlülü [+*len*], dar-düz art ünlülü [+*lin*], dar-düz ön ünlülü [+*lin*] alt biçimbirimleri

kullanılmaktadır. Öte yandan bu bağımlı biçimbirim, birtakım ses değişiklikleri sonucunda genizsi diş-damak, geniş-düz art ünlülü [+nan] ve genizsi diş-damak, geniş-düz ön ünlülü [+nen] alt biçimbirimleriyle de tespit edilmektedir. Tespit ettiğimiz kadarıyla [+lan] kalın sıradan alt biçimbirimine örnek bulunamamıştır.

1.1.22. {+ L₁}

Gagavuz Türkçesinde sıfat olarak kullanılan nitelik isimleri yapan ve bir nesnenin bir başka nesnede bulunduğunu anlatan işlek bir isimden isim yapım biçimbirimidir (GTG 169).

{+ L ₁ }	<p><i>ana+l</i> “meraklı” (Baskakov, 1973: 655)</p> <p><i>kudret+li</i> “kudretli” (GS 153)</p> <p><i>boy+lu</i> “boyulu”(SUK 398)</p> <p><i>türlü+lü</i> “türlü”(GTG 169)</p>
---------------------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [+li], dar-düz ön ünlülü [+li], dar-yuvarlak art ünlülü [+lu], dar-yuvarlak ön ünlülü [+lü] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

1.1.23. {+LIK}

Gagavuz Türkçesinde en işlek isimden isim yapım biçimbirimidir. Bu ekin çeşitli işlevleri vardır: Hâl ifadesi taşıyan isim ve sıfatlar, meslek ve uğraşma alanı, eşya, zaman ve dönem ve yer isimleri yapar (GTG 170).

{+LIK}	<p><i>çalı+lik</i> “çalılık” (Baskakov, 1973: 602)</p> <p><i>ip+lik</i> “iplik” (GD 54)</p> <p><i>tuz+luk</i> “tuzluk” (GD 54)</p> <p><i>göz+lük</i> “gözlük” (GD 54)</p>
--------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [+lik], dar-düz ön ünlülü [+lik], dar-yuvarlak art ünlülü [+luk], dar-yuvarlak ön ünlülü [+lük] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Öte yandan söz konusu bu bağımlı biçimbirime çekim biçimbirimlerinden biri eklendiğinde sonda bulunan /k/ ünsüzü düşmektedir. Ör. *tmız+**lu**+n+dan* < *tmız+**lik**+ı+n+dan* “soyundan” (ÇTYD 282), *dooru+**luu**+na* < *doğru+**luk**+u+n+a* (Çakır, 2001: 17), *dinsiz+**lü**+mi* < *dinsiz+**lik**+mi*, *söz+**lüü*** < *söz+**lük**+ü* Çakır, 2001: 14).

1.1.24. {+man}

Gagavuz Türkçesinde ilgi bildirmek için kullanılan isimden isim yapım biçim birimidir (GTG 170).

{+man}	<i>koca+man</i> “kocaman” (ÇTYD 258) <i>evci+men</i> “evcil” (GTG 171)
--------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçim birimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [+man], geniş-düz ön ünlülü [+men] alt biçim birimleri kullanılmaktadır.

1.1.25. {+msI}

Gagavuz Türkçesinde benzerlik ve gibilik bildiren isimden isim yapım biçim birimidir (GTG 171).

{+msI}	<i>sarı+msı</i> “sarımsı” (GGY 20) <i>mavi+msi</i> “mavimsi” (GS 171) <i>sarı-mor(u)+msu</i> “sarı morumsu” (GTSV 188) (*+msü bağımlı biçim birimine örnek bulunamamıştır.)
--------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçim birimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [+msı], dar-düz ön ünlülü [+msi], dar-yuvarlak art ünlülü [+msu], dar-yuvarlak ön ünlülü [+msü] alt biçim birimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [+msü] ince sıradan alt biçim birimine örnek bulunamamıştır

1.1.26. {+ncI}

Gagavuz Türkçesinde sayı ve sıra isimlerine gelerek bir şeyin sırasını bildiren işlek bir isimden isim yapım biçim birimidir (GTG 171).

{+ncI}	<i>kırk+inci</i> “kırkinci” (GTSV 202) <i>ilk+inci</i> “birinci” (GGY 126) <i>dokuz+uncu</i> “dokuzuncu” (Baskakov, 1973: 620)
--------	--

	<p><i>dört+üncü</i> “dördüncü” (Baskakov, 1973: 602)</p> <p><i>altı+ncı</i> “altıncı” (GTG 171)</p> <p><i>irmi+nci</i> “yirminci” (GTSV 202)</p>
--	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği ünsüzle biten isim kök ve gövdelerinden sonra dar-düz art ünlülü [+*ıncı*], dar-düz ön ünlülü [+*inci*], dar-yuvarlak art ünlülü [+*uncu*], dar-yuvarlak ön ünlülü [+*üncü*]; ünlüyle biten isim kök ve gövdelerinden sonra dar-düz art ünlülü [+*ncı*], dar-düz ön ünlülü [+*nci*], dar-yuvarlak art ünlülü [+*ncu*], dar-yuvarlak ön ünlülü [+*ncü*] alt biçim birimleri kullanılmaktadır.

Bu bağımlı biçimbirim, ünsüzle biten isim kök ve gövdelerine eklendiğinde damak ve dudak uyumları gereği arada bağlantı sesleri dar-düz art ünlü /ı/, dar-düz ön ünlü /i/, dar-yuvarlak art ünlü /u/, dar-yuvarlak ön ünlü /ü/ türemektedir.

1.1.27. {+sal}

Gagavuz Türkçesinde tek örneği olan isimden isim yapım biçimbirimidir (GTG 171).

{+sal}	<i>kum+sal</i> “kumsal” (GS 155)
--------	----------------------------------

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği düz-geniş art ünlülü [+*sal*] biçimbirimi kullanılmaktadır.

1.1.28. {+sI}

Gagavuz Türkçesinde benzerlik ve gibilik bildiren isimden isim yapım biçimbirimidir (GTG 171).

{+sI}	<p><i>ahmak+sı</i> (GTG 171)</p> <p><i>garip+si</i> (GTG 171)</p>
-------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [+*sı*], dar-düz ön ünlülü [+*si*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

1.1.29. {+sIz}

Gagavuz Türkçesinde isimden olumsuz isim ve bir nesnede başka bir nesnenin bulunmadığını ifade eden isimden isim yapım biçimbirimidir (GTG 171).

{+sIz}	<i>kabaat+sız</i> “kabahtsız” (Argunşah, 1996: 682) <i>biçim+sız</i> “benzemesiz” (Baskakov, 1973: 87) <i>uç+suz</i> “uçsuz” (GD 9) <i>kök+süz</i> “köksüz” (GTG 171)
--------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirim damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [+sız], dar-düz ön ünlülü [+siz], dar-yuvarlak art ünlülü [+suz], dar-yuvarlak ön ünlülü [+süz] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

1.1.30. {+sul}

Gagavuz Türkçesinde benzerlik ve gibilik bildiren işlek olmayan isimden isim yapım biçimbirimidir (GTG 172).

{+sul}	<i>yok+sul</i> “yoksul”(GTG 172) (*+sül bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)
--------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirim damak ve dudak uyumları gereği dar-yuvarlak art ünlülü [+sul], dar-yuvarlak ön ünlülü [+sül] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [+msü] ince sıradan alt biçimbirimine örnek bulunamamıştır.

1.1.31. {+şil}

Gagavuz Türkçesinde yakınlık bildiren isimden isim yapım biçimbirimidir (GTG 172).

{+şil}	<i>gök+şil</i> (GTG 172) (*+şıl bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)
--------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirim damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [+şil], dar-düz ön ünlülü [+şil] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [+şil] kalın sıradan alt biçimbirimine örnek bulunamamıştır.

1.1.32. {+tI}

Gagavuz Türkçesinde yansıma kelimelere gelen işlek bir isimden isim yapım biçimimidir (GTG 172).

{+tI}	<p><i>mırıl+tu</i> “mırıldı” (GS 177)</p> <p>(*+<i>ti</i> bağımlı biçimimine örnek bulunamamıştır.)</p> <p><i>homur+tu</i> “horultu” (GS 118)</p> <p><i>gürül+tü</i> “gürültü” (GS 110)</p>
-------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [+*ti*], dar-düz ön ünlülü [+*ti*], dar-yuvarlak art ünlülü [+*tu*], dar-yuvarlak ön ünlülü [+*tü*] alt biçimimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [+*ti*] ince sıradan alt biçimimine örnek bulunamamıştır. Bu biçimim ünsüz uyumuna girmemektedir.

1.1.33. {+uk}

Gagavuz Türkçesinde birkaç örnekte görülen isimden isim yapım biçimimidir (GTG 172).

{+uk}	<i>kab+uk</i> “kabuk” (GTG 172)
-------	---------------------------------

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimimin damak ve dudak uyumları gereği dar-yuvarlak art ünlülü [+*uk*] alt biçimimi kullanılmaktadır. Gagavuz Türkçesinde [+*uk*] isimden isim yapım biçimine ünlü ile başlayan çekim biçimlerinden biri getirildiğinde /k/ ünsüzü düşmektedir. Ör. *kabuu* < *kabuk+u* (Zajaczkowski 1966).

1.1.34. {+(U)z}

Gagavuz Türkçesinde sayı isimlerine gelerek yakınlık ve eşitlik bildiren topluluk ismi yapmak için kullanılan isimden isim yapım biçimimidir. (GTG 172).

{+(U)z}	<p><i>top+uz</i> “topuz” (GTG 172)</p> <p><i>üç+üz</i> “üçüz” (GTG 172)</p>
---------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimimin damak ve dudak uyumları gereği dar-yuvarlak art ünlülü [+*uz*], dar-yuvarlak ön ünlülü [+*üz*] alt biçimimleri kullanılmaktadır.

1.1.35. {+dar}

Gagavuz Türkçesinde iki kelimedede görülen yabancı kaynaklı isimden isim yapım biçimbirimidir (GTG 172).

{+dar}	<i>kafa+dar</i> “dost” (GTG 172) <i>bayrak+tar</i> “bayraktar” (GS 31)
--------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin başka örneği bulunamadığı için damak ve dudak uyumları için görüş bildirilememiştir.

1.1.36. {+istan}

Gagavuz Türkçesinde yabancı kaynaklı, yer ismi yapmak için kullanılan isimden isim yapım biçimbirimidir (GTG 172).

{+istan}	<i>gagauz+istan</i> “gagauz yeri” (GTG 172)
----------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin dar-düz ön ünlülü [+istan] biçimbirimi kullanılmaktadır. Bu biçimbirimin başka örneği bulunamadığı için damak ve dudak uyumları için görüş bildirilememiştir.

1.1.37. {+(y)ka}

Gagavuz Türkçesinde kadınlarla ilgili meslek, milliyet, doğum, sosyal statü gibi özellikleri bildiren isimden isim yapım biçimbirimidir (GTG 173).

{+(y)ka}	<i>saabi+yka</i> “kadın patron” (GTG 173) <i>buzaacı+yka</i> “kadın danacı” (GS 44)
----------	--

Gagavuz Türkçesinde isim kök ya da gövdesine eklenen bu bağımlı biçimbirim arasında bağlantı sesi yarı ünlü diş-damak /y/ türemektedir.

1.1.38. {+ru}

Gagavuz Türkçesinde iş ve uğraşma ismi yapmak için kullanılan yabancı kaynaklı bir kelimedede kalıplaşmış olarak görülen isimden isim yapım biçimbirimidir. Bu ek Rumence kökenlidir (GTG 172).

{+ru}	<i>çizmä+ru</i> (GTG 172)
-------	---------------------------

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirim dar-yuvarlak ön ünlülü [+ru] alt biçimbirimi kullanılmaktadır. Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin başka örneği bulunamadığı için damak ve dudak uyumları için görüş bildirilememiştir.

1.1.39. {+zän}

Gagavuz Türkçesinde yabancı kaynaklı bu ek isimden isim yapım biçimbirimidir. Türkçe kökenli bir kelimeyle kalıplaşarak bir örnekte kullanıldığı görülmektedir (GTG 173).

{+zän}	<i>kıram+zän+nık</i> “salgına uğrama” (GTG 172)
--------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz ön ünlülü [+zän] alt biçimbirimi kullanılmaktadır. Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin başka örneği bulunamadığı için damak ve dudak uyumları için görüş bildirilememiştir.

1.2. İsimden Fiil Yapım Biçimbirimleri

1.2.1. {+A-}

Gagavuz Türkçesinde birkaç kelimeye görülen isimden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 174).

{+A-}	<i>ad+a-</i> “adamak” (GS 4) <i>benz+e-</i> “benzemek” (GG 82)
-------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [+a-] ve geniş-düz ön ünlülü [+e-] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Gagavuz Türkçesinde bu ek *yavaş* sözcüğüne eklendiğinde iki değişkeye sahiptir: *yavaş+a-*, *yavaş+t-*

1.2.2. {+(A)l-}

Gagavuz Türkçesinde olma bildiren fiiller türeten isimden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 174).

{+(A)l-}	<i>az+al-</i> “azalmak” (GS 24) <i>düz+el-</i> “düzelmek” (ÇTYD 258)
----------	---

	<i>ince+l-</i> “incelmek” (GTK 96)
--	------------------------------------

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirim damak ve dudak uyumları gereği ünlü ile biten isim kök ve gövdelerinden sonra dilucu diş-eti [+l-]; ünsüz ile biten isim kök ve gövdelerinden sonra geniş-düz art ünlülü [+al-] ve geniş-düz ön ünlülü [+el-] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

Gagavuz Türkçesinde bu biçimbirim, sonu /k/ ünsüzü ile biten kelimelere eklendiğinde kelime kökündeki /k/ ünsüzü düşmektedir. Ör. *eksi(k)+l-* < *eksik+l-* (GTG 174).

1.2.3. {+(A)r-}

Gagavuz Türkçesinde renklerden ve diğer bazı kelimelerden olma bildiren isimden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 174).

{+(A)r-}	<i>yaş+ar-</i> “yaşarmak” (GG 263) <i>ev+er-</i> “evermek” (GTG 174)
----------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirim damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [+ar-], geniş-düz ön ünlülü [+er-] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

1.2.4. {+da-}

Gagavuz Türkçesinde yansıma kelimelerden fiil türeten isimden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 174).

{+da-}	<i>cıgır+da-</i> “gıcırdamak” (GTS 47) <i>cingil+de-</i> “takla atmak” (GTG 174)
--------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirim damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [+da-], geniş-düz ön ünlülü [+de-] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Bu biçimbirim ünsüz uyumuna girmemektedir.

1.2.5. {+ı-}

Gagavuz Türkçesinde işlek olmayan isimden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 174).

{+ı-}	<i>yalab+ı-</i> “parlamak” (GTSV 240)
-------	---------------------------------------

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirim dar-düz art ünlülü [+ı-] alt biçimbirimi kullanılmaktadır. Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirim başka örneği bulunamadığı için damak ve dudak uyumları için görüş bildirilememiştir.

1.2.6. {+Ik-}

Gagavuz Türkçesinde isimden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 174).

{+Ik-}	<p><i>ac+ik-</i> “acıkmak”(GS 3)</p> <p><i>gec+ik-</i> “gecikmek” (GTG 174)</p> <p><i>göz+ük-</i> “gözükme”(ÇTYD 259)</p> <p>(*+uk bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)</p>
--------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [+ik-], dar-düz ön ünlülü [+ik-], dar-yuvarlak art ünlülü [+uk-], dar-yuvarlak ön ünlülü [+ük-] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [+uk-] kalın sıradan alt biçimbirimine örnek bulunamamıştır.

1.2.7. {+irgen-}

Gagavuz Türkçesinde isimden fiil türeten birleşik bir biçimbirimdir (GTG 175).

{+irgen-}	<p>(*+irgan alt biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)</p> <p><i>ses+irgen-</i> “kulak vermek” (GTG 175)</p> <p><i>sus+urgan-</i> “susmak” (GTSV 241)</p> <p>(*+ürgen alt biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)</p>
-----------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz ön ünlülü [+irgen-], dar-yuvarlak art ünlülü [+urgan-] alt biçimbirimleri görülmektedir. Tespit ettiğimiz kadarıyla [+irgan-] kalın sıradan; [+ürgen] ince sıradan biçim birimlerine örnek bulunamamıştır.

1.2.8. {+kIr-}

Yansıma kelimelerden fiil türeten isimden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 175).

{+kIr-}	<p><i>ay+kır-</i> “çaprazlamak” (GS 23)</p> <p>(*+kir- alt biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)</p> <p><i>tü+kür-</i> “tükürmek”(GTG 175)</p>
---------	---

	(*+kur- alt biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)
--	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [+kir-], dar-düz ön ünlülü [+kir-], dar-yuvarlak art ünlülü [+kur-], dar-yuvarlak ön ünlülü [+kür-] alt biçimbirimleri görülmektedir. Bu biçimbirim ünsüz uyumuna girmemektedir. Tespit ettiğimiz kadarıyla [+kir-] ince sıradan ve [+kur-] kalın sıradan alt biçimbirimlerine örnek bulunamamıştır.

1.2.9. {+LA-}

Gagavuz Türkçesinde isme “yapmak, etmek” anlamı veren yansıma kelimelere gelerek yansımayla ilgili işi veya hareketi ifade eden isimden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 176).

{+LA-}	<p><i>acı+la-</i> “acılaştırmak” (GS 3)</p> <p><i>haber+le-</i> “haber vermek” (Özdemir, 2020: 162)</p> <p><i>çapkın+na-</i> “süratlenmek” (GS 52)</p> <p><i>zengin+ne-</i> “zenginlemek” (GTSV 236)</p>
--------	--

Gagavuz Türkçesinde bu biçimbirim, /n/ ve /m/ ünsüzleriyle biten kelimelere getirildiğinde söz konusu bağımlı biçimbirimin ünsüzünün, benzeşmeyle /n/ ünsüzüne dönüştüğü görülmektedir. Ö. *çapkın+na-* “süratlenmek” (GS 52) *ikram+na-* (GTG 175). Ayrıca Gagavuz Türkçesinde {+LA-} biçimbirimi; -t-, -n-, -ş- fiilden fiil yapım biçimbirimleriyle kaynaşarak +LAD-, +LAN-, +LAŞ- biçiminde görülmektedir. Ö. *yufka+la-d-ar*, *bol+la-t-*, *gözel+le-d-er*, *ük+le-t-*, *çok+la-n-*, *üf+le-n-*, *dost+la-ş-*, *bir+le-ş-* (GTG 176).

1.2.10. {+sA-}

Gagavuz Türkçesinde işlek olmayan isimden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 176).

{+sA-}	<p><i>su+sa-</i> “susamak” (GS 227)</p> <p><i>et+se-</i> (GTG 176)</p> <p><i>dar+sı-</i> “üzülmek” (GTG 176)</p>
--------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [+sa-], geniş-düz ön ünlülü [+se-] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

Gagavuz Türkçesinde +sA- isimden fiil yapım ekinin dar ünlülü +sɪ- biçimi vardır (GTG 177). Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin başka örneği bulunamadığı için damak ve dudak uyumları için görüş bildirilememiştir.

1.3. Fiilden İsim Yapım Biçimbirimleri

1.3.1. {-A}

Gagavuz Türkçesinde zarf fiil kalıplaşmasıyla görülen fiilden isim yapım biçimbirimidir (GTG 177).

{-A}	<i>çevr-e</i> “kenarları işlenmiş mendil” (GS 56) <i>yar-a</i> “yara” (GS 258)
------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-a], geniş-düz ön ünlülü [-e] alt biçimbirimleri görülmektedir.

1.3.2. {-Ak}

Araç gereç ismi bildiren fiilden isim yapım biçimbirimidir (GTG 177).

{-Ak}	<i>kork-ak</i> “kepek” (GGY 17) <i>ürk-ek</i> “ürkek” (SUK 414) <i>del-ik</i> “delik” (GGY 17) <i>yırt-ık</i> “yırtık” (GGY 17) <i>üüsür-ük</i> “öksürük” (GGY 17) <i>oy-uk</i> “oyuk” (GGY 17)
-------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-ak], geniş-düz ön ünlülü [-ek], dar-düz art ünlülü [-ık], dar-düz ön ünlülü [-ik], dar-yuvarlak art ünlülü [-uk], dar-yuvarlak ön ünlülü [-ük] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Gagavuz Türkçesinde {-Ak} fiilden isim yapım biçimbiriminin sonundaki /k/ ünsüzü üzerine ünlü ile başlayan çekim biçimbirimleri getirildiğinde /k/ ünsüzü düşmektedir. Ör. *delü+n+den* < *delik+i+n+den* (Tanasoğlu, 1997).

1.3.3. {-amak}

Gagavuz Türkçesinde işlek olmayan fiilden isim yapım biçim birimidir (GTG 177).

{-amak}	<i>bas-amak</i> “basamak” (GTG 177) (* <i>-emek</i> alt biçim birimine örnek bulunamamıştır.)
---------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçim birimin damak ve dudak uyumları gereği [-*amak*] alt biçim birimi kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [-*emek*] ince sıradan biçim birimine örnek bulunamamıştır.

1.3.4. {-baç / -mAç}

Gagavuz Türkçesinde işlek olmayan fiilden isim yapım biçim birimidir (GTG 177).

{-baç / -mAç}	<i>dolan-baç</i> “kıvrım” (GS 78) (* <i>-beç</i> alt biçim birimine örnek bulunamamıştır.) <i>bula-maç</i> “bulamaç” (GS 42) <i>döne-meç</i> “dönemeç” (GTG 177)
---------------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçim birimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-*maç*], [-*baç*]; geniş-düz ön ünlülü [-*meç*], [-*beç*] alt biçim birimleri kullanılmaktadır.

1.3.5. {-ç}

Gagavuz Türkçesinde aşırılık ifade eden isimler türetmek için kullanılan fiilden isim yapım biçim birimidir (GTG 177).

{-ç}	<i>sevin-ç</i> “sevinç” (GTG 177)
------	-----------------------------------

Gagavuz Türkçesinde bu biçim birimin ötümsüz diş-eti [-ç] alt biçim birimi kullanılmaktadır.

1.3.6. {-esi}

Gagavuz Türkçesinde sıfat fiil eki olarak ve kullanılan kalıcı isimler da yapan fiilden isim yapım biçim birimidir (GTG 178).

{-esi}	<i>ver-esi</i> “veresi” (GTG 178)
--------	-----------------------------------

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği ön ünlülü [-esi] alt biçimbirimi kullanılmaktadır.

1.3.7. {-gA}

Gagavuz Türkçesinde işten etkilenen nesne ismi türetmek için kullanılan fiilden isim yapım biçimbirimidir (GTG 178).

{-gA}	<i>dal-ga</i> “dalga” (GS 67) <i>süpür-gü</i> “süpürge” (GTG 178)
-------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-ga], geniş-düz ön ünlülü, [-gä] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Bu biçimbirim ünsüz uyumuna girmemektedir.

1.3.8. {-gaç}

Gagavuz Türkçesinde yapan, olan veya yapılan nesne isimleri türetmek için kullanılan fiilden isim yapım biçimbirimidir (GTG 178).

{-gaç}	<i>sallan-gaç</i> “salıncak” (GTG 178)
--------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-gaç]; geniş-düz ön ünlülü [-geç] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Bu biçimbirim ünsüz uyumuna girmemektedir. Tespit ettiğimiz kadarıyla [-geç] ince sıradan alt biçimbirimine örnek bulunamamıştır.

1.3.9. {-GAn}

Gagavuz Türkçesinde birkaç örneği bulunan fiilden isim yapım biçimbirimidir (GTG 178).

{-gan}	<i>kapıl-gan</i> “uysal” (GS.133) <i>ser-gen</i> “sergi tahtası” (GS.213) <i>çalış-kan</i> “çalışkan” (GS.50) <i>direş-ken</i> “dirençli” (GS.76.)
--------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak, dudak ve ünsüz uyumları gereği ötümlü art damak, geniş-düz art ünlülü [-gan], ötümlü ön damak, geniş-düz ön ünlülü [-

gen]; ötümsüz art damak, geniş-düz art ünlülü [-*kan*], ötümsüz ön damak, geniş-düz ön ünlülü [-*ken*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

1.3.10. {-GI}

Gagavuz Türkçesinde fiilin gösterdiği işten etkilenen nesnelere türetmek için kullanılan fiilden isim yapım biçimbirimidir (GTG 178).

{-GI}	<p><i>çal-gı</i> “müzik aleti” (GS 50)</p> <p><i>bil-gi</i> “bilgi” (SUK 398)</p> <p><i>bur-gu</i> “burgu” (GS 43)</p> <p><i>sür-gü</i> “örme sürgü” (GS 228)</p> <p><i>bas-ki</i> “baskı” (GS 29)</p> <p><i>seç-ki</i> “seçim” (GS 212)</p> <p>(*<i>-ku</i> bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)</p> <p><i>düşün-kü</i> “fikir” (GTG 178)</p>
-------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak, dudak ve ünsüz uyumları gereği ötümlü art damak, dar-düz art ünlülü [-*gi*], ötümlü ön damak, dar-düz ön ünlülü [-*gi*], ötümlü art damak, dar-yuvarlak art ünlülü [-*gu*], ötümlü ön damak, dar-yuvarlak ön ünlülü [-*gü*]; ötümsüz art damak, dar-düz art ünlülü [-*ki*], ötümsüz ön damak, dar-düz ön ünlülü [-*ki*], ötümsüz art damak, dar-yuvarlak art ünlülü [-*ku*], ötümsüz ön damak, dar-yuvarlak ön ünlülü [-*kü*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [-*ku*-] kalın sıradan alt biçimbirimine örnek bulunamamıştır.

1.3.11. {-GIÇ}

Gagavuz Türkçesinde yapan, olan veya yapılan nesne isimleri türetmek için kullanılan fiilden isim yapım biçimbirimidir (GTG 178).

{-GIÇ}	<p><i>dal-gıç</i> “dalğış” (GGY 18)</p> <p><i>bil-giç</i> “bilgili” (GGY 18)</p> <p><i>kıs-kıç</i> “mandal” (GTG 179)</p>
--------	---

	(* -kiç bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)
--	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak, dudak ve ünsüz uyumları gereği ötümlü art damak, dar-düz art ünlülü [-*gıç*], ötümlü ön damak, dar-düz ön ünlülü [-*giç*]; ötümsüz art damak, dar-düz art ünlülü [-*kıç*], ötümsüz ön damak, dar-düz ön ünlülü [-*kiç*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [-*kiç*] ince sıradan alt biçimbirimine örnek bulunamamıştır.

1.3.12. {-GIn}

Gagavuz Türkçesinde büyütme ve aşırılık gibi sıfatlar türeten fiilden isim yapım biçimbirimidir (GTG 179).

{-GIn}	<i>kız-gın</i> “kızmış” (GGY 18) <i>er-gin</i> “ermiş” (GTG 179) <i>boz-gun</i> “bozulmuş” (GS 40) <i>düz-gün</i> “düzgün” (GTG 179) <i>kaç-kın</i> “kaçak” (GGY 18) <i>geç-kin</i> “yaşlı” (GS 101) (* -kun bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.) <i>düş-kün</i> “zayıf” (GTG 179)
--------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak, dudak ve ünsüz uyumları gereği ötümlü art damak, dar-düz art ünlülü [-*gin*], ötümlü ön damak, dar-düz ön ünlülü [-*gin*], ötümlü art damak dar-yuvarlak art ünlülü [-*gun*], ötümlü ön damak, dar-yuvarlak ön ünlülü [-*gün*]; ötümsüz art damak, dar-düz art ünlülü [-*kın*], ötümsüz ön damak, dar-düz ön ünlülü [-*kin*], ötümsüz art damak, dar-yuvarlak art ünlülü [-*kun*], ötümsüz ön damak, dar-yuvarlak ön ünlülü [-*kün*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [-*kun-*] kalın sıradan alt biçimbirimine örnek bulunamamıştır.

1.3.13. {-I}

Gagavuz Türkçesinde edilgen çatılı fiilere gelerek sıfat fiil anlamı veren fiilden isim yapım biçimbirimidir (GTG 180).

{-I}	<i>bat-t</i> “batı” (GGY 18) <i>çek-i</i> “ağırlık birimi” (GTG 179) <i>kork-u</i> “korku” (Stamova, 2007: 98) <i>öl-ü</i> “ölü” (GTG 179)
------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [-i], dar-düz ön ünlülü [-i], dar-yuvarlak art ünlülü [-u], dar-yuvarlak ön ünlülü [-ü] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

1.3.14. {-IcI}

Gagavuz Türkçesinde devamlılık ve çokluk işlevi katan işlek fiilden isim yapım biçimbirimidir (GTG 180).

{-IcI}	<i>sat-ıci</i> “satıcı” (ÇTYD 260) <i>üüren-ici</i> “öğrenci” (ÇTYD 260) <i>kur-ucu</i> “kurucu” (ÇTYD 260) <i>göç-ücü</i> “göçücü” (GTG 179)
--------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [-ıci], dar-düz ön ünlülü [-ici], dar-yuvarlak art ünlülü [-ucu], dar-yuvarlak ön ünlülü [-ücü] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

1.3.15. {-(I)k}

Gagavuz Türkçesinde nesne ve araç ismi türetmek için kullanılan fiilden isim yapım biçimbirimidir (GTG 180).

{-(I)k}	<i>aç-ık</i> “açık” (ÇTYD 260) <i>gücen-ik</i> “gücendirilmiş kişi” (GTG 180) <i>oy-uk</i> “oyuk” (GTG 180) <i>süün-ük</i> “sönük” (GTG 180) <i>çürü-k</i> “çürük” (ÇTYD 260)
---------	---

Gagavuz Türkçesinde ünlü ile biten fiillere [-k], ünsüzle biten fiillere [-Ik] şeklinde gelmektedir. Bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [-ık],

dar-düz ön ünlülü [-*ik*], dar-yuvarlak art ünlülü [-*uk*], dar-yuvarlak ön ünlülü [-*ük*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

1.3.16. {-I}l}

Gagavuz Türkçesinde işlek olmayan fiilden isim yapım biçimbirimidir (GTG 181).

{-I}l}	<i>kız-ı-l</i> “kızıl” (GTG 180)
--------	----------------------------------

Gagavuz Türkçesinde bu biçimbirim ünsüz ile biten fiil kök ve gövdelerine eklendiğinde damak ve dudak uyumları gereği arada bağlantı sesi dar-düz art ünlülü /ı/ türemektedir. Ör. *kız-ı-l*.

1.3.17. {-I}m}

Gagavuz Türkçesinde fiilin gösterdiği hareketle ilgili isim türeten işlek bir fiilden isim yapım biçimbirimidir (GTG 181).

{-I}m}	<i>topla-m</i> “toplam” <i>ak-ım</i> “akım”(GTG 181) <i>bil-ım</i> “bilim” (ÇTYD 260) <i>yud-um</i> “yudum” (GTG 180) <i>öl-üm</i> “ölüm” (Baskakov, 1973: 388)
--------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği ünlü ile biten fiil kök ve gövdelerinden sonra [-*m*]; ünsüz ile biten fiil kök ve gövdelerinden sonra dar-düz art ünlülü [-*ım*], dar-düz ön ünlülü [-*im*], dar-yuvarlak art ünlülü [-*um*], dar-yuvarlak ön ünlülü [-*üm*]; alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

1.3.18. {-In}

Gagavuz Türkçesinde fazla işlek olmayan fiilden isim yapım biçimbirimidir (GTG 182).

{-In}	<i>ak-ın</i> “akın” (GS 7) <i>gel-in</i> “gelin” (ÇTYD 260) <i>tüt-ün</i> “tütün” (ÇTYD 260)
-------	--

	(* -un bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)
--	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [-*in*], dar-düz ön ünlülü [-*in*], dar-yuvarlak art ünlülü [-*un*], dar-yuvarlak ön ünlülü [-*ün*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [-*un*] kalın sıradan alt biçim birimine örnek bulunamamıştır.

1.3.19. {-**I**t}

Gagavuz Türkçesinde fazla işlek olmayan fiilden isim yapım biçimbirimidir (GTG 182).

{- I t}	<i>yoğur-t</i> “yoğurt” (GTG 182) (* -it bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.) (* -it bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.) <i>um-ut</i> “umut” (GTG 182) (* -üt bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)
----------------	--

Gagavuz Türkçesinde bu biçimbirim ünlü ile biten fiillere [-*t*], ünsüzle biten fiillere [-*It*] şeklinde gelmektedir. Bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [-*it*], dar-düz ön ünlülü [-*it*], dar-yuvarlak art ünlülü [-*ut*], dar-yuvarlak ön ünlülü [-*üt*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [-*it*] kalın sıradan, [-*it*] ince sıradan ve [-*üt*] ince sıradan alt biçimbirimlerine örnekler bulunamamıştır.

1.3.20. {-**ı**z}

Gagavuz Türkçesinde fazla işlek olmayan fiilden isim yapım biçimbirimidir (GTG 182).

{- ı z}	<i>tık-ız</i> “koyu” (GTG 182)
----------------	--------------------------------

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [-*ız*] alt biçimbirimi kullanılmaktadır.

1.3.21. {-mal}

Gagavuz Türkçesinde bir örnekte görülen fiilden isim yapım biçim birimidir (GTG 182).

{-mal}	<i>saa-mal</i> “sağmal, sağılan” (GTS 205) (* <i>-mel</i> bağımlı biçim birimine örnek bulunamamıştır.)
--------	--

Gagavuz Türkçesinde bu biçim birim, Gagavuz Türkçesindeki bu biçim birimin başka örneği bulunamadığı için damak ve dudak uyumları için görüş bildirilememiştir.

1.3.22. {-mAn}

Gagavuz Türkçesinde ilgi anlamı veren fiilden isim yapım biçim birimidir (GTG 182).

{-mAn}	<i>şış-man</i> “şişman” (GTS 234) <i>göç-men</i> “göçmen” (GTG 182)
--------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçim birimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-*man*], geniş-düz ön ünlülü [-*men*] alt biçim birimleri kullanılmaktadır.

1.3.23. {-mIk}

Gagavuz Türkçesinde kuvvetlendirme anlamı katan fiilden isim yapım biçim birimidir (GTG 182).

{-mIk}	<i>kıy-mık</i> “kıymık” (GS 150) <i>kes-mik</i> “saman kırıntısı” (GS 145) (* <i>-muk</i> bağımlı biçim birimine örnek bulunamamıştır.) (* <i>-mük</i> bağımlı biçim birimine örnek bulunamamıştır.)
--------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçim birimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [-*mık*], dar-düz ön ünlülü [-*mik*], dar-yuvarlak art ünlülü [-*muk*], dar-yuvarlak ön ünlülü [-*mük*] alt biçim birimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [-*muk*] kalın sıradan ve [-*mük*] ince sıradan alt biçim birimlerine örnek bulunamamıştır.

1.3.24. {-tI}

Gagavuz Türkçesinde nesne, hâl ve iş ismi yapmak için kullanılan işlek bir fiilden isim yapım biçimbirimidir (GTG 182).

{-tI}	<i>kıpir-tI</i> “kıpırmada” (ÇTYD 260) <i>gezin-tİ</i> “gezme” (ÇTYD 260) <i>uul-tu</i> “uğultu”(GGY 17) <i>gürül-tü</i> “gürültü” (GGY 18)
-------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [-*ti*], dar-düz ön ünlülü [-*ti*], dar-yuvarlak art ünlülü [-*tu*], dar-yuvarlak ön ünlülü [-*tü*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Bu biçimbirim ünsüz uyumuna girmemektedir.

1.3.25. {-y}

Gagavuz Türkçesinde bir örnekte görülen fiilden isim yapım biçimbirimidir (GTG 183).

{-y}	<i>dola-y</i> “çevresinde, yanında” (GS 79)
------	---

1.4. Fiilden Fiil Yapım Biçimbirimleri

1.4.1. {-A-}

Gagavuz Türkçesinde pekiştirilmiş fiil yapan fiilden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 183).

{-A-}	<i>dal-a-</i> “ısırmak” (GS 66) (*- <i>e-</i> bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)
-------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-*a-*], geniş-düz ön ünlülü [-*e-*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [-*e-*] ince sıradan alt biçimbirimine örnek bulunamamıştır.

1.4.2. {-AIA-}

Gagavuz Türkçesinde hareketin yapılma sıklığını bildiren fiilden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 183).

{-AlA-}	<i>sars-ala-</i> “sarsmak” (GTSV 249) <i>ek-ele-</i> “ekelemek” (ÇTYD 260)
---------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-*ala-*], geniş-düz ön ünlülü [-*ele-*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

1.4.3. {-Ar-}

Gagavuz Türkçesinde işlek olmayan fiilden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 183).

{-Ar-}	<i>kız-ar-</i> “utanmak” (GTSV.273) (*- <i>er-</i> bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)
--------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-*ar-*], geniş-düz ön ünlülü [-*er-*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [-*er-*] ince sıradan alt biçimbirimine örnek bulunamamıştır.

1.4.4. {-ç-}

Gagavuz Türkçesinde bir örnekte görülen fiilden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 183).

{-ç-}	<i>sür-ç-</i> “kazaen yanlış yapmak” (GTG 183)
-------	--

1.4.5. {-Dİr}

Gagavuz Türkçesinde oldurma, yaptırma fiilleri türeten fiilden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 183).

{-Dİr}	<i>ayın-dır-</i> “kendine gelmek” (GTSV 274) <i>güçlen-dır-</i> “dinlendirmek” (Öztürk, 1999: 26) <i>duu-dır-</i> “doğurmak” (GTSV 276) <i>göm-dür-</i> “gömdürmek” (ÇTYD-1 260) <i>dostlaş-tır-</i> “dostlaştırmak” (GTSV.276) <i>işit-tır-</i> “duyurmak” (GTSV.276)
--------	---

	(*- <i>tur-</i> bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)
	(*- <i>tür-</i> bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)

Gagavuz Türkçesinde bu biçimbirimin damak, dudak ve ünsüz uyumları gereği ötümlü dış-damak, dar-düz art ünlülü [-*dır*], ötümlü dış-damak, dar-düz ön ünlülü [-*dir*], ötümlü dış-damak, dar-yuvarlak art ünlülü [-*dur*] ötümlü dış-damak, dar-yuvarlak ön ünlülü [-*dür*]; ötümsüz dış-damak, dar-düz [-*tır*], ötümsüz dış-damak, dar-düz ön ünlülü [-*tir*], ötümsüz dış-damak, dar-yuvarlak art ünlülü [-*tur*], ötümsüz dış-damak, dar-yuvarlak ön ünlülü [-*tür*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [-*tur*] kalın sıradan ve [-*tür*] ince sıradan alt biçim birimlerine örnek bulunamamıştır.

1.4.6. {-Gun-}

Gagavuz Türkçesinde işlek olmayan muhtemelen -*gut-* ettirgenlik biçimbirimine benzetilerek ortaya çıkan fiilden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 184).

{-Gun-}	<i>dur-gun-</i> (GTG 183) <i>yut-kun-</i> “yutkunmak” (GS 262)
---------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak, dudak ve ünsüz uyumları gereği ötümlü art damak, dar-yuvarlak art ünlülü [-*gun*], ötümsüz art damak, dar-yuvarlak art ünlülü [-*kun*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

1.4.7. {-gut-}

Gagavuz Türkçesinde bir örnekte görülen fiilden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 184).

{-gut-}	<i>dur-gut-</i> “durdurmak” (Özakdağ, 2006: 198)
---------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-yuvarlak art ünlülü [-*gut*] alt biçimbirimi kullanılmaktadır. Bu biçimbirim ünsüz uyumuna girmemektedir.

1.4.8. {-I-}

Gagavuz Türkçesinde işlek olmayan fiilden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 184).

{-I-}	<i>kaz-t-</i> “temizlemek” (GTG 184) <i>sür-ü-</i> “sürümek” (GTG 184)
-------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirim damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [-ɪ], dar-düz ön ünlülü [-i], dar-yuvarlak art ünlülü [-u], dar-yuvarlak ön ünlülü [-ü] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [-ɪ] ve [-u-] kalın sıradan alt biçimbirimine örnek bulunamamıştır.

1.4.9. {-(I)D-}

Gagavuz Türkçesinde ettirgen çatılı fiiller türeten fiilden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 184).

{-(I)D-}	<i>gençle-d-</i> (GTG 184) <i>saur-t-</i> “savurt”(GTG 184) <i>kaz-ıt-</i> “kazıt”(GTG 184)
----------	---

Gagavuz Türkçesinde bu biçimbirim, iki ünlü arasında tonlulaşabilmekte, ünsüzle biten fiillerden sonra geldiğinde yardımcı ünlü olarak araya /-a-/ veya /-ɪ-/ gelebilmektedir. Ör. *gençle-d-* < *gençle-t-*, *toz-a-t-*, *kaz-ıt-* “kazıt” (GTG 184).

1.4.10. {-(I)k-}

Gagavuz Türkçesinde işlek olmayan fiilden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 184).

{-(I)k-}	<i>kır-k-</i> “ölünün kırkını yapmak” (GS 147) <i>kan-ık-</i> “kana susamış olmak” (GS 132) (*-ik- bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.) (*-uk- bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.) (*-ük- bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)
----------	---

Gagavuz Türkçesinde ünlü ile biten fiillere [-k-], ünsüzle biten fiillere [-Ik-] şeklinde gelmektedir. Bu biçimbirim damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [-ɪk-], dar-düz ön ünlülü [-ik-], dar-yuvarlak art ünlülü [-uk-], dar-yuvarlak ön

ünlü [-ük-] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [-ik-], [-ük-] ince sıradan; [-uk-] kalın sıradan alt biçim birimlerine örnek bulunamamıştır.

1.4.11. {-(I)l-}

Gagavuz Türkçesinden edilgen çatılı fiiller türeten fiilden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 184).

{-(I)l-}	<i>büü-l-</i> “büyütmek” (ÇTYD 260) <i>aktar-ul-</i> “aktarılmak”(GTSV 250) <i>düş-il-</i> “değişmek” (GTSV 251) <i>duy-ul-</i> “hissedilmek” (GTSV 251) <i>düz-ül-</i> “tamir edilmek” (GTSV 251)
----------	--

Gagavuz Türkçesinde bu biçimbirim, ünlü ile biten fiillere [-l-], ünsüzle biten fiillere [-Il-] şeklinde gelmektedir. Bu ekin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [-il-], dar-düz ön ünlülü [-il-], dar-yuvarlak art ünlülü [-ul-], dar-yuvarlak ön ünlülü [-ül-] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

1.4.12. {-(I)n-}

Gagavuz Türkçesinde dönüşlü ve edilgen fiiller türeten fiilden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 185).

{-(I)n-}	<i>tara-n-</i> “taranmak” (GTG 185) <i>kaç-m-</i> “kaçınmak” (GTSV 257) <i>geç-in-</i> “geçinmek” (GTSV 256) (*- <i>un-</i> bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.) <i>gör-ün-</i> “görünmek” (ÇTYD 260)
----------	---

Gagavuz Türkçesinde bu biçimbirim ünlü ile biten fiillere [-n-], ünsüzle biten fiillere [-In-] şeklinde gelmektedir. Bu ekin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [-in-], dar-düz ön ünlülü [-in-], dar-yuvarlak art ünlülü [-un-], dar-yuvarlak ön ünlülü [-ün-] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [-un-] kalın sıradan alt biçim birimine örnek bulunamamıştır.

1.4.13. {-(I)r-}

Gagavuz Türkçesinde oldurma, yaptırma anlamı taşıyan fiiller türeten fiilden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 185).

{-(I)r-}	<i>şaş-ır-</i> “şaşırmak” (GTSV 273) <i>es-ır-</i> “şımarmak” (GTSV 273) <i>doy-ur-</i> “açlık duygusunu gidermek” (GTSV 274) <i>düş-ür-</i> “düşürmek” (GTG 185)
----------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği bağlantı sesleri dar-düz art ünlülü [-ır], dar-düz ön ünlülü [-ir], dar-yuvarlak art ünlülü [-ur], dar-yuvarlak ön ünlülü [-ür] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

1.4.14. {-(I)ş-}

Gagavuz Türkçesinde işteş fiiller türeten fiilden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 185).

{-(I)ş-}	<i>şakala-ş-</i> “şakalaşmak” (GTG 185) <i>daal-ış-</i> “dağılışmak” (Argunşah, 1996: 682) <i>il-iş-</i> “ilişmek” (GTSV 265) <i>döğ-üş-</i> “dövüşmek” (Öztürk, 1999: 28) <i>sor-uş-</i> “soruşmak” (ÇTYD 261)
----------	---

Gagavuz Türkçesinde bu biçimbirim ünlü ile biten fiillere [-ş-], ünsüzle biten fiillere [-ış-] şeklinde gelmektedir. Bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [-ış-], dar-düz ön ünlülü [-iş-], dar-yuvarlak art ünlülü [-uş-], dar-yuvarlak ön ünlülü [-üş-] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

1.4.15. {-(I)z-}

Gagavuz Türkçesinde işlek olmayan fiilden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 186).

{-(I)z-}	(* <i>-ız-</i> bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)
----------	---

	<p>(*-iz- bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)</p> <p><i>tüt-üz-</i> “tütsülemek” (GS 248)</p> <p>(*-uz- bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)</p>
--	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği bağlantı sesleri dar-düz art ünlülü [-*iz-*], dar-düz ön ünlülü [-*iz-*], dar-yuvarlak art ünlülü [-*uz-*], dar-yuvarlak ön ünlülü [-*üz-*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [-*iz-*], [-*uz-*] kalın sıradan; [-*üz-*] ince sıradan alt biçim birimlerine örnek bulunamamıştır.

1.4.16. {-mA-}

Fiillerin olumsuz şekillerini türeten fiilden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 186).

{-mA-}	<p><i>tamanna-ma-</i> “tamamlama” (Gagauziya: 4)</p> <p><i>gel-me-</i> “gelme” (GTG 186)</p>
--------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-*ma-*], geniş-düz ön ünlülü [-*me-*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

1.4.16.1. {-mar-}

{-mar-}	<p><i>kork-mar</i> “korkmaz”(GTG 186)</p> <p><i>et-mer</i> “yetmez” (GTG 186)</p>
---------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-*mar-*], geniş-düz ön ünlülü [-*mer-*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

1.4.16.2. {-maz -}

{-maz -}	<p><i>unudul-maz</i> “unutulmaz” (GTG 186)</p> <p><i>küçült-mez</i> “küçültmez” (GTG 186)</p>
----------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-*maz-*], geniş-düz ön ünlülü [-*mez-*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

1.4.17. {-msä-}

Gagavuz Türkçesinde bir örnekte görülen fiilden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 186).

{-msä-}	<i>gül-ü-msä-</i> “gülümsemek”(GTG 186)
---------	---

1.4.18. {-p-}

Gagavuz Türkçesinde işlek olmayan fiilden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 186).

{-p-}	<i>ser-p-</i> “serpmek” (SUK 410)
-------	-----------------------------------

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin ötümsüz çift-dudak [-p-] alt biçimbirimi kullanılmaktadır.

1.4.19. {-re-}

Gagavuz Türkçesinde bir örnekte görülen fiilden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 186).

{-re-}	<i>tep-re-</i> “sarılmak” (GTG 186)
--------	-------------------------------------

1.4.20. {-se-}

Gagavuz Türkçesinde bir örnekte görülen fiilden fiil yapım biçimbirimidir (GTG 186).

{-se-}	<i>en-se-</i> “yenmek” (GTSV 282)
--------	-----------------------------------

1.4.21. {-y-}

Gagavuz Türkçesinde işlek olmayan fiilden fiil yapım biçimbirimidir. (GTG 186)

{-y-}	<i>do-y-</i> “doymak”(GTG 186)
-------	--------------------------------

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin yarı ünlü diş-damak [-y-] alt biçimbirimi kullanılmaktadır.

1.5. Biçim Bilgisel Kalıplaşmalar**1.5.1. Yönelme Hâl Biçimbiriminin Kalıplaşması**

{+ (y)A / + y}	<i>ora+y+a</i> “oraya” (Çimpoeş, 1997) <i>nere+y+e</i> “nereye” (Çimpoeş, 1997)
----------------	--

Gagavuz Türkçesinde {+ (y)A / + y} yönelme hâl biçimbiriminin geniş-düz art ünlülü [+a], geniş-düz ön ünlülü [+ä] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

1.5.2. Yön Hâl Biçimbiriminin Kalıplaşması

{+ArI / +rA}	<i>dış+arı</i> “dışarı” (Gül, 2019: 175) <i>iç+eri</i> “içeri” (Gül, 2019: 91) <i>so+ra</i> “sonra” (GTG 195) <i>üze+rü</i> “üzere” (GTG 195)
--------------	--

Gagavuz Türkçesinde yön gösterme hâl biçimbiriminin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [+arı], geniş-düz ön ünlülü [+eri]; geniş-düz art ünlülü [+ra], geniş-düz ön ünlülü [+rä] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

1.5.3. Eşitlik Hâl Biçimbiriminin Kalıplaşması

{+CA}	<i>ala+ca</i> “benekli” (GTS 8) <i>kendiy+ce</i> “kendisine göre” (Tanasoğlu 1997) <i>çok+ça</i> “çokça” (GTS 63) <i>tez+çe</i> “tezce, acele” (GTS 242)
-------	---

Gagavuz Türkçesinde bu biçimbirimin damak, dudak ve ünsüz uyumları gereği ötümlü diş-damak, geniş-düz art ünlülü [+ca], ötümlü diş-damak, geniş-düz ön ünlülü [+ce]; ötümsüz diş-damak geniş-düz art ünlülü [+ça], ötümsüz diş-damak geniş-düz ön ünlülü [+çe] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

1.5.4. Bulunma Hâl Biçimbirimin Kalıplaşması

{+DA}	<i>yukar+da</i> “yukarıda” (GTS 262) <i>birer+dü</i> “bir arada” (Tanasoğlu, 1997) <i>buracık+ta</i> “buracıkta” (GTS 43) (*+te bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)
-------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak, dudak ve ünsüz uyumları gereği ötümlü diş-damak, geniş-düz art ünlülü [+da], ötümlü dil-damak, geniş-düz ön ünlülü,

diş-damak [+dä]; ötümsüz diş-damak, geniş-düz art ünlülü [+ta], ötümsüz dil-damak, geniş düz ön ünlülü [+te] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [+te] ince sıradan alt biçimbirimine örnek bulunamamıştır.

1.5.5. Çıkma Hâl Biçimbirimin Kalıplaşması

{+DAN}	<i>ansız+dan</i> “ansızın” (GTG 222) <i>ilkin+dän</i> “önce” (GTG 219) <i>çok+tan</i> “çoktan” (GTS 63) <i>ürek+ten</i> “içten, samimi” (GTS 251)
--------	--

Gagavuz Türkçesinde {+Dan} çıkma hâl biçimbirimin damak, dudak ve ünsüz uyumları gereği ötümlü diş-damak, geniş-düz art ünlülü [+dan], ötümlü diş-damak, geniş-düz ön ünlülü, diş-damak [+dän]; ötümsüz diş-damak, geniş-düz art ünlülü [+tan], ötümsüz diş-damak, geniş-düz ön ünlülü [+ten] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

1.5.6. Vasıta Hâl Biçimbirimin Kalıplaşması

{+(I)n}	<i>kış+ın</i> “kışın”(GTS 149) <i>ilk+in</i> “yazın” (GTG 291)
---------	---

Gagavuz Türkçesinde bu ekin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [-in], dar-düz ön ünlülü [-in] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

1.5.7. I. Kişi İyelik Biçimbiriminin Kalıplaşması

{+Im}	<i>han+ım</i> “hanım” (Zajaczkowski, 1966) (*+im bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)
-------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [-im], dar-düz ön ünlülü [-im] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [+im] ince sıradan alt biçimbirimine örnek bulunamamıştır.

1.5.8. III. Kişi İyelik Biçimbiriminin Kalıplaşması

{+(s)I}	<i>birkaç+ı</i> “birkaçı” (Gül, 2019:193) <i>bir+i</i> “biri” (Tanasoglu 1997)
---------	---

	<p><i>çoy+u</i> “çoğu” (Tanasoğlu 1990)</p> <p><i>öbür+ü</i> “öbürü” (Çimpoeş 1988)</p> <p><i>başka+sı</i> “başkası” (Çimpoeş 1988)</p> <p><i>biri+si</i> “birisi” (Tanasoğlu 1990)</p> <p>(*+su bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)</p> <p><i>öbürü+sü</i> “öbürü” (Zajaczkowski 1966)</p>
--	--

Gagavuz Türkçesinde III. kişi iyelik biçimbirimin, damak ve dudak uyumları gereği ünsüzle biten isim kök ve gövdelerinden sonra dar-düz art ünlülü [+ɪ], dar-düz ön ünlülü [+i], dar-yuvarlak art ünlülü [+u], dar-yuvarlak ön ünlülü [+ü]; ünlüyle biten isim kök ve gövdelerinden sonra ötümsüz, dar-düz art ünlülü [+sɪ], ötümsüz, dar-düz ön ünlülü [+si], ötümsüz, dar-yuvarlak art ünlülü [+su], ötümsüz, dar-yuvarlak ön ünlülü [+sü] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [+su] kalın sıradan alt biçimbirimine örnek bulunamamıştır.

1.5.9. Çokluk Biçimbiriminin Kalıplaşması

{+lAr / +när}	<i>bu+n+nar</i> “bunlar” (GTG 232)
---------------	------------------------------------

Gagavuz Türkçesinde bu biçimbirimin geniş-düz art ünlülü [+lar], geniş-düz ön ünlülü [+ler] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

Çokluk biçimbirimi, -m ve -n ünsüzleri ile biten kelimelere getirildiğinde benzeşme yoluyla +nAr şeklini alır. Bu biçimbirimin geniş-düz art ünlülü [+nar], geniş-düz ön ünlülü [+när] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Ör. *bu+n+nar* “bunlar” (GTG 232).

1.5.10. Aitlik Biçimbiriminin Kalıplaşması

{+KI}	<p><i>avşam+ki</i> “akşamki” (GTS 20)</p> <p><i>iler+ki</i> “ileriki” (GTS 121)</p> <p>(*+ku bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)</p> <p><i>dün+kü</i> “dünkü” (GTS 86)</p>
-------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [+kɨ], dar-düz ön ünlülü [+ki], dar-yuvarlak art ünlülü [+ku], dar-yuvarlak ön ünlülü [+kü] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [+ku] kalın sıradan alt biçimbirimine örnek bulunamamıştır.

1.6. Sıfat Fiil, Zarf Fiil ve Şart Kipi Biçimbirimlerinin Kalıplaşması

1.6.1. Sıfat Fiil Biçimbiriminin Kalıplaşması

1.6.1.1. {-AcAk} Sıfat Fiil Biçimbiriminin Kalıplaşması

{-AcAk}	<i>yak-acak</i> “yakacak”(GTS 255) <i>gel-ecek</i> “gelecek” (GTS 101)
---------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-acak], geniş-düz ön ünlülü [-ecek] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

1.6.1.2. {-Ar} Sıfat Fiil Biçimbiriminin Kalıplaşması

{-Ar}	<i>çık-ar</i> “çıkarmak” (Çimpoes 1997) (*+er bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)
-------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-ar], geniş-düz ön ünlülü [-er] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [-er] ince sıradan alt biçim birimine örnek bulunamamıştır.

1.6.1.3. {-mİş} Sıfat Fiil Biçimbiriminin Kalıplaşması

{-mİş}	<i>pişiril-miş</i> “pişirilmiş”(GTG 261) <i>ıslan-mış</i> “ıslanmış” (GTG 261)
--------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin dar-düz art ünlülü [-mış], dar-düz ön ünlülü [-miş] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

1.6.2. Zarf Fiil Biçimbiriminin Kalıplaşması

1.6.2.1. {-A} Zarf Fiil Biçimbiriminin Kalıplaşması

{-A}	<i>sap-a</i> “sapa” (GTS 208) <i>çevr-e</i> “kenarı işlenmiş mendil” (GTS 56)
------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-a], geniş-düz ön ünlülü [-e] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

1.6.3. Şart Kipi Biçimbiriminin Kalıplaşması

{-sA}	<i>yok-sa</i> “yoksa” (Zajackowski, 1966) <i>i-se</i> “ise” (Zajackowski, 1966)
-------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-sa], geniş-düz ön ünlülü [-se] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

2. FİİLİMSİ BİÇİMBİRİMLERİ

2.1. İsim Fiil

Gagavuz Türkçesinde isim fiiller; fiildeki oluş, kılıç ve durumun yani hareketin geçici isimleridir. Hareket isimleri *-Iş*, *-mAk*, *-mAA* olmak üzere üç çeşittir (ÇTYD 262).

2.1.1. {-mAk}

Gagavuz Türkçesinde bütün fiillere gelir ve fiili isim yapar (GTG 287).

{-mAk}	<i>yalvar-mak</i> “yalvarmak” (SUK 415) <i>gez-mek</i> “gezmek” (GTG 288)
--------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-mak], geniş-düz ön ünlülü [-mek] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Gagavuz Türkçesinde [-mak] isim fiil biçimbirimine ünlü ile başlayan çekim biçimbirimlerinden biri eklendiğinde /k/ ünsüzü düşmektedir. Ör. *saklan-maa* <*saklan-mak+a* (Stepan, 1996).

Gagavuz Türkçesinde bu biçimbirim kalıcı isimler de türetmektedir. Ör. *annatmakları* (GTG 287).

2.1.2. {-mAA}

Gagavuz Türkçesinde yaygın olarak kullanılan isim fiil biçimbirimidir (GTG 288).

{-mAA}	<i>ikramna-maa</i> “ikramda bulunma” (SUK 404) <i>kestir-müü</i> “kestirme” (SUK 406)
--------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-*maa*], geniş-düz ön ünlülü [-*mää*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

Gagavuz Türkçesinde bu biçimbirim kalıcı isimler de türetmektedir. Ör. *dönmüü* “dönme” (GTG 288).

2.1.3. {-mA}

Gagavuz Türkçesinde kalıcı isim yapma konusunda diğer isim fiil biçimbirimlerinden daha işlek isim fiil biçimbirimidir (GTG 288).

{-mA}	<i>uç-ma</i> “kopma” (Çimpoeş, 1988: 5) <i>tepre-me</i> “sarılma” (GTG 288)
-------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-*ma*], geniş-düz ön ünlülü [-*me*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

2.1.4. {-Iş}

Gagavuz Türkçesinde hareket ismi yapan işleklilik sahası geniş bir isim fiil biçimbirimidir. (GTG 288)

{-Iş}	<i>aalay-ış</i> “ağlayış” (Baskakov, 1973: 2) <i>dik-ış</i> “dikiş” (GGY 17) <i>öp-üş</i> “öpüş” (GGY 17) <i>sor-uş</i> “soruş”(GGY 17)
-------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin dar-düz art ünlülü [-*ış*], dar-düz ön ünlülü [-*iş*], dar-yuvarlak art ünlülü [-*uş*], dar-yuvarlak ön ünlülü [-*üş*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

2.2. Sıfat Fiil

Hareket ve zaman ifadesi taşıyarak nesnelere karşılıyan fiil şekilleridir (ÇTYD 261).

2.2.1. {-An (< -gan)}

Gagavuz Türkçesinde geniş zaman ifade eden işlek sıfat fiil biçimbirimidir (GTG 280).

{-An(< -gan) }	<i>ak-an</i> “akar” (GTS 6)
----------------	-----------------------------

	<p><i>geç-en</i> “geçen” (GTG 280)</p> <p><i>baar-gan</i> “bağırıcı” (GTG 280)</p> <p>(*<i>-gen</i> bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır)</p> <p><i>savaş-kan</i> “savaşan” (GTS 211)</p> <p>(*<i>-ken</i> bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)</p>
--	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak, dudak ve ünsüz uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-an], geniş-düz ön ünlülü [-en]; ötümlü art damak, geniş-düz art ünlülü [-gan], ötümlü art damak, geniş-düz ön ünlülü [-gen]; ötümsüz ön damak, geniş-düz art ünlülü [-kan]; ötümsüz ön damak, geniş-düz ön ünlülü [-ken] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [-gen] ve [-ken] ince sıradan alt biçim birimlerine örnek bulunamamıştır.

2.2.2. {-Ar}

Gagavuz Türkçesinde geniş zaman ifade eden sıfat fiil biçimbirimidir (GTG 280).

{-Ar}	<p><i>aç-ar</i> “açar” (GS 4)</p> <p><i>sev-ür</i> “sever” (GTG 280)</p>
-------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-ar], geniş-düz ön ünlülü [-er] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

2.2.3. {-DIk}

Gagavuz Türkçesinde görülen geçmiş zaman ifade eden sıfat fiil biçimbirimidir (GTG 281).

{-DIk}	<p><i>bil-dü</i> “bildiği” (GTG 281)</p> <p><i>gör-düü</i> “gördüğü” (GTG 281)</p> <p><i>gel-diynän</i> (GTG 281)</p>
--------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirim damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [-dik], dar-düz ön ünlülü [-dik], dar-yuvarlak art ünlülü [-duk], dar-yuvarlak ön ünlülü [-dük] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

Bu biçimbirim ünlü ile başlayan çekim biçimbirimlerinden birini aldığı anda /k/ ünsüzü düşmektedir. Ör. *tanıma-du* < *tanıma-dık*+ı “tanımadığı” (ÇTYD 280).

Gagavuz Türkçesinde bu biçimbirim aynı zamanda vasıta edatıyla birlikte zarf fiil olarak kullanılır. Ör. *geldiynän* (GTG 281).

2.2.4. {-dü}

Gagavuz Türkçesinde bir örnekte görülen sıfat fiil biçimbirimidir (GTG 281).

{-dü}	<i>gündön-dü</i> “gündöndü” (GTS 109)
-------	---------------------------------------

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirim dar-yuvarlak ön ünlülü [-dü] alt biçimbirimi kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [-du] kalın sıradan alt biçimbirimine örnek bulunamamıştır.

2.2.5. {-mA} (olumsuzluk biçimbirimiyle kullanılışı)

Gagavuz Türkçesinde -Dik sıfat eki -mA olumsuzluk ekiyle birlikte kullanılır (GTG 281).

{-mA}	<i>çaarıl-madık</i> “çağırılmadık” (GTG 281) <i>bitiril-medik</i> “bitirilmedik” (GTG 281)
-------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirim damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-madık], geniş-düz ön ünlülü [-medik] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

2.2.6. {-mAz}

Gagavuz Türkçesinde olumsuz geniş zaman sıfat fiil biçimbirimidir (GTG 281).

{-mAz}	<i>yara-maz</i> “şımarık” (SUK 415) <i>gör-mez</i> “görmez” (ÇTYD 261)
--------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirim damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-maz], geniş-düz ön ünlülü [-mez] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

2.2.7. {-mİş}

Gagavuz Türkçesinde geçmiş zaman sıfat fiil biçimbirimidir (GTG 281).

{-mİş}	<i>yazıl-mış</i> “yazılmış” (ÇTYD 261) <i>bit-miş</i> “bitmiş” (ÇTYD 261) <i>kurtul-muş</i> “kurtulmuş” (GTG 281) <i>köpür-müş</i> “köpürmüş” (ÇTYD 261)
--------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimim dar-düz art ünlülü [-miş], dar-düz ön ünlülü [-miş], dar-yuvarlak art ünlülü [-muş], dar-yuvarlak ön ünlülü [-müş] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

2.2.8. {-(y)AcAk}

Gagavuz Türkçesinde gelecek zaman sıfat fiil biçimbirimidir (GTG 281).

{-(y)AcAk}	<i>yak-acak</i> “yakacak” (GTG 282) <i>gel-ecek</i> “gelecek” (GTG 282)
------------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimim damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-acak], geniş-düz ön ünlülü [-ecek] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Gagavuz Türkçesinde {-(y)AcAk} sıfat fiil biçimbirimine, çekim biçimbirimlerinden biri eklendiğinde /k/ ünsüzü düşmektedir. Ör. *yap-**acaa**+nı* < *yap-**acak**+ı+nı* (ÇTYD 279).

2.3. Zarf Fiil

Zarf fiiller, sıfat fiillerden şahsa ve zamana bağlı olmamak bakımından ayrılırlar. Bununla beraber çekimli bir fiilin anlamını hareket hâli oluş sırası bakımından tamamlarlar (GTG 282).

2.3.1. {-A}

Gagavuz Türkçesinde ikilemelerde kullanılan ve birleşik fiil anlamında görev alan zarf fiil biçimbirimidir (ÇTYD 261).

{-A}	<i>sor-a sor-a</i> “sora sora” (ÇTYD 261) <i>öl-e yaz-</i> “öle yazmak” (ÇTYD 261) <i>yaklaş-ı ol-</i> “yaklaşmak” (GTSV 312) <i>geç-i ver-</i> “geçiver” (ÇTYD 261)
------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-a], geniş-düz ön ünlülü [-e], dar-düz art ünlülü [-ı], dar-düz ön ünlülü [-i] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

2.3.2. {-(A/I)r -mAz}

Gagavuz Türkçesinde geniş zamanın olumlu ve olumsuz 3. teklik kişi çekim biçiminin art arda getirilmesiyle yapılır. Zaman bakımından çabukluk ifade eden zarf fiil biçimbirimidir (GTG 282).

{-(A/I)r -mAz}	<p><i>say-ar say-maz</i> “sayar saymaz” (ÇTYD261)</p> <p><i>ist-ür iste-müz</i> “ister istemez” (GTSV 327)</p> <p><i>annaşıl-ır annaşıl-maz</i> “anlaşılır anlaşılmaz” (GTSV 327)</p> <p><i>zeetlen-ir zeeetlen-müz</i> “eziyetlenir eziyetlenmez” (GTSV 327)</p> <p><i>ol-ur ol-maz</i> “olur olmaz” (GTSV 327)</p> <p>(*<i>-ür mez</i> bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)</p>
----------------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-ar maz], geniş-düz ön ünlülü [-ärmez], dar-düz art ünlülü [-ır maz], dar-düz ön ünlülü [-ir mez], dar-yuvarlak art ünlülü [-ur maz], dar-yuvarlak ön ünlülü [-ür mez] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [-ür mez] ince sıradan alt biçim birimine örnek bulunamamıştır.

2.3.3. {-Dİk} sıfat fiilinden yapılan zarf fiiller

2.3.3.1. {-DİkçA}

Gagavuz Türkçesinde -*Dİk* sıfat fiil ekine -çA eşitlik biçimbirimi getirilerek fiile zaman anlamı veren zarf fiil biçimbirimidir (GTG 283).

{-DİkçA}	<p><i>çaar-dıkça</i> “çağırıkça” (GTG 283)</p> <p><i>bil-dikçü</i> “bildikçe” (ÇTYD 262)</p> <p><i>sor-dukça</i> “sordukça”(ÇTYD 262)</p>
----------	---

	<p><i>süz-dükçü</i> “süzdükçe” (ÇTYD 262)</p> <p><i>yap-tıkça</i> “yaptıkça” (GTG 283)</p> <p><i>es-tikçe</i> “estikçe” (GTG 283)</p>
--	---

Gagavuz Türkçesinde bu biçimbirimin, damak dudak ve ünsüz uyumları gereği ötümlü dış-damak, düz-dar art ünlülü [-*dıkça*], ötümlü dış-damak, düz-dar ön ünlülü [-*dikçe*], ötümlü dış-damak, düz-yuvarlak art ünlülü [-*dukça*], ötümlü dış-damak, dar-yuvarlak ön ünlülü [-*dükçe*]; ötümsüz dış-damak, dar-düz art ünlülü [-*tıkça*], ötümsüz dış-damak, dar-düz ön ünlülü [-*tikçe*], ötümsüz dış-damak dar-yuvarlak art ünlülü [-*tukça*], ötümsüz dış-damak dar-yuvarlak ön ünlülü [-*tükçe*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

2.3.3.2. {-Diktan}

Gagavuz Türkçesinde eklendiği fiile geçmiş zaman anlamı katarak fiile bağlayan ve genellikle *sora* zaman zarfıyla birlikte kullanılan zarf fiil biçimbirimidir (GTG 283).

{-Diktan}	<p><i>sakın-dıktan</i> “sakındıktan” (ÇTYD 262)</p> <p><i>bil-dikten</i> “bildikten” (ÇTYD 262)</p> <p><i>oku-duktan</i> “okuduktan” (ÇTYD 262)</p> <p><i>sür-düktün</i> “sürdükten” (ÇTYD 262)</p> <p><i>kalk-dıktan sora</i> “kalktıktan sonra” (GTG183)</p>
-----------	--

Gagavuz Türkçesinde bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği düz-dar art ünlülü [-*dıktan*], düz-dar ön ünlülü [-*dikten*], düz-yuvarlak art ünlülü [-*duktan*], dar-yuvarlak ön ünlülü [-*dükten*] al biçimbirimleri kullanılmaktadır.

2.3.4. {-DIynAn}

Gagavuz Türkçesinde zaman anlamı katan zarf fiil biçimbirimidir (ÇTYD 262).

{-DIynAn}	<p><i>uyan-diynan</i> “uyandığında” (GTG 283)</p> <p><i>gel-diynän</i> “geldiğinde” (ÇTYD 262)</p> <p><i>gördüünen</i> “gördüğünde”(GTG 283)</p> <p><i>sat-tynan</i> “sattığında” (ÇTYD 262)</p> <p><i>git-tiynän</i> “gittiğinde”(GTG 283)</p>
-----------	---

	<i>kauş-tuynan</i> “kavuştuğunda” (GTG 283)
--	---

Gagavuz Türkçesinde bu biçimbirimin damak, dudak ve ünsüz uyumları gereği ötümlü dış-damak, düz-dar art ünlülü [-*dıynan*], ötümlü dış-damak, dar-düz ön ünlülü [-*diynän*], ötümlü dış-damak, düz-yuvarlak art ünlülü [-*duynan*], ötümlü dış-damak, dar-yuvarlak ön ünlülü [-*düynen*]; ötümsüz dış-damak, dar-düz art ünlülü [-*tiynan*], ötümsüz dış-damak, dar-düz ön ünlülü [-*tiynen*], ötümsüz dış-damak dar-yuvarlak art ünlülü [-*tuynan*], ötümsüz dış-damak dar-yuvarlak ön ünlülü [-*tüynen*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [-*duynan*] kalın sıradan; [-*tüynen*] ince sıradan alt biçim birimlerine örnek bulunamamıştır.

2.3.5. {-I}

Gagavuz Türkçesinde birleşik fiillerde görülen asıl fiille yardımcı fiil arasında görülen zarf fiil biçimbirimidir (GTG 284).

{-I}	<i>al-t-ver-</i> “alıvermek” (GTSV 318) <i>dey-i-ver-</i> “deyivermek” (GTSV 318) <i>bul-u-ver-</i> “buluvermek” (GTSV 318) <i>çök-ü-ver-</i> “çöküvermek” (GTSV 318)
------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [-*i*], dar-düz ön ünlülü [-*i*], dar-yuvarlak art ünlülü [-*u*], dar-yuvarlak ön ünlülü [-*ü*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

2.3.6. {-IncA(n/a)}

Gagavuz Türkçesinde hâl ve zaman ifade eden zarf fiil biçimbirimidir (ÇTYD 262).

{-IncA(n/a) }	<i>duramay-ınca</i> “duramayınca” (GTG 285) <i>gel-incü</i> “gelince” (Tanasoğlu, 1997) <i>tut-unca</i> “tutunca” (ÇTYD 262) <i>öl-üncü</i> “sökünce” (GTG 285) <i>yap-ıncan</i> “yapınca”(ÇTYD 262) <i>geç-ıncen</i> “gelince” (ÇTYD 262)
---------------	---

	<p><i>duy-uncan</i> “duyunca” (ÇTYD 262)</p> <p>(*<i>-üncen</i> bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)</p> <p>(*<i>-incana</i> bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)</p> <p><i>din-incänä</i> (GTG 285)</p> <p>(*<i>-uncana</i> bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)</p> <p>(*<i>-üncene</i> bağımlı biçimbirimine örnek bulunamamıştır.)</p>
--	--

Gagavuz Türkçesinde bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [-*inca*], dar-düz art ünlülü [-*incan*], dar-düz art ünlülü [-*incana*]; dar-düz ön ünlülü [-*ince*], dar-düz ön ünlülü [-*incen*], dar-düz ön ünlülü [-*incänä*]; dar-yuvarlak art ünlülü [-*unca*], dar-yuvarlak art ünlülü [-*uncan*], dar-yuvarlak art ünlülü [-*uncana*]; dar-yuvarlak ön ünlülü [-*ünce*], dar-yuvarlak ön ünlülü [-*üncen*], dar-yuvarlak ön ünlülü [-*üncänä*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla [-*üncen*], [-*üncene*] ince sıradan; [-*incana*], [-*uncana*] kalın sıradan alt biçim birimlerine örnek bulunamamıştır.

2.3.7. {-IncAk}

Gagavuz Türkçesinde zaman anlamı veren zarf fiil biçimbirimidir (GTG 285).

{-IncAk}	<p><i>sat-incak</i> “satinca” (ÇTYD 262)</p> <p><i>gid-incäk</i> “gidince” (GTG 285)</p> <p><i>ur-uncak</i> “vurunca” (Çimpoş, 1959)</p> <p><i>öl-üncäk</i> “görünce” (Tanasoğlu, 1997)</p>
----------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [-*incak*], dar-düz ön ünlülü [-*incek*], dar-yuvarlak art ünlülü [-*uncak*], dar-yuvarlak ön ünlülü [-*üncek*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

2.3.8. {-Ip}

Gagavuz Türkçesinde yüklemi aynen tekrar veya zıt tekrar bakımından tamamlayan işlek olarak kullanılan zarf fiil biçimbirimlerindedir (GTG 286).

{-Ip}	<i>kal-ip</i> “kalıp” (ÇTYD 262) <i>bil-ip</i> “bilip” (ÇTYD 262) <i>unud-up</i> “unutup” (ÇTYD 262) <i>gör-üp</i> “görüp”(ÇTYD 262)
-------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [-*ip*], dar-düz ön ünlülü [-*ip*], dar-yuvarlak art ünlülü [-*up*], dar-yuvarlak ön ünlülü [-*üp*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

2.3.9. {-kAn(A)}

Gagavuz Türkçesinde zaman işlevinde kullanılan zarf fiil biçimbirimidir (GTG 286).

{-kAn(A)}	<i>kuru-y-kan</i> “kuruyken” (ÇTYD 261) <i>verär-kän</i> “verirken” (SUK 185) <i>sallar-kana</i> “sallarken” (ÇTYD 261) <i>büük-kenä</i> “büyükken” (ÇTYD 261)
-----------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-*kan*], geniş-düz art ünlülü [-*kana*]; geniş-düz ön ünlülü [-*ken*], geniş-düz ön ünlülü [-*kenä*] bağımlı alt biçimbirimleri görülmektedir.

Gagavuz Türkçesinde {-kAn(A)} zarf fiil biçimbirimi, ünlüyle biten bir kelimeye getirildiği zaman *i-* ek fiili /-y-/ yarı ünsüzü olarak ortaya çıkmaktadır. Ör. *kuru-y-kan*. Söz konusu biçimbirim, ünsüzle biten kelimelere getirildiğinde ise *i-* ek fiili düşmektedir. (GTG 286) Ör. *verär-kän*. Öte yandan çekimli fiillerin üzerine de getirilerek -A seslenme ünlemiyle kaynaşmış olarak kullanılır. Ör. *kuru-y-kan* “kuruyken” (ÇTYD 261).

2.3.10. {-mAdAAn}

Gagavuz Türkçesinde olumsuzluk ve zaman anlamı veren birleşik bir zarf fiil biçimbirimidir (GTG 286).

{-mAdAAAn}	<i>al-madaan</i> “almadan” (ÇTYD 262) <i>sev-medeen</i> “sevmeden” (ÇTYD 262)
------------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-*madaan*], geniş-düz ön ünlülü [-*medeen*] alt biçimbirimleri görülmektedir.

2.3.11. {-(y)ArAk}

Gagavuz Türkçesinde -A zarf fiil eki ile -*rAk* karşılaştırma ekinin birleşmesiyle meydana gelen zarf fiil biçimbirimidir (GTG 287).

{-(y)ArAk}	<i>oku-yarak</i> “okuyarak” (ÇTYD 261) <i>emikle-yerek</i> “emekleyerek” (Zajaczkowski 1966) <i>kal-arak</i> “kalarak” (SUK 168) <i>gez-erek</i> “gezerek” (GTG 287)
------------	--

Gagavuz Türkçesinde {-(y)ArAk} zarf fiil biçimbiriminin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-*arak*], geniş-düz ön ünlülü [-*erek*] alt biçimbirimleri görülmektedir. Öte yandan bu biçimbirim, ünlü ile biten fiillere eklendiğinde arada bağlantı sesi yarı ünlü diş-damak /-y-/ türemektedir. Ör. *emikle-yerek* “emekleyerek” (Zajaczkowski 1966).

3. ÇEKİM BİÇİMBİRİMLERİ

İsim ve fiil kök veya gövdelerinin sonuna getirilerek kelimeler arasında ilişkiler kurmaya yarayan biçimbirimlerdir (GTG 189).

3.1. İsim Çekim Biçimbirimleri

3.1.1. Hâl Biçimbirimleri

İsimleri, kelime grupları ve cümle içindeki diğer kelimelerle münasabete geçiren biçimbirimlerdir (GTG 190).

3.1.1.1. Yalın hâl

3.1.1.1.1. {Ø}

İsmin başka bir varlık veya kendisine bağlı olmayan hiçbir ilgi ifade etmeyen hâlidir. Teklik, çokluk, iyelik şekilleri ismin yalın hâlleridir. Yalın hâlin biçimbirimi yoktur (GTG 189).

{Ø}	<i>uşak</i> “uşak” (GD 72) <i>erik</i> “erik” (GD 78)
-----	--

3.1.1.2. İlgi hâli

3.1.1.2.1. {+ In/ +An/ +nIn}

Gagavuz Türkçesinde kendinden sonra gelen isme bağlı olduğunu bildiren ve isimler arasındaki ilgiyi gösteren biçimbirimdir (GTG 190).

{+ In/ +An/ +nIn}	<i>hayat+ın</i> “hayatın” (SUK 116) <i>sen+in</i> “senin” (SUK 116) <i>on+un</i> “onun” (SUK 115) <i>güllü+ün</i> “güllünün” (SUK 94) <i>egoizma+nun</i> “egoizmanın” (SUK 110) <i>hepsi+nin</i> “hepsinin” (SUK 111) <i>korku+nun</i> “korkunun”(SUK 110) <i>sürü+nün</i> “sürünün” (SUK 109) <i>uşa+an</i> “uşağın” (GTG 191)
-------------------	---

	<i>dirä+ün</i> “direğin” (GTG 191)
--	------------------------------------

Gagavuz Türkçesinde {+ In/ +An/ +nIn} ilgi biçimbirimi damak ve dudak uyumları gereği ünsüzle biten isim kök ve gövdelerinden sonra dar-düz art ünlülü [+in], dar-düz ön ünlülü [+in], dar-yuvarlak art ünlülü [+un], dar-yuvarlak ön ünlülü [+ün]; ünlüyle biten isim kök ve gövdelerinden sonra genizsi diş-damak, dar-düz art ünlülü [+nin], genizsi diş-damak, dar-düz ön ünlülü [+nin], genizsi diş-damak dar-yuvarlak art ünlülü [+nun], genizsi diş-damak dar-yuvarlak ön ünlülü [+nün]; ünsüz düşmesi ve ünsüz benzeşmesi sonucu geniş-düz art ünlülü [+an], geniş-düz ön ünlülü [+en] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

{+ In/ +An/ +nIn} ilgi biçimbirimi son hecesi /k/ ünsüzü ile biten isim kök ve gövdelerine eklendiğinde bu ünsüz düşmektedir. Ör. *uşa+an* < *uşak+ın* “uşağın”, *dirä+ün* < *diräk+in* “direğin” (GTG 191).

3.1.1.3. Yükleme hâli

3.1.1.3.1. {+I / +y+}

İsmin fiille ilgisini gösteren, ismi geçişli fiile bağlayan hâldir. Yükleme hâli taşıyan isim, fiillerin etki alanını gösterir (GTG 191).

{+I / +y+}	<i>çadır+ı</i> “çadırı” (GG 41) <i>el+i</i> “eli” (ÇTYD 246) <i>kuş+u</i> “kuşu” (SUK 162) <i>söz+ü</i> “sözü” (ÇTYD 246) <i>garga+y+ı</i> “kargayı” (ÇTYD 279) <i>kedi+y+i</i> “kediği” (GG 28) <i>tolu+y+u</i> “doluyu” (GG 28) <i>türkü+y+ü</i> “türküyü” (SUK 159) <i>deli+y</i> “deliği” (GTG 191) <i>çocu+u</i> “çocuğu” (Tanasoğlu, 1990)
------------	---

Gagavuz Türkçesinde {+I / +y+} yükleme hâl biçimbiriminin damak ve dudak uyumları gereği ünsüzle biten isim kök ve gövdelerinde dar-düz art ünlülü [-ı], dar-düz

ön ünlülü [-i], dar-yuvarlak art ünlülü [-u], dar-yuvarlak ön ünlülü [-ü] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Öte yandan bu biçimbirimin bazı hâllerde ek ünlüsü düşer ve geriye bağlantı sesi yarı ünlü dış-damak /y/ kalır. Ör. *deli+y* < *deli+y+i* (ÇTYD 256).

Yükleme hâl biçimbirimi, /k/ ünsüzü ile biten isim kök ve gövdelerine getirildiğinde /k/ ünsüzü düşmektedir. Ör. *çocuu* < *çocuk+u* (Tanasoğlu, 1990)

3.1.1.4. Yönelme hâli

3.1.1.4.1. {+(y)A / +y}

İsmin gösterdiği hareketin yönünün kendine doğru olduğunu bildiren fiillerle ilgili kurduğu hâldir. Yönelme hâli her zaman ek alır (GTG 192).

{+(y)A / +y}	<i>kuşlar+a</i> “kuşlara” (GS 169) <i>ev+ä</i> “eve” (ÇTYD 246) <i>kapu+ya</i> “kapıya” (SUK 180) <i>dünne+yü</i> “dünyaya” (SUK 115) <i>kimse+y</i> “kimseye” (SUK 140) <i>uzaa</i> “uzağa” (Karakuş, 2021: 97) <i>çiçää</i> “çiçeğe” (ÇTYD 286)
--------------	---

Gagavuz Türkçesinde {+(y)A / +y} yönelme hâl biçimbiriminin damak ve dudak uyumları gereği ünsüz ile biten isim kök ve gövdelerinden sonra geniş-düz art ünlülü [+a], geniş-düz ön ünlülü [+ä]; ünlüyle biten isim kök ve gövdelerinden sonra geniş-düz art ünlülü [+ya], geniş-düz ön ünlülü [+yä] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Öte yandan bu biçimbirim bazı hâllerde düşer ve geriye bağlantı sesi yarı ünlü dış-damak /y/ kalır. Ör. *kimse+y* “kimseye” (SUK 140).

Yönelme hâl biçimbirimi, /k/ ünsüzü ile biten isim kök ve gövdelerine getirildiğinde /k/ ünsüzü düşmektedir. Ör. *uzaa* < *uzak+a* (Karakuş, 2021: 97) , *çiçää* < *çiçek+e* (ÇTYD 286).

3.1.1.5. Bulunma hâli

3.1.1.5.1. {+DA}

Gagavuz Türkçesinde bulunma hâlinde olan isim, fiilin bildirdiği hareketin yerini, bazı durumlarda da işin zamanını gösterir. Bulunma hâl eki daima ek almaktadır (GTG 192).

{+DA}	<i>dereler+de</i> “derelerde” (GD 75) <i>yanımız+da</i> “yanımızda” (Ulutaş, 2013: 89) <i>sokak+ta</i> “sokakta” (Ölmez, 2007: 204) <i>sennnik+tü</i> “şenlikte” (SUK 192)
-------	---

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak, dudak ve ünsüz uyumları gereği ötümlü diş-damak, geniş-düz art ünlülü [+da], ötümlü diş-damak, geniş-düz ön ünlülü [+de]; ötümsüz diş-damak, geniş-düz art ünlülü [+ta], ötümsüz diş-damak, geniş düz ön ünlülü [+tä] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

3.1.1.6. Çıkma hâli

3.1.1.6.1. {+DAn}

Gagavuz Türkçesinde ismin kendinden uzaklaşma ifade eden fiillerle ilgi kurduğu hâldir. İsmi fiile veya isme bağlar. Çıkma hâl eki daima eklidir (GTG 192).

{+DAn}	<i>kolum+dan</i> “kolumdan” (Tanasoğlu, 1959: 80) <i>kökler+den</i> “köklerden” (GD 74) <i>ot+tan</i> “ottan” (GG 40) <i>geçmiş+tän</i> “geçmişten” (ÇTYD 274)
--------	---

Gagavuz Türkçesinde {+DAn} çıkma hâl biçimbiriminin damak, dudak ve ünsüz uyumları gereği ötümlü diş-damak, geniş-düz art ünlülü [+dan], ötümlü diş-damak, geniş-düz ön ünlülü [+den]; ötümsüz diş-damak, geniş-düz art ünlülü [+tan], ötümsüz diş-damak, geniş-düz ön ünlülü [+tän] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

3.1.1.7. Vasıta Hâl Biçimbirimi

3.1.1.7.1. {+(I)n, + (I)LAN}

Gagavuz Türkçesinde bu ek, ismi fiile bağlayan ve ismin fiile vasıta olduğunu gösteren hâldir (GTG 193).

{+ (I)LAN}	<i>bıçak+lan</i> “bıçakla” (GTG 193) <i>diş+län</i> “dişle” (GTG 193) <i>pişman+nan</i> “pişmanlığıyla” (GTG 193) <i>elin+nän</i> “elinle” (GTG 193) <i>kış+ın</i> “kışın” (GTS 149) <i>ilk+in</i> “yazın” (GTG 291) <i>güz+ün</i> “güzün” (GTG 193) <i>bırakıl+dıynan</i> “bırakıldığında” (GTG 193) <i>gel+diinän</i> “geldiğinde” (GTG 193) <i>sabaa+lin</i> “sabahleyin” (GTG 193) <i>bir+in</i> “birer” (GTG 193)
------------	--

Gagavuz Türkçesinde bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [+lan], geniş-düz ön ünlülü [+len] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

Gagavuz Türkçesinde +n vasıta hâl biçimbirimi zaman bildiren örneklerde kalıplaşmış olarak görülmektedir. Ör. *kış+ın* “kışın” (GTS 149).

-Dik+I sıfat fiilinin sonuna getirilen +ile+n vasıta hâl biçimbirimi sıfat fiilden zarf fiil yapısı oluşturmaktadır. Ör. *bırakıl+dıynan* “bırakıldığında” (GTG 193).

+n vasıta hâl biçimbirimi, üleştirme ismi yapan +Ar, +şAr biçimbiriminin işleviyle de kullanılabilir. Ör. *bir+in* (GTG 193).

3.1.1.8. Eşitlik hâli

3.1.1.8.1. {+CA}

Gagavuz Türkçesinde ismin benzerlik, eşitlik, gibilik bildiren hâlidir (GTG 194).

{+ CA}	<i>bayır+ca</i> (SUK 181)
--------	---------------------------

	<p><i>şen+cä</i> (SUK 260)</p> <p><i>ahmak+ça</i> (ÇTYD 247)</p> <p><i>adet+çü</i> (GTG 195)</p> <p><i>az+çana</i> (GTG 195)</p> <p><i>tez+çenü</i> (GTG 195)</p> <p><i>batır+casına</i> (GTG 195)</p> <p><i>kendiy+cesinü</i> (GTG 195)</p> <p><i>arif+çasına</i> (GTG 195)</p> <p><i>Türk+çesinü</i> (GTG 195)</p>
--	--

Bu biçimbirimin damak, dudak ve ünsüz uyumları gereği ötümlü dış-damak, geniş-düz art ünlülü [+ca], ötümlü dış-damak, geniş-düz ön ünlülü [+cä], ötümlü dış-damak, geniş-düz art ünlülü [+cana], ötümlü dış-damak, geniş düz ön ünlülü [+cene], ötümlü dış-damak, geniş düz art ünlülü [+casına], ötümlü dış-damak, geniş-düz ön ünlülü [+cesine]; ötümsüz dış-damak, geniş-düz art ünlülü [+ça], ötümsüz dış-damak, geniş-düz ön ünlülü [+çe], ötümsüz dış-damak, geniş-düz art ünlülü [+çana], ötümsüz dış-damak, geniş-düz ön ünlülü [+çene], ötümsüz dış-damak, geniş-düz art ünlülü [+çasına], ötümsüz dış-damak, geniş-düz ön ünlülü [+çesine] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

Gagavuz Türkçesinde +CAsInA (<+CA+sI+n+A) ve +CAnA (< +CA+n+A) biçimbirimleri, {+CA} eşitlik hâl biçimbirimine iyelik ve yönelme biçimbirimleri getirilmesiyle oluşturulmuştur.

3.1.1.9. Yön gösterme hâli

3.1.1.9.1. {+rA, +ArI}

İsmin, fiilin gösterdiği işin kendi yönüne doğru yapıldığını gösteren ve ismi fiile bağlayan hâldir. Bu ek yapım biçimbirimi görevinde kullanılmaktadır (GTG 195).

{+ rA; + ArI}	<p><i>so+ra</i> “sonra” (GTG 195)</p> <p><i>üze+rü</i> “üzere” (GTG 195)</p> <p><i>dış+arı</i> “dışarı” (GTG 195)</p> <p><i>il+eri</i> “ileri” (SUK 392)</p>
---------------	--

Bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği ünlüyle biten isim kök ve gövdelerine geniş-düz art ünlülü [+ra], geniş-düz ön ünlülü [+re]; ünsüzle biten isim kök ve gövdelerine geniş-düz art ünlülü [+arı], geniş-düz ön ünlülü [+eri] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

3.1.2. Çokluk Biçimbirimi

3.1.2.1. {+LAr}

{+LAr}	<i>kazık+lar</i> “kazıklar” (Çimpoş, 1988) <i>ip+lär</i> “ipler” (GG 37) <i>gözlük+ler</i> “gözlükler” (Tanasoğlu, 1997) <i>imek+lärlän</i> “yemeklerle” (GTG 189) <i>bin+närlän</i> “binlerle” (GTG 189) <i>saman+nar</i> “samanlar” (GG 37) <i>çimen+nür</i> “çimenler” (GG 37)
--------	---

Gagavuz Türkçesinde bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [+lar], geniş-düz ön ünlülü [+ler] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Aynı zamanda söz konusu biçimbirim, ek ince sıradan isim kök ve gövdelerine gelen +lär ekinden sonra bir ek gelirse çokluk biçimbirimi +ler şeklini alır. Ör. *göz+ler+den* “gözlerden” (ÇTYD 245).

Çokluk biçimbirimi, -m ve -n ünsüzleri ile biten kelimelere getirildiğinde benzeşme yoluyla +nAr biçimini alır. Böylece bu biçimbirimin geniş-düz art ünlülü [+nar], geniş-düz ön ünlülü [+när] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Ör. *insan+nar* “insanlar” (ÇTYD 245).

3.1.3. İyelik Biçimbirimleri

Gagavuz Türkçesinde iyelik biçimbirimleri ismin karşıladığı varlığın kime veya neye ait olduğunu kişiler hâlinde bildiren biçimbirimlerdir (GTG 204).

Teklik	I. Kişi	{+(I/A)m}	<i>baba+m</i> “babam” (ÇTYD 246) <i>kardaşlar+ım</i> “kardeşlerim” (GG 77) <i>defterler+im</i> “defterlerim” (GG 77)
--------	---------	-----------	--

			<i>aul+um</i> “ağlım” (GG 51) <i>göz+üm</i> “gözüm” (ÇTYD 246)
--	--	--	---

Gagavuz Türkçesinde I. teklik iyelik biçimbirimi genizsi çift-dudak [+m] şeklindedir. İyelik biçimbirimleri ünsüzle biten isim kök veya gövdelerine getirildiğinde damak ve dudak uyumları gereği arada bağlantı sesleri dar-düz art ünlülü /ɪ/, dar-düz ön ünlülü /i/, dar-yuvarlak art ünlülü /u/, dar-yuvarlak ön ünlülü /ü/ türemektedir. Öte yandan /-ak/ ve /-ek/ ses grubuyla biten isimlere iyelik biçimbirimi getirildiğinde sondaki ünsüz, /ğ/ ünsüzüne dönüşerek erir ve kalın sıralı kelimelerde /aa/ ince sıralı kelimelerde /ää/ uzun ünlüsüyle görünür. Ör. *bayraam* < *bayrak+ım* (ÇTYD 246).

Teklik	II. Kişi	{+(I/A)n}	<i>baba+n</i> “baban” (ÇTYD 246) <i>kardaşlar+ın</i> “kardeşlerin” (GG77) <i>defterler+in</i> “defterlerin” (GG 77) <i>aul+un</i> “ağılın” (GG 51) <i>göz+ün</i> “gözün” (ÇTYD 246)
--------	----------	-----------	---

Gagavuz Türkçesinde II. teklik iyelik biçimbirimi, genizsi diş-damak [+n] şeklindedir. İyelik biçimbirimi, ünsüzle biten isim kök veya gövdelerine getirildiğinde araya damak ve dudak uyumları gereği arada bağlantı sesleri dar-düz art ünlülü /ɪ/, dar-düz ön ünlülü /i/, dar-yuvarlak art ünlülü /u/, dar-yuvarlak ön ünlülü /ü/ türemektedir. Öte yandan /-ak/ ve /-ek/ ses grubuyla biten isimlere iyelik biçimbirimi getirildiğinde sondaki ünsüz, /ğ/ ünsüzüne dönüşerek erir ve kalın sıralı kelimelerde /aa/ ince sıralı kelimelerde /ää/ uzun ünlüsüyle çıkar ve bu durumda yardımcı ünlü /a/ veya /ä/ ünlüsüne dönüşür. Ör. *bayraan* < *bayrak+ın* (ÇTYD 246).

Teklik	III. Kişi	{+I, +sI}	<i>baba+st</i> “babası” (ÇTYD 246) <i>kardaşlar+ı</i> “kardeşleri” (GG77) <i>defterler+i</i> “defterleri” (GG 77) <i>aul+u</i> “ağılı” (GG 51) <i>göz+ü</i> “gözü” (ÇTYD 246)
--------	-----------	-----------	---

Gagavuz Türkçesinde III. teklik iyelik biçimbiriminin, damak ve dudak uyumları gereği ünsüz ile biten isim kök ve gövdelerinden sonra dar-düz art ünlülü [+ɪ], dar-düz ön

ünlülü [+i], dar-yuvarlak art ünlülü [+u], dar-yuvarlak ön ünlülü [+ü]; ünsüz ile biten isim kök ve gövdelerinden sonra ötümsüz dış-arası, dar-düz art ünlülü [+sı], ötümsüz dış-arası, dar-düz ön ünlülü [+sü], ötümsüz dış-arası, dar-yuvarlak art ünlülü [+su], ötümsüz dış-arası, dar-yuvarlak ön ünlülü [+sü] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Öte yandan /-ak/ ve /-ek/ ses grubuyla biten isimlere iyelik biçimbirimi getirildiğinde, sondaki ünsüz, /ğ/ ünsüzüne dönüşerek erir ve kalın sıralı kelimelerde /aa/ ince sıralı kelimelerde /ää/ uzun ünlüsüyle çıkar ve bu durumda yardımcı ünlü ve 3.t.ş. iyelik eki /a/ veya /ä/ ünlüsüne dönüşür. Ör. *bayraa* < *bayrak+ı* (ÇTYD 246).

Çokluk	I.Kişi	{+mIz}	<i>baba+mız</i> “babamız” (ÇTYD 246) <i>kardaşlar+ımız</i> “kardeşlerimiz” (GG 77) <i>defterler+ımız</i> “defterlerimiz” (GG 77) <i>göz+ümüz</i> “gözümüz”(ÇTYD 246)
--------	--------	--------	---

Gagavuz Türkçesinde I. çokluk iyelik biçimbiriminin damak ve dudak uyumları gereği ünsüzle biten isim kök ve gövdelerinden sonra dar-düz art ünlülü [-ız], dar-düz ön ünlülü [-iz], dar-yuvarlak art ünlülü [-uz], dar-yuvarlak ön ünlülü [-üz]; ünlüyle biten isim kök ve gövdelerinden sonra dar-düz art ünlülü [+mız], dar-düz ön ünlülü [+miz], dar-yuvarlak art ünlülü [+muz], dar-yuvarlak ön ünlülü [+müz] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Öte yandan /-ak/ ve /-ek/ ses grubuyla biten isimlere iyelik biçimbirimi getirildiğinde sondaki ünsüz, /ğ/ ünsüzüne dönüşerek erir ve kalın sıralı kelimelerde /aa/ ince sıralı kelimelerde /ää/ uzun ünlüsüyle çıkar ve bu durumda yardımcı ünlü /a/ veya /ä/ ünlüsüne dönüşür. Ör. *bayraamız* < *bayrak+ımız* (ÇTYD 246).

Çokluk	II. Kişi	{+nIz}	<i>baba+nız</i> “babanız” (ÇTYD 246) <i>kardaşlar+nız</i> “kardeşleriniz” (GG 77) <i>defterler+iniz</i> “kardeşleriniz” (GG 77)
--------	----------	--------	---

			<i>göz+ünüz</i> “gözünüz” (ÇTYD 246)
--	--	--	--------------------------------------

Gagavuz Türkçesinde II. çokluk iyelik biçimbiriminin, damak ve dudak uyumları gereği ünsüz ile biten isim kök ve gövdelerinden sonra dar-düz art ünlülü [-*ınız*], dar-düz ön ünlülü [-*iniz*], dar-yuvarlak art ünlülü [-*unuz*], dar-yuvarlak ön ünlülü [-*ünüz*]; ünlü ile biten isim kök ve gövdelerinden sonra dar-düz art ünlülü [+*nız*], dar-düz ön ünlülü [+*niz*], dar-yuvarlak art ünlülü [+*nuz*], dar-yuvarlak ön ünlülü [+*nüz*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Öte yandan /-ak/ ve /-ek/ ses grubuyla biten isimlere iyelik biçimbirimi getirildiğinde sondaki ünsüz, /ğ/ ünsüzüne dönüşerek erir ve kalın sıralı kelimelerde /aa/ ince sıralı kelimelerde /ää/ uzun ünlüsüyle çıkar ve bu durumda yardımcı ünlü /a/ veya /ä/ ünlüsüne dönüşür. Ör. *bayraanız* < *bayrak+ınız* (ÇTYD 246).

Çokluk	III. Kişi	{+lArI}	<i>kardaş+lari</i> “kardeşleri” (GG 77) <i>defter+leri</i> “defterleri” (GG 77)
--------	-----------	---------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [+*ları*], geniş-düz ön ünlülü [+*leri*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

3.1.4. Aitlik Biçimbirimi

Gagavuz Türkçesinde aitlik biçimbirimi, çekim biçimbirimlerinden sonra gelerek iyelik görevi üstlenmektedir. Aynı zamanda bu ek, sıfat ve zamir görevi de kazandırabilir (GTG 207).

{+kI}	<i>onun+ki</i> (ÇTYD) <i>iler+ki</i> “ileriki” (SUK 353) <i>büün+kü</i> “bugünkü” (GTG 207) <i>dün+kü</i> “dünkü”(GTG 207)
-------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [+*ki*], dar-düz ön ünlülü [+*ki*], dar-yuvarlak art ünlülü [+*ku*], dar-yuvarlak ön ünlülü [+*kü*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

3.1.5. Soru Edatının İsimlerle Kullanılışı

3.1.5.1. {+mI}

Gagavuz Türkçesinde isme gelerek ismi fiile bağlayan ve soru şekline sokan soru biçimbirimidir (GTG 206).

{+mI}	<i>yarışma+mi</i> “yarışma mı ?”(SUK 379) <i>ödeksiz+mi</i> “ödeksiz mi ?” (SUK 386) <i>dooru+mu</i> “doğru mu ?”(SUK 392) <i>üzünüz+ mü</i> “üzünüz mü ?”(SUK 381)
-------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [+mɪ], dar-düz ön ünlülü [+mi], dar-yuvarlak art ünlülü [+mu], dar-yuvarlak ön ünlülü [+mü] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

3.1.6. İsimlerde Olumsuzluk

3.1.6.1. {diil / diyl}

{diil / diyl}	<i>kısmet diil</i> “kısmet değil” (SUK 383) <i>masal diyl</i> “masal değil” (GTG 313)
---------------	--

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin ön ünlülü [+diil / diyl] alt biçimbirimi kullanılmaktadır.

3.2. Fiil Çekim Biçimbirimleri

3.2.1. Kişi Biçimbirimleri

Gagavuz Türkçesinde fiil çekiminde kullanılan ve fiili şahsa bağlayan biçimbirimlerdir (GTG 241).

3.2.1.1. Zamir Kökenli Kişi Biçimbirimleri (I. Tip Kişi Biçimbirimleri)

Gagavuz Türkçesinde bu ekler geniş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman ve öğrenilen geçmiş zaman çekimlerinde kullanılmaktadır (GTG 242).

I. Teklik	-Im	<i>açmêêr-ım</i> “açmıyorum” (GG 151) <i>geler-ım</i> “gelirim” (GD 121)
-----------	------------	---

		<p><i>duymuşmuş-um</i> “duymuşmuşum” (ÇTYD 252)</p> <p><i>görmüşmüş-üm</i> “görmüşmüşüm” (ÇTYD 252)</p> <p><i>üürenecä-m</i> “öğreneceğim” (FÇK 372)</p> <p><i>ol-ur-um</i> “olurum” (GTG 244)</p> <p><i>gör-ür-üm</i> “görürüm” (GTG 244)</p>
II. Teklik	<p>-In</p> <p>-sIn</p>	<p><i>açmêêr-sin</i> “açmıyorsun” (GG 151)</p> <p><i>geler-sin</i> “gelirsin” (GD 121)</p> <p><i>duymuşmuş-un</i> “duymuşmuşsun” (ÇTYD 252)</p> <p><i>görmüşmüş-ün</i> “görmüşmüsün” (ÇTYD 252)</p> <p><i>üürenecä-n</i> “öğreneceksin” (FÇK 372)</p> <p><i>ol-ur-sin</i> “olursun” (GTG 244)</p> <p><i>gör-ür-sün</i> “görürsün” (GTG 244)</p>
III. Teklik	<p>Ø</p> <p>-Dİr (bazen gelecek zaman çekiminde görünür)</p>	<p><i>açmêêr</i> “açmıyor” (GG 151)</p> <p><i>gelir</i> “gelir” (GD 121)</p> <p><i>duymuşmuş</i> “gelmişmiş” (ÇTYD 252)</p> <p><i>görmüşmüş</i> “görmüşmüş” (ÇTYD 252)</p> <p><i>üürenecäk</i> “öğrenecek” (FÇK 372)</p> <p><i>ol-ur</i> “olursun” (GTG 244)</p> <p><i>gör-ür</i> “görürsün” (GTG 244)</p>
I. Çokluk	-İz	<p><i>açmê-êr-iz</i> “açmıyoruz” (GG 151)</p> <p><i>geler-iz</i> “geliriz” (GD 121)</p> <p><i>duymuşmuş-uz</i> “duymuşmuşuz” (ÇTYD 252)</p>

		<p><i>görmüşmüş-üz</i> “görmüşmüşüz” (ÇTYD 252)</p> <p><i>üürenece-z</i> “öğreneceğiz” (FÇK 372)</p> <p><i>ol-ur-uz</i> “olursun” (GTG 244)</p> <p><i>gör-ür-üz</i> “görürsün” (GTG 244)</p>
II. Çokluk	<p>-InIz</p> <p>-sInIz</p>	<p><i>açmê-êr-sınız</i> “açmıyorsunuz” (GG 151)</p> <p><i>geler-siniz</i> “gelirsiniz” (GD 121)</p> <p><i>duymuşmuş-unuz</i> “duymuşmuşsunuz” (ÇTYD 252)</p> <p><i>görmüşmüş-ünüz</i> “görmüşmüşsünüz” (ÇTYD 252)</p> <p><i>üürenecä-niz</i> “öğrenecesiniz” (FÇK 372)</p> <p><i>ol-ur-sunuz</i> “olursunuz” (GTG 244)</p> <p><i>gör-ür-sünüz</i> “görürsünüz” (GTG 244)</p>
III. Çokluk	-lAr	<p><i>aç-mê-êr-lar</i> “açmıyorlar” (GG 151)</p> <p><i>gel-er-ler</i> “gelirler” (GD 121)</p> <p><i>duymuşmuş-lar</i> “duymuşmuşlar” (ÇTYD 252)</p> <p><i>görmüşmüş-ler</i> “görmüşmüşler” (ÇTYD 252)</p> <p><i>üürenecek-ler</i> “öğrenecekler” (FÇK 372)</p> <p><i>ol-ur-lar</i> “olursun” (GTG 244)</p> <p><i>gör-ür-ler</i> “görürsün” (GTG 244)</p>

Gagavuz Türkçesinde zamir kökenli I. teklik kişi biçimbirimi için *-Im* kullanılmaktadır. Bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [-*im*], dar-düz ön ünlülü [-*im*], dar-yuvarlak art ünlülü [-*um*], dar-yuvarlak ön ünlülü [-*üm*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

II. teklik kişi biçimbirimi için *-sIn* kullanılmaktadır. Bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [*-sin*], dar-düz ön ünlülü [*-sin*], dar-yuvarlak art ünlülü [*-sun*], dar-yuvarlak ön ünlülü [*-sün*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Bu biçimbirimin öğrenilen geçmiş zaman çekiminde /s/ sesinin düştüğü tespit edilmiştir. Öğrenilen geçmiş zaman çekiminde [*-In*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

III. teklik kişi biçimbirimi bulunmamaktadır, sadece gelecek zaman çekiminde bazen bildirme biçimbirimi bu fonksiyonu bildirmektedir. Bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [*-dir*], dar-düz ön ünlülü [*-dir*], dar-yuvarlak art ünlülü [*-dur*], dar-yuvarlak ön ünlülü [*-dür*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

I. çokluk kişi biçimbirimi için *-Iz* kullanılmaktadır. Bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [*-iz*], dar-düz ön ünlülü [*-iz*], dar-yuvarlak art ünlülü [*-uz*], dar-yuvarlak ön ünlülü [*-üz*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

II. çokluk kişi biçimbirimi için *-sInIz* kullanılmaktadır. Bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [*-sınız*], dar-düz ön ünlülü [*-siniz*], dar-yuvarlak art ünlülü [*-sunuz*], dar-yuvarlak ön ünlülü [*-sünüz*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Bu biçimbirimin öğrenilen geçmiş zaman çekiminde /s/ sesinin düştüğü tespit edilmiştir. Öğrenilen geçmiş zaman çekiminde [*-InIz*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

III. çokluk kişi biçimbirimi için *-lAr* kullanılmaktadır. Bu ekin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [*-lar*], geniş-düz ön ünlülü [*-ler*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

3.2.1.2. İyelik Kökenli Kişi Biçimbirimleri (II. Tip Kişi Biçimbirimleri)

Gagavuz Türkçesinde iyelik kökenli kişi biçimbirimleri, görülen geçmiş zaman şart çekimi ve istek ve çekimlerinde kullanılmaktadır (GTG 242).

I. Teklik	-m	<i>aç-ti-m</i> “açtım” (GD 131) <i>çek-ti-m</i> “çektim” (GG 124) <i>uç-tu-m</i> “uçtum” (GD 132) <i>büüt-tü-m</i> “büyüttüm” (GTG 253)
II. Teklik	-n	<i>aç-ti-n</i> “açtın” (GD 131) <i>çek-ti-n</i> “çektin” (GG 124)

		<i>uç-tu-n</i> “uçtun” (GD 132) <i>büüt-tü-n</i> “büyüttün” (GTG 253)
III. Teklik	Ø	<i>aç-tı</i> “açtı” (GD 131) <i>çek-ti</i> “çektı” (GG 124) <i>uç-tu</i> “uçtu” (GD 132) <i>büüt-tü</i> “büyüttü” (GTG 253)
I. Çokluk	-k	<i>aç-tı-k</i> “açtık” (GD131) <i>çek-ti-k</i> “çektik” (GG 124) <i>uç-tu-k</i> “uçtuk” (GD 132) <i>büüt-tü-k</i> “büyüttük” (GTG 253)
II. Çokluk	-nİz	<i>aç-tı-nİz</i> “açtınız” (GD 131) <i>çek-ti-nİz</i> “çektiniz” (GG 124) <i>uç-tu-nuz</i> “uçtunuz”(GD 132) <i>büüt-tü-nüz</i> “büyüttünüz”(GTG 253)
III. Çokluk	-lAr	<i>aç-tı-lar</i> “açtılar” (GD 131) <i>çek-ti-ler</i> “çektiler” (GG 124) <i>uç-tu-lar</i> “uçtular” (GD 132) <i>büüt-tü-ler</i> “büyüttüler”(GTG 253)

Gagavuz Türkçesinde iyelik kökenli kişi biçimbiriminin I. teklik çekiminde genizsi çift-dudak *-m* alt biçimbirimi kullanılmaktadır.

Gagavuz Türkçesinde II. teklik için genizsi diş-damak *-n* alt biçimbirimi kullanılmaktadır.

Gagavuz Türkçesinde III. teklik için herhangi bir biçimbirim kullanılmamaktadır.

Gagavuz Türkçesinde I. çokluk için *-k* alt biçimbirimi kullanılmaktadır.

Gagavuz Türkçesinde II. çokluk için *-nİz* biçimbirimi kullanılmaktadır. Bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği düz art ünlülü [*-nİz*], dar-düz ön ünlülü [-

niz], dar-yuvarlak art ünlülü [-*nuz*], dar-yuvarlak ön ünlülü [-*nüz*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

Gagavuz Türkçesinde III. çokluk için *-lAr* biçimbirimi kullanılmaktadır. Bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-*lar*], geniş-düz ön ünlülü [-*ler*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

3.2.1.3. Emir Kipindeki Kişi Biçimbirimleri (III. Tip Kişi Biçimbirimleri)

Gagavuz Türkçesinde emir çekiminde kullanılan biçimbirimlerdir (GTG 242).

I. Teklik	Ø	
II. Teklik	-	<i>al</i> “al” (FÇK 437)
III. Teklik	-sIn	<i>(ko) al-sın</i> “al-sın” (FÇK 437) <i>git-sin</i> “gitsin” (GG 101) <i>bul-sun</i> “bulsun” (GG 101) <i>gül-sün</i> “gülsün” (GG 101)
I. Çokluk	Ø	
II. Çokluk	-In(Iz)	<i>al-in(ız)</i> “alınız” (FÇK 437) <i>git-iniz</i> “gidiniz” (GG 101) <i>bul-unuz</i> “bulunuz” (GG 101) <i>gül-ünüz</i> “gülünüz” (GG 101)
III. Çokluk	-sInnAr	<i>(ko) al-sinnar</i> “alsınlar” (FÇK 437) <i>git-sinnär</i> “gitsinler” (GG 101)

		<i>bul-sunnar</i> “bulsunlar” (GG 101)
		<i>göl-sünnar</i> “gölsünler” (GG 101)

Gagavuz Türkçesinde emir kipindeki kişi biçimbiriminin I. teklik çekiminde herhangi bir ek kullanılmamaktadır. Ancak Nevzat Özkan’ın çalışmasında bu kişinin çekiminde [-AyIm] eki gösterilmiştir. Ör. *aç-ayım* “açayım”, “*işlem-eyim* “işlemeyeyim” (GG 158).

II. teklik çekiminde herhangi bir biçimbirim kullanılmamaktadır.

III. teklik çekiminde *-sIn* biçimbirimi kullanılmaktadır. Bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [-*sın*], dar-düz ön ünlülü [-*sin*], dar-yuvarlak art ünlülü [-*sun*], dar-yuvarlak ön ünlülü [-*sün*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

I. çokluk çekiminde herhangi bir biçimbirim bulunmamaktadır. Nevzat Özkan’ın çalışmasında bu kişinin çekiminde [-(y)Allım] eki gösterilmiştir. Ör. *al-alım* “alalım”, *ver-elim* “verelim” (GTG 257).

II. çokluk çekiminde *-In(Iz)* biçimbirimi kullanılmaktadır. Bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [-*ınız*], dar-düz ön ünlülü [-*iniz*], dar-yuvarlak art ünlülü [-*unuz*], dar-yuvarlak ön ünlülü [-*ünüz*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

III. çokluk çekiminde *-sInnAr* biçimbirimi kullanılmaktadır. Bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [-*sinnar*], dar-düz ön ünlülü [-*sinner*], dar-yuvarlak art ünlülü [-*sunnar*], dar-yuvarlak ön ünlülü [-*sünner*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

3.2.2. Şekil ve Zaman Biçimbirimleri

Gagavuz Türkçesinde şekil ve zaman biçimbirimleri fiil kök veya gövdelerinin işaret ettiği hareketi şekil ve zamana bağlayan biçimbirimlerdir. Bildirme ve haber kipleri olmak üzere ikiye ayrılırlar. Bildirme kipleri fiili zaman yönünden bildirirken; haber kipleri bir işe veya harekete emir, istek, gereklilik veya şart anlamı vermektedir (GTG 242).

3.2.2.1. Bildirme Kipleri

Gagavuz Türkçesinde zaman ifadesi taşıyan ve bir işi şekle bağlayan biçimbirimlerdir. Bu ekler belirttikleri zamanın ismiyle anılırlar (GTG 242).

3.2.2.1.1. Şimdiki Zaman {-êr}⁹⁶

Gagavuz Türkçesinde içinde bulunulan zaman anlamı veren ve fiile hem zaman hem de şekil anlamı katan biçimbirimdir (GTG 246).

Gagavuz Türkçesinde şimdiki zaman çekiminde kullanılan biçimbirimdir (GTG 247).

I. Teklik	{-êr}	<i>aç-mê-êr-ım</i> “açmıyorum” (GG 151)
II. Teklik	{-êr}	<i>aç-mê-êr-sın</i> “açmıyorsun” (GG 151)
III. Teklik	{-êr}	<i>aç-mê-êr</i> “açmıyor” (GG 151)
I. Çokluk	{-êr}	<i>aç-mê-êr-ız</i> “açmıyoruz” (GG 151)
II. Çokluk	{-êr}	<i>aç-mê-êr-sınız</i> “açmıyorsunuz” (GG 151)
III. Çokluk	{-êr}	<i>aç-mê-êr-lar</i> “açmıyorlar” (GG 151)

⁹⁶ Nevzat Özkan’ın çalışmasında Gagavuz Türkçesinin Winica ve Kumanowo ağızlarındaki şimdiki zaman çekimi şu şekilde gösterilmiştir (GTG 248):

Winica ağızındaki:

I. Teklik	{e/-ye}	<i>gid-e-m</i> “gidiyorum” (GTG 248) <i>gel-iye-m</i> “geliyorum” (GTG 248)
II. Teklik	{e/-ye}	<i>gid-e-ye</i> “gidiyorsun” (GTG 248) <i>gel-i-ye-n</i> “geliyorsun” (GTG 247)
III. Teklik	{e/-ye}	<i>gid-e-ye</i> “gidiyor” (GTG 248) <i>gel-i-ye</i> “geliyor” (GTG 247)
I. Çokluk	{e/-ye}	<i>gid-e-ye-z</i> “gidiyoruz” (GTG 248) <i>gel-i-ye-z</i> “geliyoruz” (GTG 247)
II. Çokluk	{e/-ye}	<i>gid-e-ye-siniz</i> “gidiyorsunuz” (GTG 248) <i>gel-i-ye-siniz</i> “geliyorsunuz” (GTG 247)
III. Çokluk	{e/-ye}	<i>gid-e-ye</i> “gidiyorlar” (GTG 248) <i>gel-e-ye</i> “geliyorlar” (GTG 247)

Kumanowo ağızındaki:

I. Teklik	{-yo/-yu}	<i>al-ı-yo-m</i> “alıyorum” (GTG 248)
II. Teklik	{-yo/-yu}	<i>al-ı-yo-sun</i> “alıyorsun” (GTG 248)
III. Teklik	{-yo/-yu}	<i>al-ı-yo</i> “ alıyor” (GTG 248)
I. Çokluk	{-yo/-yu}	<i>al-ı-yu-z</i> “alıyoruz” (GTG 248)
II. Çokluk	{-yo/-yu}	<i>al-ı-yu-sunuz</i> “alıyorsunuz” (GTG 248)
III. Çokluk	{-yo/-yu}	<i>al-ı-yo</i> “ alıyor” (GTG 248)

3.2.2.1.2. Görülen Geçmiş Zaman {-DI}

Gagavuz Türkçesinde mutlak geçmiş zaman olarak adlandırılan bu ek, tanık olunmuş bir işi veya hareketi bildirir (GTG 252).

I. Teklik	{-DI}	<p><i>yaz-dı-m</i> “yazdım” (GG 123)</p> <p><i>gir-dı-m</i> “girdim” (GG 124)</p> <p><i>bul-du-m</i> “buldum” (GD 132)</p> <p><i>gör-dü-m</i> “gördüm” (FÇK 95)</p> <p><i>aç-tı-m</i> “açtım” (GD 131)</p> <p><i>çek-ti-m</i> “çektim” (GG 124)</p> <p><i>uç-tu-m</i> “uçtum” (GD 132)</p> <p><i>büüt-tü-m</i> “büyüttüm” (GTG 253)</p>
II. Teklik	{-DI}	<p><i>yaz-dı-n</i> “yazdın” (GG 123)</p> <p><i>gir-dı-n</i> “girdin” (GG 124)</p> <p><i>bul-du-n</i> “buldun”(GD 132)</p> <p><i>gör-dü-n</i> “büyüdün” (FÇK 95)</p> <p><i>aç-tı-n</i> “açtın” (GD 131)</p> <p><i>çek-ti-n</i> “çektin” (GG 124)</p> <p><i>uç-tu-n</i> “uçtun” (GD 132)</p>

		<i>büüt-tü-n</i> “büyüttün” (GTG 253)
III. Teklik	{-DI}	<p><i>yaz-di</i> “yazdı” (GG 123)</p> <p><i>gir-di</i> “girdi” (GG 124)</p> <p><i>bul-du</i> “buldu” (GD 132)</p> <p><i>gör-dü</i> “büyüdü” (FÇK 95)</p> <p><i>aç-tı</i> “açtı” (GD 131)</p> <p><i>çek-ti</i> “çekti” (GG 124)</p> <p><i>uç-tu</i> “uçtu” (GD 132)</p> <p><i>büüt-tü</i> “büyüttü” (GTG 253)</p>
I. Çokluk	{-DI}	<p><i>yaz-du-k</i> “yazdık” (GG 123)</p> <p><i>gir-di-k</i> “girdik” (GG 124)</p> <p><i>bul-du-k</i> “bulduk” (GD 132)</p> <p><i>gör-dü-k</i> “büyüdük” (FÇK 95)</p> <p><i>aç-tı-k</i> “açtık” (GD 131)</p> <p><i>çek-ti-k</i> “çektik”(GG 124)</p> <p><i>uç-tu-k</i> “uçtuk” (GD 132)</p> <p><i>büüt-tü-k</i> “büyüttük” (GTG 253)</p>

II. Çokluk	{-DI}	<p><i>yaz-di-niz</i> “yazdınız” (GG 123)</p> <p><i>gir-di-niz</i> “girdiniz” (GG 124)</p> <p><i>bul-du-nuz</i> “buldunuz” (GD 132)</p> <p><i>gör-dü-nüz</i> “büydünüz” (FÇK 95)</p> <p><i>aç-t-niz</i> “açtınız” (GD 131)</p> <p><i>çek-ti-niz</i> “çektiniz” (GG 124)</p> <p><i>uç-tu-nuz</i> “uçtunuz” (GD 132)</p> <p><i>büüt-tü-nüz</i> “büyüttünüz” (GTG 253)</p>
III. Çokluk	{-DI}	<p><i>yaz-di-lar</i> “yazdılar” (GG 123)</p> <p><i>gir-di-ler</i> “girdiler” (GG 124)</p> <p><i>bul-du-lar</i> “buldular” (GD 132)</p> <p><i>gör-dü-ler</i> “büydüler” (FÇK 95)</p> <p><i>aç-t-lar</i> “açtılar” (GD 131)</p> <p><i>çek-ti-ler</i> “çektiler” (GG 124)</p> <p><i>uç-tu-lar</i> “uçtular” (GD 132)</p> <p><i>büüt-tü-ler</i> “büyüttüler” (GTG 253)</p>

Gagavuz Türkçesinde bu biçimbirimin damak, dudak ve ünsüz uyumları gereği ötümlü diş-damak, dar-düz art ünlülü [-*di*], ötümlü diş-damak, dar-düz ön ünlülü [-*di*],

ötümlü diş-damak, dar-yuvarlak art ünlülü [-*du*], ötümlü diş-damak, dar-yuvarlak ön ünlülü [-*dü*]; ötümsüz diş-damak, dar-düz art ünlülü [-*ti*], ötümsüz diş-damak, dar-düz ön ünlülü [-*ti*], ötümsüz diş-damak, dar-yuvarlak art ünlülü [-*tu*], ötümsüz diş-damak, dar-yuvarlak ön ünlülü [-*tü*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

3.2.2.1.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman {-mIş}

Gagavuz Türkçesinde bir işi veya hareketi başkasından duyma veya sonradan fark etme anlamı veren geçmiş zaman biçimbirimidir (GTG 254).

I. Teklik	{-mIş}	<i>al-muş-ım</i> “almışım” (GG 151) <i>gel-miş-im</i> “gelmişim” (GG 125) <i>oku-muş-um</i> “okumuşum” (GG 125) <i>sür-ü-müş-üm</i> “sürmüşüm” (GD 137)
II. Teklik	{-mIş}	<i>al-muş-in</i> “almışsın” (GG 151) <i>gel-miş-in</i> “gelmişsin” (GG 125) <i>oku-muş-un</i> “okumuşsun” (GG 125) <i>sür-ü-müş-sün</i> “sürmüşsün” (GD 137)
III. Teklik	{-mIş}	<i>al-muş</i> “almış” (GG 151) <i>gel-miş</i> “gelmiş” (GG 125) <i>oku-muş</i> “okumuş” (GG 125) <i>sür-ü-müş</i> “sürümüş” (GD 137)
I. Çokluk	{-mIş}	<i>al-muş-ık</i> “almışımız” (GG 151)

		<p><i>gel-miş-ik</i> “gelmişiz” (GG 125)</p> <p><i>oku-muş-uk</i> “okumuşuz” (GG 125)</p> <p><i>sürü-müş-üz</i> “sürümüşüz” (GD 137)</p>
II.Çokluk	{-mİş}	<p><i>al-muş-ınız</i> “almışsınız” (GG 151)</p> <p><i>gel-miş-iniz</i> “gelmişsiniz” (GG 125)</p> <p><i>oku-muş-unuz</i> “okumuşsunuz” (GG 125)</p> <p><i>sürü-müş-sünüz</i> “sürümüşsünüz” (GD 137)</p>
III.Çokluk	{-mİş}	<p><i>al-muş-lar</i> “almışlar” (GG 151)</p> <p><i>gel-miş-ler</i> “gelmişler” (GG 125)</p> <p><i>sür-ü-müş-ler</i> “sürümüşler” (GD 137)</p> <p><i>oku-muş-lar</i> “okumuşlar” (GG 125)</p>

Gagavuz Türkçesinde bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [-mİş], dar-düz ön ünlülü [-miş], dar-yuvarlak art ünlülü [-muş], dar-yuvarlak ön ünlülü [-müş] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

3.2.2.1.4. Gelecek Zaman **{-(y)AcAk}**

Gagavuz Türkçesinde mutlak gelecek zaman olarak adlandırılan, fiilin gelecek bir zaman içerisinde yapılacağını bildiren biçimbirimidir (GTG 250).

Gagavuz Türkçesinde kullanılan gelecek zaman biçimbirimidir (GTG 250).

I.Teklik	{-(y)AcAk}	<p><i>al-aca-m</i> “alacağım” (GG 113)</p> <p><i>gel-ece-m</i> “geleceğim” (GG 113)</p>
----------	-------------------	---

		<p><i>koru-yace-m</i> “koruyacağım” (GG 111)</p> <p><i>iste-yecü-m</i> “isteyeceğim” (GTG 251)</p>
II.Teklik	{-(y)AcAk}	<p><i>al-aca-n</i> “alacaksın” (GG 113)</p> <p><i>gel-ece-n</i> “geleceksin” (GG 113)</p> <p><i>koru-yace-n</i> “koruyacaksın” (GG 111)</p> <p><i>iste-yecü-n</i> “isteyeceksin” (GTG 251)</p>
III.Teklik	{-(y)AcAk}	<p><i>al-acek</i> “alacak” (GG 113)</p> <p><i>gel-ecek</i> “gelecek” (GG 113)</p> <p><i>koru-yacek</i> “koruyacak” (GG 111)</p> <p><i>iste-y(e)cäk</i> “isteyecek” (GTG 251)</p>
I.Çokluk	{-(y)AcAk}	<p><i>al-aca-z</i> “alacağız” (GG 113)</p> <p><i>gel-ece-z</i> “geleceğiz” (GG 113)</p> <p><i>koru-yace-z</i> “koruyacağız”(GG 111)</p> <p><i>iste-y(e)ce-z</i> “isteyeceğiz” (GTG 251)</p>
II.Çokluk	{-(y)AcAk}	<p><i>al-ace-nız</i> “alacaksınız” (GG 113)</p> <p><i>gel-ece-niz</i> “geleceksiniz” (GG 113)</p> <p><i>koru-yace-nız</i> “koruyacaksınız” (GG 111)</p>

		<i>iste-y(e)ce-niz</i> “isteyeceğiz” (GTG 251)
III.Çokluk	{-(y)AcAk}	<i>al-acek-lar</i> “alacaklar” (GG 113) <i>gel-ecek-ler</i> “gelecekler” (GG 113) <i>koru-yacek-lar</i> “koruyacaklar” (GG 111) <i>iste-y(e)cek-lär</i> “isteyeceğiz” (GTG 251)

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği ünlü ile biten fiil kök ve gövdelerinden sonra geniş-düz art ünlülü [-(y)acak], geniş-düz ön ünlülü [-(y)ecek]; ünsüzle biten fiil kök ve gövdelerinden sonra geniş-düz art ünlülü [-acak], geniş-düz ön ünlülü [-ecäk] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Bu biçimbirimin, III. teklik ve III. çokluk kişi çekiminde [-acak] biçim birimi kullanılırken diğer kişi çekimlerinde /k/ sesinin düştüğü ve [-AcA] biçiminde kullanıldığı tespit edilmiştir.

3.2.2.1.5. Geniş Zaman {-(A, I)r}

Gagavuz Türkçesinde geçmişi, şimdiki zamanı ve geleceği de içine alan bir zaman biçimbirimidir (GTG 243).

I.Teklik	{-(A, I)r}	<i>seslee-r-im</i> “seslerim” (GD 123) <i>koy-ar-ım</i> “koyarım” (GD 122) <i>gel-er-im</i> “gelirim” (GD 121) <i>al-ır-ım</i> “alırım” (GD 118) <i>gid-ir-im</i> “giderim” (GG 119) <i>bul-ur-um</i> “bulurum” (GG 118) <i>düz-ür-üm</i> “düzerim” (GG 118)
----------	-------------------	--

II. Teklik	{-(A, I)r}	<p><i>seslee-r-sin</i> “seslersin” (GD 123)</p> <p><i>koy-ar-sin</i> “koyarsın” (GD 122)</p> <p><i>gel-er-sin</i> “gelirsin” (GD 121)</p> <p><i>al-ır-sin</i> “alırsın” (GD 118)</p> <p><i>gid-ır-sin</i> “gidersin” (GG 119)</p> <p><i>bul-ur-sun</i> “bulursun” (GG 118)</p> <p><i>düz-ür-sün</i> “düzerim” (GG 118)</p>
III. Teklik	{-(A, I)r}	<p><i>seslee-r</i> “sesler” (GD 123)</p> <p><i>koy-ar</i> “koyar”(GD 122)</p> <p><i>gel-er</i> “gelir” (GD 121)</p> <p><i>al-ır</i> “alır” (GD 118)</p> <p><i>gid-ır</i> “gider” (GG 119)</p> <p><i>bul-ur</i> “bulur” (GG 118)</p> <p><i>düz-ür</i> “düzer” (GG 118)</p>
I. Çokluk	{-(A, I)r}	<p><i>seslee-r-iz</i> “seslerimiz” (GD 123)</p> <p><i>koy-ar-ız</i> “koyarız” (GD 122)</p> <p><i>gel-er-iz</i> “geliriz” (GD 121)</p>

		<p><i>al-ır-ız</i> “alırız” (GD 118)</p> <p><i>gid-ır-ız</i> “gideriz” (GG 119)</p> <p><i>bul-ur-uz</i> “buluruz” (GG 118)</p> <p><i>düz-ür-üz</i> “düzeriz” (GG 118)</p>
II.Çokluk	{-(A, I)r}	<p><i>seslee-r-siniz</i> “seslersiniz” (GD 123)</p> <p><i>koy-ar-sınız</i> “koyarsınız” (GD 122)</p> <p><i>gel-er-siniz</i> “gelirsiniz” (GD 121)</p> <p><i>al-ır-sınız</i> “alırsınız” (GD 118)</p> <p><i>gid-ır-siniz</i> “gidersiniz” (GG 119)</p> <p><i>bul-ur-sunuz</i> “bulursunuz” (GG 118)</p> <p><i>düz-ür-sünüz</i> “düzersiniz” (GG 118)</p>
III.Çokluk	{-(A, I)r}	<p><i>seslee-r-ler</i> “seslerler” (GD 123)</p> <p><i>koy-ar-lar</i> “koyarlar” (GD 122)</p> <p><i>gel-er-ler</i> “gelirler” (GD 121)</p> <p><i>al-ır-lar</i> “alırlar” (GD 118)</p> <p><i>gid-ır-lär</i> “giderler” (GG 119)</p> <p><i>bul-ur-lar</i> “bulurlar” (GG 118)</p>

		<i>düz-ür-lär</i> “düzerler” (GG 118)
--	--	---------------------------------------

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği ünlü ile biten fiil kök ve gövdelerinden sonra [-r]; ünsüz ile biten fiil kök ve gövdelerinden sonra geniş-düz art ünlülü [-ar], geniş-düz ön ünlülü [-er], dar-düz art ünlülü [-ır], dar-düz ön ünlülü [-ir], dar-yuvarlak art ünlülü [-ur], dar-yuvarlak ön ünlülü [-ür] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin çekimlenmesinde düzensizlikler mevcuttur: *gel-i-r* (Tanasoğlu, 1997), *gel-er-ler* “gelirler” (GD 121).

3.2.2.2 Tasarlama Kipleri

Gagavuz Türkçesinde şekil ifade eden tasarlanan işi bir şarta bağlayan veya olması istenen iş ve oluşları bildiren biçimbirimlerdir. Tasarlama kipleri emir, istek, şart ve gerekliliği kapsamaktadır (GTG 256).

3.2.2.2.1. İstek Kipi {-yA}

Gagavuz Türkçesinde *işteyişlik çalımı* olarak adlandırılan bir işi, hareketi istek veya dilek şeklinde ifade eden biçimbirimlerdir (GTG 258).

I.Teklik	{-(y)A} ⁹⁷	<i>başla-y-a-m</i> “başlayayım” (GTG 259) <i>işle-y-e-m</i> “işleyeyim” (GTG 259) <i>al-a-m</i> “alayım” (GTG 259) <i>gel-e-m</i> “geleyim” (GTG 259)
II.Teklik	{-(y)A} ⁹⁸	<i>başla-y-a-sın</i> “başlayasın” (GTG 259) <i>işle-y-ä-sin</i> “işleyesin” (GTG 259) <i>al-a / al-sın</i> “alası” (GTG 259)

⁹⁷ *başla-(y-a)yım, işle-(y-e)yim, al-ayım, gel-eyim* (GTG 259).

⁹⁸ *al-sın* (GTG 259).

		<i>gel-ä-sin</i> “gelesin” (GTG 259)
III. Teklik	{-(y)A} ⁹⁹	<i>başla-y-a</i> “başlaya” (GTG 259) <i>işle-y-ä</i> “işleye” (GTG 259) <i>al-a</i> “ala” (GTG 259) <i>gel-ä</i> “gele” (GTG 259)
I. Çokluk	{-(y)A}	<i>başla-y-(a)lim</i> “başlayalım” (GTG 259) <i>işle-y-(e)lim</i> “işleyelim” (GTG 259) <i>al-alım</i> “alalım” (GTG 259) <i>gel-elim</i> “gelelim” (GTG 259)
II. Çokluk	{-(y)A}	<i>başla-y-a-sınız</i> “başlayasınız” (GTG 259) <i>işle-y-ä-siniz</i> “işleyesiniz” (GTG 259) <i>al-a-sınız</i> “alısınız” (GTG 259) <i>gel-ä-siniz</i> “gelesiniz” (GTG 259)
III. Çokluk	{-(y)A} ¹⁰⁰	<i>başla-y-a-lar</i> “başlayalar” (GTG 259) <i>işle-y-e-lär</i> “işleyeler” (GTG 259) <i>al-a-lar</i> “alalar” (GTG 259)

⁹⁹ *başla-sın, işlä-sin, al-sın, gel-sin* “başlasın” (GTG 259).

¹⁰⁰ *başla-sınnar* “başlasınlar”, *işle-sinnär* “işlesinler”, *başlasınmar* “başlasınlar”, *gelsinnär* “gelsinler” (GTG 259).

		<i>gel-e-lär</i> “geleler” (GTG 259)
--	--	--------------------------------------

Gagavuz Türkçesinde istek kipi $\{-(y)A\}$ biçimbiriminin I. teklik kişi çekiminde damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü $[-a]$, geniş-düz ön ünlülü $[-e]$ alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Bu biçimbirim, ünlüyle biten fiil kök ve gövdelerine eklendiğinde arada bağlantı sesi yarı ünlü dış-damak $/y/$ türemektedir.

İstek kipinin II. teklik kişi çekiminde damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü $[-a]$, geniş-düz ön ünlülü $[-e]$ alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Bu biçimbirim, ünlüyle biten fiil kök ve gövdelerine eklendiğinde arada bağlantı sesi yarı ünlü dış-damak $/y/$ türemektedir.

İstek kipinin III. teklik kişi çekiminde damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü $[-a]$, geniş-düz ön ünlülü $[-e]$ alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Bu biçimbirim, ünlüyle biten fiil kök ve gövdelerine eklendiğinde arada bağlantı sesi yarı ünlü dış-damak $/y/$ türemektedir.

İstek kipinin I. çokluk kişi çekiminde damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü $[-a]$, geniş-düz ön ünlülü $[-e]$ alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Bu biçimbirim, ünlüyle biten fiil kök ve gövdelerine eklendiğinde arada bağlantı sesi yarı ünlü dış-damak $/y/$ türemektedir.

İstek kipinin II. çokluk kişi çekiminde damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü $[-a]$, geniş-düz ön ünlülü $[-e]$ alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Bu biçimbirim, ünlüyle biten fiil kök ve gövdelerine eklendiğinde arada bağlantı sesi yarı ünlü dış-damak $/y/$ türemektedir.

İstek kipinin III. çokluk kişi çekiminde damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü $[-a]$, geniş-düz ön ünlülü $[-e]$ alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Bu biçimbirim, ünlüyle biten fiil kök ve gövdelerine eklendiğinde arada bağlantı sesi yarı ünlü dış-damak $/y/$ türemektedir.

3.2.2.2.2. Emir Kipi

Gagavuz Türkçesinde bir işi veya hareketi emir şeklinde ifade eden biçimbirimdir (GTG 256).

I. Teklik	Ø	-
-----------	---	---

II. Teklik	Ø	<i>al</i> “al” (FÇK 437)
III. Teklik	-sIn	<i>(ko) al-sın</i> “alsın” (FÇK 437) <i>git-sin</i> “gitsin” (GG 101) <i>bul-sun</i> “bulsun” (GG 101) <i>gül-sün</i> “gülsün” (GG 101)
I. Çokluk	Ø	-
II. Çokluk	-In(Iz)	<i>al-in(iz)</i> “alımız” (FÇK 437) <i>git-iniz</i> “gidiniz” (GG 101) <i>bul-unuz</i> “bulunuz” (GG 101) <i>gül-ünüz</i> “gülünüz” (GG 101)
III. Çokluk	-sInnAr	<i>(ko) al-sinnar</i> “alsınlar” (FÇK 437) <i>git-sinnär</i> “gitsinler” (GG 101) <i>bul-sunnar</i> “bulsunlar” (GG 101) <i>gül-sünnar</i> “gülsünler” (GG 101)

Gagavuz Türkçesinde emir kipi I. teklik kişi çekiminde herhangi bir biçimbirim kullanılmamaktadır. Ancak Nevzat Özkan’ın çalışmasında bu çekim için [-AyIm] eki gösterilmiştir. Ör. *aç-ayım* “açayım”, “*işlem-eyim* “işlemeyeyim” (GG 158).

II. teklik çekiminde herhangi bir biçimbirim kullanılmamaktadır.

III. teklik çekiminde *-sIn* biçimbirimi kullanılmaktadır. Bu biçimbirim damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [*-sın*], dar-düz ön ünlülü [*-sin*], dar-yuvarlak art ünlülü [*-sun*], dar-yuvarlak ön ünlülü [*-sün*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

I. çokluk çekiminde herhangi bir biçimbirim bulunmamaktadır. Ancak Nevzat Özkan'ın çalışmasında bu çekim için *[-(y)Allım]* eki tespit edilmiştir. Ör. *al-alm* “alalım”, *ver-elim* “verelim” (GTG 257).

II. çokluk çekiminde *-In(Iz)* biçimbirimi kullanılmaktadır. Bu biçimbirim damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [*-ınız*], dar-düz ön ünlülü [*-iniz*], dar-yuvarlak art ünlülü [*-unuz*], dar-yuvarlak ön ünlülü [*-ünüz*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır

III. çokluk çekiminde *-sInnAr* biçimbirimi kullanılmaktadır. Bu biçimbirim damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [*-sinnar*], dar-düz ön ünlülü [*-sinner*], dar-yuvarlak art ünlülü [*-sunnar*], dar-yuvarlak ön ünlülü [*-sünner*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

3.2.2.2.3. Şart Kipi {-sA}

Gagavuz Türkçesinde bir işi veya hareketi zamana bağlı olmadan şart şeklinde ifade eden biçimbirimdir. Aynı zamanda istek anlamı da taşımaktadır (GTG 261).

I.Teklik	{-sA}	<i>alma-sa-m</i> “almasam” (GG 158) <i>verme-sä-m</i> “vermesem” (GG 158)
II.Teklik	{-sA}	<i>alma-sa-n</i> “almasan” (GG 158) <i>verme-sä-n</i> “vermesen” (GG 158)
III.Teklik	{-sA}	<i>alma-sa</i> “almasa” (GG 158) <i>verme-sä</i> “vermese” (GG 158)
I.Çokluk	{-sA}	<i>alma-sa-k</i> “almasak” (GG 158)

		<i>verme-sü-k</i> “vermesek” (GG 158)
II.Çokluk	{-sA}	<i>alma-sa-nız</i> “almanız” (GG 158) <i>verme-se-niz</i> “vermeseniz” (GG 158)
III.Çokluk	{-sA}	<i>alma-sa-lar</i> “almasılar” (GG 158) <i>verme-sü-ler</i> “vermeseler” (GG 158)

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-sa], geniş-düz ön ünlülü [-sä] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

3.2.2.2.4. Gereklilik Kipi {-mAI}

Gagavuz Türkçesinde bir işi veya hareketi gereklilik şeklinde ifade eden biçimbirimdir (GTG 262).

I.Teklik	{-mAI}	<i>bän almali</i> “almalıyım” (GG 146) <i>bän gitmeli</i> “gitmeliyim” (GG 146)
II.Teklik	{-mAI}	<i>sän almali</i> “almalısın” (GG 147) <i>sän gitmeli</i> “gitmelisin” (GG 147)
III.Teklik	{-mAI}	<i>o almali</i> “almalı” (GG 147) <i>o gitmeli</i> “gitmeli” (GG 147)
I.Çokluk	{-mAI}	<i>biz almali</i> “almalıyız” (GG 147) <i>biz gitmeli</i> “gitmeliyiz” (GG 147)
II.Çokluk	{-mAI}	<i>siz almali</i> “almalısınız” (GG 147)

		<i>siz gitmeli</i> “gitmelisiniz” (GG 147)
III.Çokluk	{-mAlI}	<i>onnar almali</i> “almalı” (GG 147) <i>onnar gitmeli</i> “gitmeli” (GG 147)

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirim damak ve dudak uyumları gereği dar-düz art ünlülü [-*malı*], dar-düz ön ünlülü [-*meli*] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır. Gereklilik biçimbiriminden sonra zamir kökenli kişi eki kullanılmamaktadır. Bu yapı *kişi zamiri fiil tabanı+gereklilik biçimbirimi* şeklindedir.

3.2.3. Fiillerin Birleşik Çekimi

Gagavuz Türkçesinde *işliin modal forması* olarak adlandırılan haber veya tasarlama kiplerinden birinde gösterilen bir hareketin bizzat tanık olduğu, birinden duyulduğu ya da şarta bağladığı anlamı veren biçimbirimlerdir. Hikâye, rivayet ve şart çekimleri kullanılmaktadır (GTG 267).

3.2.3.1. Birleşik Ekli Fiillerin Hikâyesi

Gagavuz Türkçesinde hikâye birleşik çekimi asıl fiil çekimi üzerine *-DI* görülen geçmiş zaman eki getirilerek yapılan fiilin gösterdiği hareketin o hareketi gören kişi veya kişiler tarafından hikâye edildiğini bildirir. Birleşik ekli fiillerinden hikâye çekimlerinden geniş zaman ve şimdiki zaman hikâye çekimi aynı anlamı karşılamaktadır. Bu durumun sebebi ise şimdiki zamanın geniş zamanı kapsayacak şekilde kullanılması şeklinde açıklanabileceği gibi kalın sıralı fiillerde *-êr* şimdiki zaman ekinin *-dI* görülen geçmiş zaman eki ile birleşince *-ArdI* şeklini alması ve ince sıralı fiillerde *-âr* ve *-er* biçimbirimlerinin *-dI* biçimbirimi ile birleşince genellikle *-ârdi* bazen de *-erdi* şeklinde yazılmasıdır (GTG 268).

3.2.3.1.1. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Gagavuz Türkçesinde *çoktan bellisiz geçmiş zaman* olarak adlandırılan biçimbirimdir (GTG 269).

3.2.3.1.1.1. {-mIş-tI / -mUş-tU}

Bu birleşik zaman çekimi *-mIş i-di / -mIştı*, *-mUş i-di / -mUştı* biçimbirimleri ile karşılanmaktadır.

I. Teklik	{-mIş-tI/-mUş-tU}	<p><i>al-muş-tu-m</i> “almıştım” (GD 138)</p> <p><i>ver-miş-ti-m</i> “vermiştim” (GD 138)</p> <p><i>dur-muş-tu-m</i> “durmuştum” (GD 138)</p> <p><i>düz-müş-tü-m</i> “düzmüşüm” (GD 138)</p>
II. Teklik	{-mIş-tI/-mUş-tU}	<p><i>al-muş-tu-n</i> “almıştın” (GD 138)</p> <p><i>ver-miş-ti-n</i> “vermiştin” (GD 138)</p> <p><i>dur-muş-tu-n</i> “durmuştun” (GD 138)</p> <p><i>düz-müş-tü-n</i> “düzmüşün” (GD 138)</p>
III. Teklik	{-mIş-tI/-mUş-tU}	<p><i>al-muş-tu</i> “almıştı” (GD 138)</p> <p><i>duş-muş-tu</i> “durmıştı” (GD 138)</p> <p><i>düz-müş-tü</i> “düzmüştü” (GD 138)</p> <p><i>ver-miş-ti</i> “vermişti” (GD 138)</p>
I. Çokluk	{-mIş-tI/-mUş-tU}	<p><i>al-muş-tu-k</i> “almıştık” (GD 138)</p> <p><i>ver-miş-ti-k</i> “vermiştik” (GD 138)</p> <p><i>dur-muş-tu-k</i> “durmuştuk” (GD 138)</p> <p><i>düz-müş-tü-k</i> “düzmüşük” (GD 138)</p>
II. Çokluk	{-mIş-tI/-mUş-tU}	<p><i>al-muş-tu-nız</i> “almıştınız” (GD 138)</p>

		<p><i>ver-miş-ti-niz</i> “vermiştiniz” (GD 138)</p> <p><i>dur-muş-tu-nuz</i> “durmduğunuz” (GD 138)</p> <p><i>düz-müş-tü-nüz</i> “düzduğünüz” (GD 138)</p>
III.Çokluk	{-mİş-tİ/-mUŞ-tU}	<p><i>al-miş-ti-lar</i> “almıştılar” (GD 138)</p> <p><i>ver-miş-ti-ler</i> “vermiştiler” (GD 138)</p> <p><i>dur-muş-tu-lar</i> “durmıştular” (GD 138)</p> <p><i>düz-müş-tü-ler</i> “düzmüştiler” (GD 138)</p>

3.2.3.1.2. Gelecek Zamanın Hikâyesi

Gagavuz Türkçesinde *nietlik geçmiş zaman* olarak adlandırılan biçimbirimdir (GTG 269).

3.2.3.1.2.1. {-AcE-y-dI}

Gagavuz Türkçesinde bu birleşik zaman çekimi *-AcE-y-dI* biçimbirimleri ile karşılanmaktadır.

I.Teklik	{-AcE-y-dI}	<p><i>kaç-acey-di-m</i> “kaçacaktım” (GG 136)</p> <p><i>geç-ecey-di-m</i> “geçecektim” (GG 137)</p> <p><i>salla-yacey-di-m</i> “sallayacaktım” (GG 138)</p> <p><i>işle-yecey-di-m</i> “işleyecektim” (GG 137)</p>
II.Teklik	{-AcE-y-dI}	<p><i>kaç-acey-di-n</i> “kaçacaktın” (GG 136)</p> <p><i>geç-ecey-di-n</i> “geçecektin” (GG 137)</p>

		<p><i>salla-yacey-di-n</i> “sallayacaktın” (GG 138)</p> <p><i>işle-yecey-di-n</i> “işleyecektin” (GG 137)</p>
III.Teklik	{-AcE-y-dI}	<p><i>kaç-acey-di</i> “kaçacaktı” (GG 136)</p> <p><i>geç-eccey-di</i> “geçecekti” (GG 137)</p> <p><i>işle-yecey-di</i> “işleyecekti” (GG 137)</p> <p><i>salla-yacey-di</i> “sallayacaktı” (GG 138)</p>
I.Çokluk	{-AcE-y-dI}	<p><i>kaç-acey-di-k</i> “kaçacaktık” (GG 136)</p> <p><i>geç-eccey-di-k</i> “geçecektik” (GG 137)</p> <p><i>işle-yecey-di-k</i> “işleyecektik” (GG 137)</p> <p><i>salla-yacey-di-k</i> “sallayacaktık” (GG 138)</p>
II.Çokluk	{-AcE-y-dI}	<p><i>kaç-acey-di-niz</i> “kaçacaktınız” (GG.136)</p> <p><i>geç-eccey-di-niz</i> “geçecektiniz” (GG.137)</p> <p><i>işle-yecey-di-niz</i> “işleyecektiniz” (GG 137)</p> <p><i>salla-yacey-di-niz</i> “sallayacaktınız” (GG 138)</p>
III.Çokluk	{-AcE-y-dI}	<p><i>kaç-acey-di-ler</i> “kaçacaktılar” (GG 136)</p> <p><i>geç-eccey-di-ler</i> “geçecektiler” (GG 137)</p>

		<i>işle-yecey-di-ler</i> “işleyecektiler” (GG 137)
		<i>salla-yacey-di-ler</i> “sallayacaktilar” (GG 138)

Gagavuz Türkçesinde gelecek zaman çekiminin III. teklik ve III. çokluk kişi çekiminde [-*acak*] biçim birimi kullanılırken diğer kişi çekimlerinde /k/ sesinin düştüğü ve biçimbirimin [-AcA] biçiminde kullanıldığı tespit edilmiştir. Ancak gelecek zamanın hikâyesinde tüm kişiler için /k/ ünsüzünün düştüğü tespit edilmiştir.

3.2.3.1.3. Geniş Zamanın Hikâyesi

Gagavuz Türkçesinde *bitkisiz geçmiş zaman* olarak adlandırılan biçimbirimdir (GTG 269).

3.2.2.1.3.1. {-Ar-dI}

Bu birleşik zaman çekimi *-r i-di / -r dI / -dU, Ar i-di / -Ar-dI, -(I)r i-di / -(I)r-di, (U)r-i-di / -(U)r-dU* biçimbirimleri ile karşılanmaktadır.

I.Teklik	{-Ar-dI}	<i>başla-r-dı-m</i> “başlardım” (ÇTYD 255) <i>okuy-ar-dı-m</i> “okurdum” (GD 134) <i>düz-er-di-m</i> “düzerdim” (GD 133) <i>kaz-ır-dı-m</i> “kazırdım” (GD 133) <i>gel-ir-di-m</i> “gelirdim” (GD 133) <i>ok-ur-du-m</i> “okurdum” (GD 134) <i>bü-y-ür-dü-m</i> “büyürdüm” (GD 135)
II.Teklik	{-Ar-dI}	<i>başla-r-dı-n</i> “başlardın” (ÇTYD 255) <i>okuy-ar-dı-n</i> “okurdun” (GD 134)

		<p><i>düz-er-di-n</i> “düzerdin” (GD 133)</p> <p><i>kaz-ır-dı-n</i> “kazırdın” (GD 133)</p> <p><i>gel-ir-di-n</i> “gelirdin” (GD 133)</p> <p><i>okur-du-n</i> “okurdun” (GD 134)</p> <p><i>büü-y-ür-dü-n</i> “büyürdün” (GD 135)</p>
III. Teklik	{-Ar-dI}	<p><i>başla-r-dı</i> “başlardı” (ÇTYD 255)</p> <p><i>okuy-ar-dı</i> “okurdu” (GD 134)</p> <p><i>düz-er-di</i> “düzerdi” (GD 133)</p> <p><i>kaz-ır-dı</i> “kazırdı” (GD 133)</p> <p><i>gel-ir-di</i> “gelirdi” (GD 133)</p> <p><i>okur-du</i> “okurdu” (GD 134)</p> <p><i>büü-y-ür-dü-n</i> “büyürdü” (GD 135)</p>
I. Çokluk	{-Ar-dI}	<p><i>başla-r-dı-k</i> “başlardık” (ÇTYD 255)</p> <p><i>okuy-ar-dı-k</i> “okurduk” (GD 134)</p> <p><i>düz-er-di-k</i> “düzerdik” (GD 133)</p> <p><i>kaz-ır-dı-k</i> “kazırdık” (GD 133)</p> <p><i>gel-ir-di-k</i> “gelirdik” (GD 133)</p>

		<p><i>okur-du-k</i> “okurduk” (GD 134)</p> <p><i>büü-y-ür-dü-k</i> “büyürdük” (GD 135)</p>
II.Çokluk	{-Ar-dI}	<p><i>başla-r-dı-nız</i> “başlardınız” (ÇTYD 255)</p> <p><i>okuy-ar-dı-nız</i> “okurdunuz” (GD 134)</p> <p><i>düz-er-di-niz</i> “düzerdiniz” (GD 133)</p> <p><i>kaz-ır-dı-nız</i> “kazırdınız” (GD 133)</p> <p><i>gel-ir-di-niz</i> “gelirdiniz” (GD 133)</p> <p><i>okur-du-nuz</i> “okurdunuz”(GD 134)</p> <p><i>büü-y-ür-dü-nüz</i> “büyürdünüz” (GD 135)</p>
III.Çokluk	{-Ar-dI}	<p><i>başla-r-dı-lar</i> “başlardık” (ÇTYD 255)</p> <p><i>okuy-ar-dı-lar</i> “okurdular” (GD 134)</p> <p><i>düz-er-di-ler</i> “düzerdiler” (GD 133)</p> <p><i>kaz-ır-dı-lar</i> “kazırdılar” (GD 133)</p> <p><i>gel-ir-di-ler</i> “gelirdiler” (GD 133)</p> <p><i>okur-du-lar</i> “okurdular” (GD 134)</p> <p><i>büü-y-ür-dü-ler</i> “büyürdüler” (GD 135)</p>

3.2.3.1.4. İstek Kipinin Hikâyesi

3.2.3.1.4.1. {-A(y)-dI}

Bu birleşik zaman çekimi *-A(y) i-dİ / -A(y)-dI* biçimbirimleriyle sağlanmaktadır.

I.Teklik	{-A(y)-dI}	<i>al-ay-dı-m</i> “alaydım” (GD 142) <i>ver-ey-di-m</i> “vereydim” (GD 142) <i>uyuy-ay-du-m</i> “uyuyaydım” (GD 142) <i>büy-ey-dü-m</i> “büyüyeydim” (GD 143)
II.Teklik	{-A(y)-dI}	<i>al-ay-dı-n</i> “alaydın” (GD 142) <i>ver-ey-di-n</i> “vereydin” (GD 142) <i>büy-ey-dü-n</i> “büyüyeydin” (GD 143) <i>uyuy-ay-du-n</i> “uyuyaydın” (GD 142)
III.Teklik	{-A(y)-dI}	<i>al-ay-dı</i> “alaydı” (GD 142) <i>ver-ey-di</i> “vereydi” (GD 142) <i>büy-ey-dü</i> “büyüyeydi” (GD 143) <i>uyu-ay-du</i> “uyuyaydı” (GD 142)
I.Çokluk	{-A(y)-dI}	<i>al-ay-dı-k</i> “alaydık” (GD 142) <i>ver-ey-di-k</i> “vereydik” (GD 142) <i>büy-ey-dü-k</i> “büyüyedik” (GD 143)

		<i>uyu-ay-du-k</i> “uyuyaydık” (GD 142)
II.Çokluk	{-A(y)-dI}	<i>al-ay-dı-nuz</i> “alaydınız” (GD 142) <i>ver-ey-di-niz</i> “vereydiniz” (GD 142) <i>büy-ey-dü-nüz</i> “büyüeydiniz” (GD 143) <i>uyu-ay-du-nuz</i> “uyuyaydınız” (GD 142)
III.Çokluk	{-A(y)-dI}	<i>al-ay-dı-lar</i> “alaydılar” (GD 142) <i>ver-ey-di-ler</i> “vereydiler” (GD 142) <i>büy-ey-dü-ler</i> “büyüeydiler” (GD 143) <i>uyu-ay-du-lar</i> “uyuyaydılar” (GD 142)

Gagavuz Türkçesindeki bu biçimbirimin damak ve dudak uyumları gereği geniş-düz art ünlülü [-aydı], geniş-düz ön ünlülü [-eydi] alt biçimbirimleri kullanılmaktadır.

3.2.3.1.5. Gereklilik Kipinin Hikâyesi

Gagavuz Türkçesinde bu ek için düzenli bir çekim kullanılmamaktadır (GTG 269).

3.2.3.1.5.1. {lääzımdı}

I.Teklik	{lääzımdı}	<i>lääzımdı açayım</i> “açmalıydım” (GG 147)
II.Teklik	{lääzımdı}	<i>lääzımdı açasın</i> “açmalıydın” (GG 147)
III.Teklik	{lääzımdı}	<i>lääzımdı açsın</i> “açmalıydı” (GG 147)
I.Çokluk	{lääzımdı}	<i>lääzımdı açalım</i> “açmalıydık”(GG.147)

II.Çokluk	{läüzımdı}	<i>läüzımdı açasınız</i> “açmalıydınız” (GG 147)
III.Çokluk	{läüzımdı}	<i>läüzımdı açasınnar</i> “açmalıydılar” (GG 147)

3.2.3.1.6. Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi Gagavuz Türkçesinde *çoktan geçmiş zaman* olarak adlandırılmaktadır (GTG 269).

3.2.3.1.6.1. {-dI(y)-dI}

Bu birleşik zaman çekimi *-DI / -DU i-di / -DI-y-dI, -DU-y-dU* biçimbirimleri ile karşılanır.

I.Teklik	{-dI(y)-dI}	<i>alma-diy-di-m</i> “almadım” (GD 148) <i>gelme-diy-di-m</i> “gelmediyim” (GD 148) <i>sor-duy-du-m</i> “sorduydum” (ÇTYD 254) <i>gör-düy-dü-m</i> “gördüydüm” (ÇTYD 254)
II.Teklik	{-dI(y)-dI}	<i>alma-diy-di-n</i> “almadın” (GD 148) <i>gelme-diy-di-n</i> “gelmedin” (GD 148) <i>sor-duy-du-n</i> “sorduydun” (ÇTYD 254) <i>gör-düy-dü-n</i> “gördüydün” (ÇTYD 254)
III.Teklik	{-dI(y)-dI}	<i>alma-diy-di</i> “almadı” (GD 148) <i>gelme-diy-di</i> “gelmedi” (GD 148) <i>sor-duy-du</i> “sorduydu” (ÇTYD 254)

		<i>gör-düy-dü</i> “gördüdü” (ÇTYD 254)
I.Çokluk	{-dI(y)-dI}	<i>alma-diy-di-k</i> “almadıydık” (GD 148) <i>gelme-diy-di-k</i> “gelmediydik” (GD 148) <i>sor-duy-du-k</i> “sorduyduk” (ÇTYD 254) <i>gör-düy-dü-k</i> “gördüydük” (ÇTYD 254)
II.Çokluk	{-dI(y)-dI}	<i>alma-diy-di-niz</i> “almadıydınız” (GD 148) <i>gelme-diy-di-niz</i> “gelmediydiniz” (GD 148) <i>sor-duy-du-nuz</i> “sorduydunuz” (ÇTYD 254) <i>gör-düy-dü-nüz</i> “gördüydünüz” (ÇTYD 254)
III.Çokluk	{-dI(y)-dI}	<i>alma-diy-di-lar</i> “almadıydılar” (GD 148) <i>gelme-diy-di-ler</i> “gelmediydiler” (GD 148) <i>sor-duy-du-lar</i> “sorduydular” (ÇTYD 254) <i>gör-düy-dü-ler</i> “gördüydüler” (ÇTYD 254)

3.2.3.2. Birleşik Ekli Fiillerin Rivayeti

Gagavuz Türkçesinde fiillerin rivayet birleşik çekimi asıl fiilin üzerine *-mIş* öğrenilen geçmiş zaman eki getirilerek yapılmaktadır. Fiilin başkasından öğrenilerek anlatıldığını bildirmektedir. Gagavuz Türkçesinde hikâye birleşik çekiminde olduğu gibi rivayet birleşik çekiminde de şimdiki zamanının rivayetiyle geniş zamanın rivayeti aynı anlama gelecek şekilde kullanılmaktadır (GTG 271).

3.2.3.2.1. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Rivayeti

Gagavuz Türkçesinde *bellisiz geçmiş zaman* olarak adlandırılan biçimbirimdir (GTG 271).

3.2.3.2.1.1. {-mİş-mİş / -mUş-mUş}

Bu birleşik zaman çekimi *-mİş i-miş / -mİş-mİş, -mUş i-miş / -mUş-mUş* biçimbirimleri ile karşılanmaktadır.

I.Teklik	{-mİş-mİş/-mUş-mUş}	<i>aç-miş-miş-ım</i> “almışmışım” (GTG 272) <i>bil-miş-miş-im</i> “bilmişmişim” (GTG 272) <i>duy-muş-muş-um</i> “duymuşmuşum” (ÇTYD 253) <i>gör-müş-müş-üm</i> “görmüşmüşüm” (ÇTYD 253)
II.Teklik	{-mİş-mİş/-mUş-mUş}	<i>aç-miş-miş-in</i> “almışmışsın” (GTG 272) <i>bil-miş-miş-in</i> “bilmişmişsin” (GTG 272) <i>duy-muş-muş-un</i> “duymuşmuşsun” (ÇTYD 253) <i>gör-müş-müş-ün</i> “görmüşmüşsün” (ÇTYD 253)
III.Teklik	{-mİş-mİş/-mUş-mUş}	<i>al-miş-miş</i> “almışmış” (GTG 272) <i>bil-miş-miş</i> “bilmişmiş” (GTG 272) <i>duy-muş-muş</i> “duymuşmuş” (ÇTYD 253) <i>gör-müş-müş</i> “görmüşmüş” (ÇTYD 253)
I.Çokluk	{-mİş-mİş/-mUş-mUş}	<i>aç-miş-miş-ık</i> “almışmışız” (GTG 272)

		<i>bil-miş-miş-ik</i> “bilmişmişiz” (GTG 272) <i>duy-muş-muş-uk</i> “duymuşmuşuz” (ÇTYD 253) <i>gör-müş-müş-ük</i> “görmüşmüşüz” (ÇTYD 253)
II.Çokluk	{-mİş-mİş/-mUş-mUş}	<i>aç-muş-muş-ınız</i> “almışmışsınız” (GTG 272) <i>bil-miş-miş-iniz</i> “bilmişmişsiniz” (GTG 272) <i>duy-muş-muş-unuz</i> “duymuşmuşsunuz” (ÇTYD 253) <i>gör-müş-müş</i> “görmüşmüşsünüz” (ÇTYD 253)
III.Çokluk	{-mİş-mİş/-mUş-mUş}	<i>becer-mişlärmiş</i> “becermişlermiş” (GTG 272) <i>duy-muş-muş-lar</i> “duymuşmuşlar” (ÇTYD 253) <i>gör-müş-müş-ler</i> “görmüşmüşler” (ÇTYD 253)

3.2.3.2.2.Geniş Zamanın Rivayeti

Gagavuz Türkçesinde *bitkisiz geçmiş zamanın bellisizlik forması* olarak adlandırılan biçimbirimdir (GTG 271).

3.2.3.2.2.1. {-Ar-mİş}

Bu birleşik zamanın çekimi *-r i-miş / -r mİş / -mUş, Ar i-miş / -Ar-mİş* biçimbirimleri ile karşılanmaktadır.

I.Teklik	{-Ar-mİş}	<i>sus-ar-muş-ım</i> “susarmışım” (ÇTYD 253) <i>geç-er-miş-im</i> “geçermişim” (GTG 271)
----------	-----------	---

II. Teklik	{-Ar-mİş}	<i>çık-ar-mış-ın</i> “çıkarmışsın” (GTG 271)
III. Teklik	{-Ar-mİş}	<i>sus-ar-mış</i> “susarmış” (ÇTYD 253) <i>istä-är-miş</i> “istermiş” (GTG 271)
I. Çokluk	{-Ar-mİş}	<i>sus-ar-mış-ık</i> “susarmışız” (ÇTYD 253) <i>in-er-miş-ik</i> “inermişiz” (GTG 271)
II. Çokluk	{-Ar-mİş}	<i>sus-ar-mış-ınız</i> “susarmışsınız” (ÇTYD 253) <i>geç-er-miş-iniz</i> “geçermişsiniz” (GTG 271)
III. Çokluk	{-Ar-mİş}	<i>sus-ar-mış-lar</i> “susarmışlar” (ÇTYD 253) <i>benzä-me-er-miş-lär</i> “benzemezmişler” (GTG 271)

3.2.3.2.3. Gelecek Zamanın Rivayeti

Gagavuz Türkçesinde *mutlak gelecek zamanın bellisizlik forması* olarak adlandırılan biçimbirimdir (GTG 271).

3.2.3.2.3.1. {-AcE-y-mİş}

Bu birleşik zaman çekimi *-AcE i-mİş / -AcE-mİş, -AcE-y-i-mİş / -AcE-y-mİş* biçimbirimleri ile karşılanmaktadır.

I. Teklik	{-AcE-y-mİş}	<i>gör-ecey-miş-im</i> “görecekmışim” (ÇTYD 253)
II. Teklik	{-AcE-y-mİş}	<i>gör-ecey-miş-in</i> “verecekmişin”(ÇTYD.253)
III. Teklik	{-AcE-y-mİş}	<i>gör-ecey-miş</i> “görecekmış” (ÇTYD 253)

I.Çokluk	{-AcE-y-mIş}	<i>gör-ecey-miş-ik</i> “görecekmişiz” (GTG 272)
II.Çokluk	{-AcE-y-mIş}	<i>gör-ecey-miş-iniz</i> “verecekmişsiniz” (ÇTYD 253)
III.Çokluk	{-AcE-y-mIş}	<i>gör-ecey-miş-lär</i> “göreceklerimiz” (ÇTYD 253)

Gagavuz Türkçesinde gelecek zaman biçimbiriminin, III. teklik ve III. çokluk kişi çekiminde [-acak] biçim birimi kullanılırken diğer kişi çekimlerinde /k/ sesinin düştüğü ve [-AcA] biçiminde kullanıldığı tespit edilmiştir. Ancak gelecek zamanın rivayet çekiminde tüm kişiler için /k/ ünsüzünün düştüğü tespit edilmiştir.

3.2.3.2.4. Şart Kipinin Rivayeti

Gagavuz Türkçesinde *sankilik çalımın bellisiz geçmiş zamanı* olarak adlandırılan biçimbirimidir (GTG 271).

3.2.3.2.4.1. {-sA-y-mIş}

Bu birleşik zaman çekimi *-sa i-miş/-sA-y-mIş* biçimbirimleri ile sağlanmaktadır.

I.Teklik	{-sA-y-mIş}	<i>dur-sa-y-miş-im</i> “dursaymışım” (ÇTYD 253) <i>geç-sü-y-miş-im</i> “geçseymişim” (GTG 272)
II.Teklik	{-sA-y-mIş}	<i>dur-sa-y-miş-in</i> “dursaymışsın” (ÇTYD 253) <i>geç-sü-y-miş-in</i> “geçseymişsin” (GTG 272)
III.Teklik	{-sA-y-mIş}	<i>dur-sa-y-miş</i> “dursaymış” (ÇTYD 253) <i>geç-sü-y-miş</i> “geçseymiş” (GTG 272)
I.Çokluk	{-sA-y-mIş}	<i>dur-sa-y-miş-ik</i> “dursaymışız” (ÇTYD 253) <i>geç-sü-y-miş-ik</i> “geçseymişiz” (GTG 272)

II.Çokluk	{-sA-y-mİş}	<i>dur-sa-y-miş-iniz</i> “dursaymışsınız” (ÇTYD 253) <i>geç-sü-y-miş-iniz</i> “geçseymişsiniz” (GTG 272)
III.Çokluk	{-sA-y-mİş}	<i>dur-sa-y-miş-lar</i> “dursaymışlar” (ÇTYD 253) <i>geç-sü-y-miş-ler</i> “geçseymişler” (GTG 272)

3.2.3.2.5. Gereklilik Kipinin Rivayeti

Gagavuz Türkçesinde *lüzümlük çalımın bellisiz geçmiş zamanı* olarak adlandırılan biçimbirimidir (GTG 271).

3.2.3.2.5.1. {läüzım-mış}

Bu birleşik zaman çekimi *läüzım-mış* biçimbirimi ile sağlanmaktadır.

I.Teklik	{läüzım-mış}	<i>läüzümmiş alayım</i> “almalıymışım” (GD 144) <i>läüzümmiş bileyim</i> “bilmeliymişim” (ÇTYD 254)
II.Teklik	{läüzım-mış}	<i>läüzümmiş alasin</i> “almalıymişsin (GD 144) <i>läüzümmiş bilesin</i> “bilmeliymişsin” (ÇTYD 254)
III.Teklik	{läüzım-mış}	<i>läüzümmiş düzsün</i> “düzmeliymişsin” (GG 148) <i>läüzümmiş bilsin</i> “bilmeliymişsin” (ÇTYD 254)
I.Çokluk	{läüzım-mış}	<i>läüzümmiş bilelim</i> “bilmeliymişiz” (ÇTYD 254) <i>läüzümmiş görelim</i> “görmeliymişiz” (ÇTYD 254)
II.Çokluk	{läüzım-mış}	<i>läüzümmiş bilesiniz</i> “bilmeliymişsiniz” (ÇTYD 254)

		<i>lääzımmış göresiniz</i> “görmeliymişsiniz” (ÇTYD 254)
III.Çokluk	{ <i>lääzım-mış</i> }	<i>lääzımmış bilsinnär</i> “bilmeliymişler” (ÇTYD 254) <i>lääzımmış görsünnär</i> “görmeliymişler” (ÇTYD 254)

3.2.3.2.6. İstek Kipinin Rivayeti

Gagavuz Türkçesinde *isteyişlik çalımın bellisiz geçmiş zamanı* olarak adlandırılan biçimbirimdir (GTG 271).

3.2.3.2.6.1. {-A-y-mış}

Bu birleşik zaman çekimi *-A-y-i-mış / -A-y-mış* biçimbirimleri ile sağlanmaktadır.

I.Teklik	{ <i>-A-y-mış</i> }	<i>bırak-a-y-mış-ım</i> “bırakaymışım” (GTG 272) <i>gid-e-y-miş-im</i> “gideymişim” (GTG 272)
II.Teklik	{ <i>-A-y-mış</i> }	<i>aç-a-y-mış-sın</i> “açaymışsın” (GG 165) <i>bekley-e-y-miş-in</i> “bekleyeymişsin” (GTG 272)
III.Teklik	{ <i>-A-y-mış</i> }	<i>aç-a-y-mış</i> “açaymış” (GG 165) <i>geç-ä-y-miş</i> “geçeymiş” (GG 165)
I.Çokluk	{ <i>-A-y-mış</i> }	<i>aç-a-y-mış-ık</i> “açaymışız” (GTG 272) <i>geç-ä-y-miş-ik</i> “geçeymişiz” (GTG 272)
II.Çokluk	{ <i>-A-y-mış</i> }	<i>aç-a-y-mış-ınız</i> “açaymışsınız” (GTG 272) <i>geç-ä-y-miş-iniz</i> “geçeymişsiniz” (GTG 272)
III.Çokluk	{ <i>-A-y-mış</i> }	<i>almay-a-y-mış-lar</i> “almayaymışlar (GTG 272)

3.2.3.3. Birleşik Biçimbirimli Fiillerin Şartı

Gagavuz Türkçesinde fiilin üzerine *-sA* şart eki getirilerek yapılan ve hareketin zamanını şarta bağlayan biçimbirimdir. Şart kipinin birleşik çekimi *-sAydI* ve *-sAymIş* şekillerinde bir edata dönüşmüş olan biçimbirimlerin geniş zaman çekimi üzerine getirilmesiyle katmerli birleşik çekime dönüşme eğiliminde olan biçimbirimdir. Şimdiki zamanın şart çekimi ve geniş zamanın şart çekimi hikâye ve rivayet çekimlerinde olduğu gibi aynı anlama gelecek şekilde kullanılmaktadır (GTG 273).

3.2.3.3.1. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı

Gagavuz Türkçesinde *sankilik formasının mutlak geçmiş zamanı* olarak adlandırılan biçimbirimdir (GTG 273).

3.2.3.3.1.1. {-DI(y)-sA}

Bu birleşik zaman çekimi *-DI / -DU i-se / -DI-y-sA, -DU-y-sA* biçimbirimleri ile yani *esas fiil + görülen geçmiş zaman + i- ek fiil + -sA + (iyelik kökenli) kişi biçimbirimi* ile karşılanmaktadır.

I. Teklik	{-DI(y)-sA}	<i>acıla-dı-sa-m</i> “acıdıysam” (GTG 274) <i>geç-ti-y-sä-m</i> “geçtiysem” (GG 164) <i>aç-tı-y-sa-m</i> “açtıysam” (GG 164)
II. Teklik	{-DI(y)-sA}	<i>al-dı-y-sa-n</i> “aldıysan” (GTG 274)
III. Teklik	{-DI(y)-sA}	<i>uura-dı-y-sa</i> “uğradıysa” (GG 202) <i>gel-di-y-se</i> “geldiyse” (GTG 274)
I. Çokluk	{-DI(y)-sA}	<i>gel-di-y-sä-k</i> “geldiysek” (GTG 274)

II.Çokluk	{-DI(y)-sA}	<i>aç-dı-y-sa-nız</i> “açtıysanız” (GTG 274) <i>geç-ti-y-sü-nüz</i> “geçtiyseniz” (GTG 274)
III.Çokluk	{-DI(y)-sA}	<i>al-dı-y-sa-lar</i> “aldılarsa” (GTG 274) <i>tut-tu-y-sa-lar</i> “tuttularsa” (GTG 274)

3.2.3.3.2. Gelecek Zamannın Şartı

Gagavuz Türkçesinde *sankilik formasının mutlak gelecek zamanı* olarak adlandırılan biçimbirimdir (GTG 273).

3.2.3.3.2.1. {-AcE-y-sA}

Bu birleşik zaman çekimi *-AcE -sA / -AcE-y-sA* biçimbirimleri ile yani *esas fiil + gelecek zaman + i- ek fiil + -sA + (iyelik kökenli) kişi biçimbirimi* ile karşılanmaktadır.

I.Teklik	{-AcE-y-sA}	<i>aç-acêy-sa-m</i> “açacaksam” (GG 164) <i>geç-ecey-sü-m</i> “geçeceksam” (GG 164)
II.Teklik	{-AcE-y-sA}	<i>aç-acêy-sa-n</i> “açacaksan” (GTG 274) <i>geç-ecey-sü-n</i> “geçeceksen” (GTG 274)
III.Teklik	{-AcE-y-sA}	<i>aç-acêy-sa</i> “açacaksa” (GTG 274) <i>gel-ecey-sâ</i> “geçecekse” (GG 166)
I.Çokluk	{-AcE-y-sA}	<i>aç-acêy-sa-k</i> “açacaksak” (GTG 274) <i>geç-ecey-sü-k</i> “geçeceksek” (GTG 274)
II.Çokluk	{-AcE-y-sA}	<i>aç-acêy-sa-nız</i> “açacaksınız” (GTG 274)

		<i>geç-ecey-sü-nüz</i> “geçecekseniz” (GTG 274)
III.Çokluk	{-AcE-y-sA}	<i>aç-acêy-sa-lar</i> “açacaklarsa” (GTG 274) <i>geç-ecey-se-ler</i> “geçeceklerse” (GTG 274)

3.2.3.3.3. Geniş Zamanın Şartı

Gagavuz Türkçesinde *sankilik formasının bellisiz gelecek zamanı* olarak adlandırılan biçimbirimdir (GTG 273).

3.2.3.3.3.1. {-Ar-sA}

Bu birleşik zaman çekimi *-Ar-sA / Ar-i-se* biçimbirimleri ile yani *esas fiil + geniş zaman + i- ek fiil+ -sA + (iyelik kökenli) kişi biçimbirimi* ile karşılanmaktadır.

I.Teklik	{-Ar-sA}	<i>aç-ar-sa-m</i> “açarsam” (GG 164) <i>iste-er-se-m</i> “istersem” (ÇTYD 257) <i>al-ır-sa-m</i> “alırsam” (GGY 45) <i>ver-ir-se-m</i> “verirsem” (GGY 45)
II.Teklik	{-Ar-sA}	<i>iste-er-se-n</i> “istersen” (ÇTYD 257) <i>al-ır-sa-n</i> “alırsan” (GGY 45) <i>ver-ir-se-n</i> “verirsen” (GGY 45)
III.Teklik	{-Ar-sA}	<i>kon-ar-sa</i> “konarsa”(GD.293) <i>iste-er-se</i> “isterse” (ÇTYD.257) <i>al-ır-sa</i> “alırsa” (GGY 45)

		<i>ver-ir-se</i> “verirse” (GGY 45)
I.Çokluk	{-Ar-sA}	<i>al-ar-sa-k</i> “alırsak” (GD 154) <i>iste-er-se-k</i> “istersek” (ÇTYD 257) <i>al-ır-sa-k</i> “alırsak” (GGY 45) <i>ver-ir-se-k</i> “verirsek” (GGY 45)
II.Çokluk	{-Ar-sA}	<i>aç-ar-sa-nız</i> “açarsanız” (GG 164) <i>iste-er-se-niz</i> “isterseniz” (ÇTYD 257) <i>al-ır-sa-nız</i> “alırsanız” (GGY 45) <i>ver-ir-se-niz</i> “verirseniz” (GGY 45)
III.Çokluk	{-Ar-sA}	<i>aç-ar-sa-lar</i> “açarlarsa” (GG 164) <i>iste-er-se-lär</i> “isterlerse” (ÇTYD 257) <i>al-ır-sa-lar</i> “alırlarsa” (GGY 45) <i>ver-ir-se-ler</i> “verirlerse” (GGY 45)

3.2.3.3.4. Gereklilik Kipinin Şartı

Gagavuz Türkçesinde *sankilik formasının lâzımlık çalımı* olarak adlandırılan biçimbirimdir (GTG 274).

3.2.3.3.4.1. {läüzımsa}

Bu birleşik zaman çekimi *läüzımsa* yapısıyla sağlanmaktadır (GTG 274).

I.Teklik	{läüzımsa}	<i>läüzımsa bileyim</i> “bilmeliysem” (ÇTYD 256)
----------	------------	--

II.Teklik	{lääzımsa}	<i>läzımsa bilesin</i> “bilmeliysen” (ÇTYD 256)
III.Teklik	{lääzımsa}	<i>läzımsa bilsin</i> “bilmeliyse” (ÇTYD 256)
I.Çokluk	{lääzımsa}	<i>läzımsa bilelim</i> “bilmeliyseğ” (ÇTYD 256)
II.Çokluk	{lääzımsa}	<i>läzımsa bilesiniz</i> “bilmeliyseniz” (ÇTYD 256)
III.Çokluk	{lääzımsa}	<i>läzımsa bilsinner</i> “bilmeliyseler” (ÇTYD 256)

3.2.4. Ek Fiil

Gagavuz Türkçesi ve Türkiye Türkçesi arasında i- ve -Dir ek fiilinin kullanımında herhangi bir fark görülmemektedir. Ancak Gagavuz Türkçesinde Rumence/ Moldovancanın etkisiyle var ve yok kelimeleri ek fiil işlevi kazanmıştır.

3.2.4.1. Geniş Zaman

I.Teklik	-(y)ım, -(y)im, - (y)um, -(y)üm	<i>ban Moldovan+ım</i> “ben Moldovanım” (GG 238) <i>bän Başkir+im</i> “ben Başkurtum” (GG 238) <i>bän Gagauz+um</i> “ben Gagauzum” (GG 238) <i>ban şükür+üm</i> “ben Şükürüm” (GG 238)
II.Teklik	-(y)sın, -(y)sin, - (y)sun, -(v)sün	<i>sän Moldovan+sın</i> “sen Moldovansın” (GG 238) <i>sän Başkir+sin</i> “sen Başkurtsun” (GG 238) <i>sän Magauz+sun</i> “sen Gagavuzsun” (GG 238) <i>sän şükür+sün</i> “sen Şükürsün” (GG 238)

III.Teklik	-dır, -dir,-dur,-dür	<p><i>o Gagauz</i> “o Gagauz” (GG 238)</p> <p><i>o Başkir(dır)</i> “o Başkurttur” (GG 238)</p> <p><i>o Moldovan (dır)</i> “o Moldovandır” (GG 238)</p> <p><i>o şükürdür</i> “o Şükürdür” (GG 238)</p>
I.Çokluk	{-(y) ız, -(y), -(y) iz	<p><i>biz Moldovan+ız</i> “biz Moldovanız” (GG 238)</p> <p><i>biz Başkir+iz</i> “biz Başkurtuz” (GG 238)</p> <p><i>biz Gagauz+us</i> “biz Gagauzuz” (GG 238)</p> <p><i>biz şükür+üz</i> “biz Şükürüz” (GG 238)</p>
II.Çokluk	-(y)sınız, -(y)siniz, -(y)sunuz, - (y)sünüz	<p><i>siz Moldovan+sınız</i> “siz Moldovansınız” (GG 238)</p> <p><i>siz Başkir+siniz</i> “siz Başkurtsunuz” (GG 238)</p> <p><i>siz Gagauz+sunuz</i> “siz Gagavuzsunuz” (GG 238)</p> <p><i>siz şükür+sünüz</i> “siz Şükürsünüz” (GG 238)</p>
III.Çokluk	-DİrlAr	<p><i>Onnar Gagauz (dur) (lar)</i> “onlar Gagavuzdurlar” (GG 238)</p> <p><i>Onnar Başkir (dır) (lär)</i> “onlar Başkurtlar” (GG 238)</p>

		<p><i>Onnar Moldovan (dır) (lär)</i> "onlar Moldovandırlar" (GG 238)</p> <p><i>Onnar şükür (dür) (lär)</i> "onlar Şükürdürler" (GG 238)</p>
--	--	---

3.2.4.2. Görülen Geçmiş Zaman

Gagavuz Türkçesinde ek fiilin görülen geçmiş zaman çekimi *-DI / -DU* geçmiş zaman ekine iyelik kökenli kişi biçimbirimlerinin getirilmesiyle sağlanmaktadır.

I.Teklik	-(y)dım, -(y)dim, -(y)dum, -(y) düm, -tim, -tim, -tu m, -tüm	<p><i>hasta-y-dı-m</i> "hastaydım" (GTG 265)</p> <p><i>brigadir-di-m</i> (GG 240)</p> <p><i>uzun-du-m</i> "uzundum" (ÇTYD 258)</p> <p><i>düşkün-dü-m</i> "düşkündüm" (ÇTYD 258)</p> <p><i>tok-tu-m</i> "toktum" (GTG 265)</p>
II.Teklik	-(y)dın, -(y)din, -(y)dun, -(y)dün, -tın, -tin, -tun, -tün	<p><i>şaşkın-dı-n</i> "şaşkındın" (GTG 265)</p> <p><i>uzun-du-n</i> "uzundun" (ÇTYD 258)</p> <p><i>düşkün-dü-n</i> "düşkündün" (ÇTYD 258)</p> <p><i>belli-y-di-n</i> "belliydin" (GG 240)</p> <p><i>sarfoş-tu-n</i> "sarhoştun" (GTG 265)</p> <p><i>büük-tü-n</i> "büyüktün" (GG.240)</p>
III.Teklik	-(y)dı, -(y)di, -(y)du, -(y)dü, -tı, -ti, -tu, -tü	<p><i>akıllı-y-dı</i> "akıllıydı" (GG 240)</p> <p><i>giimni-y-di</i> "giyimliydi" (GG 241)</p> <p><i>şen-di</i> "şendi" (GG 240)</p> <p><i>uzun-du</i> "uzundu" (ÇTYD 258)</p> <p><i>düşkün-dü</i> "düşkündü" (ÇTYD 258)</p>

		<i>ceket-ti</i> “ceketti” (GG 242) <i>çocuk-tu</i> “çocuktu” (GG 240) <i>şen-di</i> “şendi” (GG 240)
I.Çokluk	-(y)dık, -(y)dik, -(y)duk, -(y)dük, -tık, -tik, -tuk, -tük	<i>az-dık</i> “azdık” (GTG 265) <i>yorgun-duk</i> “yorgunduk” (GTG 265) <i>uzun-duk</i> “uzundum” (ÇTYD 258) <i>düşkün-dük</i> “düşkündüm” (ÇTYD 258)
II.Çokluk	-(y)dınız, -(y)diniz, -(y)dunuz, -(y)dünüz, -tınız, -tiniz, -tunuz, -tünüz	<i>yok-tunuz</i> “yoktunuz” (GTG 265) <i>uzun-dunuz</i> “uzundum” (ÇTYD 258) <i>düşkün-dünüz</i> “düşkündünüz” (ÇTYD 258)
III.Çokluk	-(y)dılar, -(y)dilar, -(y)dular, -(y)dülâr, -tılar, -tilâr, -tular, -tülâr	<i>var-dılar</i> “vardılar” (GG 242) <i>çokluk-tular</i> “çokluktular” (GTG 265)

3.2.4.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Gagavuz Türkçesinde ek fiilin öğrenilen geçmiş zaman çekimi -mİş zaman biçimbirimine zamir kökenli kişi biçimbirimlerinin getirilmesiyle sağlanmaktadır: İsim + ek fiilin öğrenilen geçmiş zaman biçimbirimi + zamir kökenli kişi biçimbirimi.

I.Teklik	-mİşIm	<i>hastay-mış-ım</i> “hastaymışım” (ÇTYD 257) <i>evdäy-miş-im</i> “evdeymişim” (ÇTYD 257)
II.Teklik	-mİşIn	<i>hastay-mış-in</i> “hastaymışım” (ÇTYD 257) <i>evdäy-miş-in</i> “evdeymişsin” (ÇTYD 257)

III.Teklik	-mİş	<i>hastay-miş</i> “hastaymış” (ÇTYD 257) <i>evdäy-miş</i> “evdeymiş” (ÇTYD 257)
I.Çokluk	-mİşIk	<i>hastay-miş-ik</i> “hastaymışız” (ÇTYD 257) <i>evdäy-miş-ik</i> “evdeymişiz” (ÇTYD 257)
II.Çokluk	-mİşInIz	<i>hastay-miş-ınız</i> “hastaymışınız” (ÇTYD 257) <i>evdäy-miş-iniz</i> “evdeymişiniz” (ÇTYD 257)
III.Çokluk	-mİşIAr	<i>hastay-miş-lar</i> “hastaymışlar” (ÇTYD 257) <i>evdäy-miş-ler</i> “evdeymişler” (ÇTYD 257)

3.2.4.4. Şart Kipi

Gagavuz Türkçesinde ek fiilin şart çekimi *i- fiili + -sA + iyelik kökenli kişi biçimbirimleriyle* sağlanmaktadır.

I.Teklik	-sAm	<i>kayıl-sam</i> “razıysam” (GTG 266) <i>gözäl-sem</i> “güzelsen” (ÇTYD 258)
II.Teklik	-sAn	<i>hastay-san</i> “hastaysan” (Tanasoğlu, 1997) <i>gözäl-sen</i> “güzelsen” (ÇTYD 258)
III.Teklik	-sA	<i>kızgın-sa</i> “kızgınsa” (GTG 266) <i>gözäl-se</i> “güzelse” (ÇTYD 258)

I.Çokluk	-sAk	<i>düşman-sak</i> “düşmansak” (GTG 266) <i>gözäl-sek</i> “güzelsek” (ÇTYD 258)
II.Çokluk	-sAnız	<i>kayıl-sanız</i> “kayılsanız” (GTG 266) <i>gözäl-seniz</i> “güzelseniz” (ÇTYD 258)
III.Çokluk	-sAlAr	<i>var-salar</i> “varsalar” (GTG 266) <i>gözäl-selär</i> “güzelseler” (ÇTYD 258)

3.2.4. Ek Fiilin Olumsuzu

Gagavuz Türkçesinde ek fiilin olumsuzu diil edatıyla yani isim sözcüğü+ diil edatı + çekimli ek eylem kalıbında şimdiki (geniş) zaman, duyulan geçmiş zaman, görülen geçmiş zaman çekimi ve şart çekimi ile yapılmaktadır.

I.Teklik	<i>bän diil-im kabaatlı</i> “ben kabahatli değilim” (Nedeva, 2008: 209)
II.Teklik	<i>sän diil-sin ona dost</i> “sen ona dost değilisin” (Nedeva, 2008: 209)
III.Teklik	<i>may diil belli annık</i> “pek belli değil sınır” (Nedeva, 2008: 209)
I.Çokluk	<i>neçin diil-iz fodul</i> “Niçin fodul değiliz” (Nedeva, 2008: 209)
II.Çokluk	<i>kayıl diil-siniz</i> “razı değilsiniz” (Nedeva, 2008: 209)

III.Çokluk	<i>ahmak diil-dilär</i> “salak değildirler” (Nedeva, 2008: 209)
------------	---

3.2.5. Ek Fiilde Soru Edatının Kullanımı

Gagavuz Türkçesinde ek fiilde soru edatı *isim ögesi+ soru edatı+ ek fiil* şeklinde, soru edatı kişi ekinden sonra kullanılmaktadır.

I.Teklik	<i>aaç-kıran mı-yım</i> ? “ağaç kıran mıyım?” (GTG 206)
II.Teklik	<i>evliy mi-sin</i> ? “evli misin?” (Özkan, 1999)
III.Teklik	<i>evli mi</i> ? “evli mi ?” (GTG 206)
I.Çokluk	<i>musafiriz mi</i> ? “misafir miyiz ?” (Gül, 2019)
II.Çokluk	<i>güzelsiniz mi</i> ? “güzel misiniz ?” (Gül, 2019)
III.Çokluk	<i>hastaysalar mı</i> ? “hastaysalar mı ?” (SUK 247)

Gagavuz Türkçesinde soru edatının iyelik biçimbiriminden önce ya da sonra geldiği görülmektedir. Ör. *Aaç-kıran mı-yım* ? “ağaç kıran mıyım?”, *Deliyim mi* ? “deli miyim” (GTG 206).

3.2.6. Soru Edatının Kip Biçimbirimli Fiillerle Kullanılışı

Gagavuz Türkçesinde kip biçimbirimli fiilere gelen soru edatı bir işin veya oluşun bir kişi tarafından yapılıp yapılmadığını öğrenmek amacıyla kullanılmaktadır.

Gagavuz Türkçesinde soru edatı *-mI/-mU* kişi biçimbirimlerinden sonra gelmektedir.

3.2.6.1. Görülen Geçmiş Zamanın Soru Edatıyla Kullanımı

I.Teklik	<i>anna-dı-m mı</i> ? “anladım mı ?” (FKÇ 73)
II.Teklik	<i>anna-dı-n mı</i> ? “anladın mı ?” (FKÇ 73)
III.Teklik	<i>anna-dı- mı</i> ? “anladı mı ?” (FKÇ 73)
I.Çokluk	<i>anna-dı-k mı</i> ? “anladık mı ?” (FKÇ 73)
II.Çokluk	<i>anna-dı-nız mı</i> ? “anladınız mı ?” (FKÇ 73)
III.Çokluk	<i>anna-dı-lar mı</i> ? “anladılar mı ?” (FKÇ 73)

3.2.6.2. Şart Kipinin Soru Edatı ile Kullanımı

I.Teklik	<i>anna-sa-m mı</i> ? “anlasam mı?” (FÇK 647)
II.Teklik	<i>anna-sa-n mı</i> ? “anlasan mı?” (FÇK 647)
III.Teklik	<i>anna-sa mı</i> ? “anlasa mı?” (FÇK 647)
I.Çokluk	<i>anna-sa-k mı</i> ? “anlasak mı?” (FÇK 647)
II.Çokluk	<i>anna-sa-nız mı</i> ? “anlasanız mı?” (FÇK 647)
III.Çokluk	<i>anna-sa-lar mı</i> ? “anlasalar mı?” (FÇK 647)

3.2.6.3. İstek Kipinin Soru Edatı ile Kullanımı

I.Teklik	<i>anna-yım mı</i> ? “anlayayım mı?” (FÇK 569)
II.Teklik	<i>anna-yasın mı</i> ? “anlayasın mı?” (FÇK 569)
III.Teklik	<i>anna-sın mı</i> ? “anlaya mı?” (FÇK 569)
I.Çokluk	<i>anna-yalım mı</i> ? “anlayalım mı?” (FÇK 569)
II.Çokluk	<i>anna-yasınız mı</i> ? “anlayasınız mı?” (FÇK 569)
III.Çokluk	<i>anna-sınnar mı</i> ? “anlayalar mı?” (FÇK 569)

3.2.6.4. Emir Kipinin Soru Edatı ile Kullanımı

I.Teklik	Ø
II.Teklik	Ø
III.Teklik	<i>anna-sın mı</i> ? “anlasın mı?” (FÇK 491)
I.Çokluk	Ø
II.Çokluk	Ø

III.Çokluk	<i>anna-sinnar mi</i> ? “anlasınlar mı ?” (FÇK 491)
------------	---

3.2.6.5. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Soru Edatı ile Kullanımı

I.Teklik	<i>anna-mış-ım mi</i> ? “anlamış mıyım ?” (FÇK 163)
II.Teklik	<i>anna-mış-sın mi</i> ? “anlamış mısın ?” (FÇK 163)
III.Teklik	<i>anna-mış mi</i> ? “anlamış mı ?” (FÇK 163)
I.Çokluk	<i>anna-mış-ık mi</i> ? “anlamış mıyız ?” (FÇK 163)
II.Çokluk	<i>anna-mış-ınız mi</i> ? “anlamış mısınız ?” (FÇK 163)
III.Çokluk	<i>anna-mış-lar mi</i> ? “anlamışlar mı ?” (FÇK 163)

3.2.6.6. Şimdiki Zamanın Soru Edatı ile Kullanımı

I.Teklik	<i>annêr-ım mi</i> ?/ <i>annêr mıyım</i> ? “anlıyor muyum ?” (FÇK 245)
II.Teklik	<i>annêr-sın mi</i> ?/ <i>annêr mı(y)sın</i> “anlıyor musun ?” (FÇK 245)
III.Teklik	<i>annêr- mi</i> ? “anlıyor mu ?” (FÇK 254)
I.Çokluk	<i>annêr-ız mi</i> ? / <i>annêr mıyız</i> ? “anlıyor muyuz ?” (FÇK 245)

II.Çokluk	<i>annêr-sınız mi ? annêr-mi(y)sınız ?</i> “anlıyor musunuz ?” (FÇK 245)
III.Çokluk	<i>annêr-lar mi ?</i> “anlıyorlar mı ?” (FÇK 245)

3.2.6.7. Gelecek Zamanın Soru Edatı ile Kullanımı

I.Teklik	<i>annayaca-m mi ?</i> “anlayacak mıyım ?” (FÇK 411)
II.Teklik	<i>annayaca-n mi ?</i> “anlayacak mısın ?” (FÇK 411)
III.Teklik	<i>annayacak mi ?</i> “anlayacak mı ?” (FÇK 411)
I.Çokluk	<i>annayace-k mi ?</i> “anlayacak mıyız ?” (FÇK 411)
II.Çokluk	<i>annayace-niz mi ?</i> “anlayacak mısınız ?” (FÇK 411)
III.Çokluk	<i>annayacek-ler mi ?</i> “anlayacaklar mı?” (FÇK 411)

3.2.6.8. Geniş Zamanın Soru Edatı ile Kullanımı

I.Teklik	<i>annar-miyim ?</i> “anlar mıyım ?” (FÇK 327)
II.Teklik	<i>annar-mısın ?/ annar-sın mi ?</i> “anlar mısın ?” (FÇK 327)

III.Teklik	<i>annar-mi</i> ? “anlar mı ?” (FÇK 327)
I.Çokluk	<i>annar-mıyız</i> ? “anlar mıyız ?” (FÇK 327)
II.Çokluk	<i>annar-mısınız / annarsınız mi</i> ? “anlar mısınız ?” (FÇK 327)
III.Çokluk	<i>annar-lar mi</i> ?/ “anlarlar mı ?” (FÇK 327)

3.2.6.9. Gereklilik Kipinin Soru Edatı ile Kullanımı

I.Teklik	<i>läüzim annayayım / annım mi</i> “anlamalı mıyım ?” (FÇK 735)
II.Teklik	<i>läüzim annayasın mi</i> ? “anlamalı mısın ?” (FÇK 735)
III.Teklik	<i>läüzim annasın mi</i> ? “anlamalı mı ?” (FÇK 735)
I.Çokluk	<i>läüzim annayalım mi</i> ? “anlamalı mıyız ?” (FÇK 735)
II.Çokluk	<i>läüzim annayasınız mi</i> ? “anlamalı mısınız ?” (FÇK 735)
III.Çokluk	<i>läüzim annasınnar mi</i> ? “anlamalılar mı ?” (FÇK 735)

SONUÇ

1. Gagavuz Türkçesinde 39 isimden isim yapım biçimbirimi tespit edilmiştir. Bu biçimbirimler şunlardır: $\{+Aç\}$, $\{+Ak\}$, $\{+An\}$, $\{+Ar, +şAr\}$, $\{+(A)rak\}$, $\{+CA\}$, $\{+CI\}$, $\{+CIk\}$, $\{+CAk\}$, $\{+CA(A)z\}$, $\{+daş\}$, $\{+GA\}$, $\{+GAN\}$, $\{+gilt\}$, $\{+gış\}$, $\{+il\}$, $\{+It\}$, $\{+kan\}$, $\{+kI / +kU\}$, $\{LA(yI/e)n\}$, $\{+cilä(ä)n\}$, $\{+cIIAyIn\}$, $\{+Lı\}$, $\{+LIK\}$, $\{+man\}$, $\{+msI\}$, $\{+ncI\}$, $\{+sal\}$, $\{+sI\}$, $\{+sIz\}$, $\{+sul\}$, $\{+şil\}$, $\{+tI\}$, $\{+uk\}$, $\{+(U)z\}$, $\{+dar\}$, $\{+istan\}$, $\{+ru\}$, $\{+(y)ka\}$, $\{+zän\}$. Tespit edilen bu biçimbirimlerden bazıları alıntı isimden isim yapım biçimbirimleridir. Bu biçimbirimler şunlardır: $\{+dar\}$, $\{+istan\}$, $\{+ru\}$, $\{+(y)ka\}$, $\{+zän\}$.

2. Gagavuz Türkçesinde isimden isim yapım biçimbirimleri arasında ünsüz uyumuna giren biçimbirimler şunlardır: $\{+CA\}$, $\{+CI\}$, $\{+CIk\}$, $\{+CAk\}$, $\{+CA(A)z\}$, $\{+GA\}$, $\{+GAN\}$, $\{+cilä(ä)n\}$, $\{+cIIAyIn\}$. Bununla birlikte $\{+daş\}$, $\{+gilt\}$, $\{+gış\}$, $\{+kan\}$, $\{+kI / +kU\}$, $\{+tI\}$, $\{+dar\}$ biçimbirimleri ünsüz uyumuna girmemektedir.

3. Gagavuz Türkçesinde isimden isim yapım biçimbirimlerinden damak ve dudak uyumuna giren biçimbirimler şunlardır: $\{+Aç\}$, $\{+Ak\}$, $\{+An\}$, $\{+Ar, +şAr\}$, $\{+(A)rak\}$, $\{+CA\}$, $\{+CI\}$, $\{+CIk\}$, $\{+CAk\}$, $\{+CA(A)z\}$, $\{+daş\}$, $\{+GA\}$, $\{+GAN\}$, $\{+gilt\}$, $\{+gış\}$, $\{+il\}$, $\{+It\}$, $\{+kan\}$, $\{+kI/+kU\}$, $\{LA(yI/e)n\}$, $\{+cilä(ä)n\}$, $\{+cIIAyIn\}$, $\{+Lı\}$, $\{+LIK\}$, $\{+man\}$, $\{+msI\}$, $\{+ncI\}$, $\{+sI\}$, $\{+sIz\}$, $\{+sul\}$, $\{+şil\}$, $\{+tI\}$, $\{+uk\}$, $\{+(U)z\}$, $\{+dar\}$, $\{+istan\}$, $\{+ru\}$, $\{+(y)ka\}$, Bununla birlikte $\{+sal\}$ ve $\{+zän\}$ biçimbirimlerinin alt biçimbirimleri mevcut değildir.

4. Gagavuz Türkçesinde /k/ ünsüzü ile biten bağımlı biçimbirimlerine ünlü ile başlayan biçimbirim getirildiğinde /k/ ünsüzü düşmektedir. Bu biçimbirimler şunlardır: $\{+Ak\}$, $\{+(A)rak\}$, $\{+CIk\}$, $\{CAk\}$, $\{+LIK\}$, $\{+uk\}$.

5. Gagavuz Türkçesinde 10 isimden fiil yapım biçimbirimi tespit edilmiştir. Bu biçimbirimler şunlardır: $\{+A-\}$, $\{+(A)l-\}$, $\{+(A)r-\}$, $\{+da-\}$, $\{+ı-\}$, $\{+Ik-\}$, $\{+irgen-\}$, $\{+kIr-\}$, $\{+LA-\}$, $\{+sA-\}$, $\{+sı-\}$. Tespit edilen isimden fiil yapım biçimbirimlerinden $\{+da-\}$ ve $\{+kIr-\}$ ünsüz uyumuna girmemektedir.

6. Gagavuz Türkçesinde isimden fiil yapım biçimbirimlerinden damak ve dudak uyumuna giren biçimbirimler şunlardır: $\{+A-\}$, $\{+(A)l-\}$, $\{+(A)r-\}$, $\{+da-\}$, $\{+ı-\}$, $\{+Ik-\}$, $\{+irgen-\}$, $\{+kIr-\}$, $\{+LA-\}$, $\{+sA-\}$, $\{+sı-\}$. Bununla birlikte $\{+sı-\}$ biçimbiriminin, alt biçimbirimleri mevcut değildir.

7. Gagavuz Türkçesinde 25 fiilden isim yapım biçimbirimi tespit edilmiştir. Bu biçimbirimler şunlardır: $\{-A\}$, $\{-Ak\}$, $\{-amak\}$, $\{-baç / mAç\}$, $\{-ç\}$, $\{-esi\}$, $\{-gA\}$, $\{-gaç\}$, $\{-GAN\}$, $\{-GI\}$, $\{-GIç\}$, $\{-GIn\}$, $\{-I\}$, $\{-IcI\}$, $\{-(I)k\}$, $\{-(I)l\}$, $\{-(I)m\}$, $\{-In\}$, $\{-(I)t\}$, $\{-ız\}$, $\{-mal\}$, $\{-mAn\}$, $\{-mIk\}$, $\{-tI\}$, $\{-y\}$.

8. Tespit edilen fiilden isim yapım biçimbirimlerinden damak ve dudak uyumuna giren biçimbirimler şunlardır: $\{-A\}$, $\{-Ak\}$, $\{-amak\}$, $\{-baç / mAç\}$, $\{-ç\}$, $\{-esi\}$, $\{-gA\}$, $\{-gaç\}$, $\{-GAN\}$, $\{-GI\}$, $\{-GIç\}$, $\{-GIn\}$, $\{-I\}$, $\{-IcI\}$, $\{-(I)k\}$, $\{-(I)l\}$, $\{-(I)m\}$, $\{-In\}$, $\{-(I)t\}$, $\{-ız\}$, $\{-mAn\}$, $\{-mIk\}$, $\{-tI\}$. Bu biçimbirimlerden $\{-GAN\}$, $\{-GI\}$, $\{-GIç\}$, $\{-GIn\}$ ünsüz uyumuna girmektedir. Bununla birlikte $\{-gA\}$, $\{-gaç\}$, $\{-tI\}$ biçimbirimleri ünsüz uyumuna girmemektedir.

9. Gagavuz Türkçesinde $\{-mal\}$ ve $\{-y\}$ biçimbirimlerinin, alt biçimbirimleri mevcut değildir.

10. Gagavuz Türkçesinde /k/ ünsüzü ile biten bağımlı biçimbirimlerine ünlü ile başlayan biçimbirim getirildiğinde /k/ ünsüzü düşmektedir. Bu biçimbirimler şunlardır: $\{-amak\}$, $\{-(I)k\}$, $\{-mIk\}$.

11. Gagavuz Türkçesinde 21 fiilden fiil yapım biçimbirimi tespit edilmiştir. Bu biçimbirimler şunlardır: $\{-A-\}$, $\{-AlA-\}$, $\{-Ar-\}$, $\{-ç-\}$, $\{-DIr\}$, $\{-Gun-\}$, $\{-gut-\}$, $\{-I-\}$, $\{-(I)D-\}$, $\{-(I)k-\}$, $\{-(I)l-\}$, $\{-(I)n-\}$, $\{-(I)r-\}$, $\{-(I)ş-\}$, $\{-(I)z-\}$, $\{-mA-\}$, $\{-mar-\}$, $\{-maz-\}$, $\{-msä-\}$, $\{-p-\}$, $\{-re-\}$, $\{-se-\}$, $\{-y-\}$.

12. Tespit edilen fiilden fiil yapım biçimbirimlerinden damak ve dudak uyumuna giren biçimbirimler şunlardır: $\{-A-\}$, $\{-AlA-\}$, $\{-Ar-\}$, $\{-DIr\}$, $\{-I-\}$, $\{-(I)D-\}$, $\{-(I)k-\}$, $\{-(I)l-\}$, $\{-(I)n-\}$, $\{-(I)r-\}$, $\{-(I)ş-\}$, $\{-(I)z-\}$, $\{-mA-\}$, $\{-mar-\}$, $\{-maz-\}$, $\{-p-\}$, $\{-y-\}$. Bununla birlikte $\{-ç-\}$, $\{-Gun-\}$, $\{-gut-\}$, $\{-msä-\}$, $\{-re-\}$, $\{-se-\}$ biçimbirimlerinin alt biçimbirimleri mevcut değildir. Bu biçimbirimlerden $\{-DIr\}$ ve $\{-(I)D-\}$ ünsüz uyumuna girmektedir. Bununla birlikte $\{-gut-\}$ biçimbirimi ünsüz uyumuna girmemektedir.

13. Gagavuz Türkçesinde 20 biçimbirimin kalıplaştığı tespit edilmiştir. Bu biçimbirimler şunlardır: $\{+(y)A / +y\}$, $\{+ArI / +rA\}$, $\{+CA\}$, $\{+DA\}$, $\{+DAN\}$, $\{+(I)n / +(I)LAN\}$, $\{+(s)I\}$, $\{+Im\}$, $\{+lAr / +när\}$, $\{+KI\}$, $\{-AcAk\}$, $\{-Ar\}$, $\{-A\}$, $\{-An\}$, $\{-DIk\}$, $\{-mIş\}$, $\{-sA\}$.

14. Tespit ettiğimiz bu biçimbirimlerden bazıları isim çekim biçimbirimi kalıplaşmasıdır. Bu biçimbirimler şunlardır: $\{+(y)A / +y\}$, $\{+ArI / +rA\}$, $\{+CA\}$, $\{+DA\}$, $\{+DAN\}$, $\{+(I)n / +(I)LAN\}$, $\{+(s)I\}$, $\{+Im\}$, $\{+lAr / +när\}$, $\{+KI\}$. Bu biçimbirimlerden

{+DA} ve {+DAN} ünsüz uyumuna girmektedir. Bununla birlikte {+KI} biçimbirimi ünsüz uyumuna girmemektedir. Bu biçimbirimlerde damak ve dudak uyumunun ise tam olduğu tespit edilmiştir.

15. Tespit ettiğimiz bu biçimbirimlerden bazıları ise fiil çekim biçimbiriminin kalıplaşmasıdır. Bu biçimbirimler şunlardır: {-AcAk}, {-Ar}, {-A}, {-An}, {-DIk}, {-mIş}, {-sA}. Bu biçimbirimlerden {-DIk} ünsüz uyumuna girmektedir. Bununla birlikte /k/ ünsüzü ile biten bağımlı biçimbirimlerine ünlü ile başlayan biçimbirim getirildiğinde /k/ ünsüzü düşmektedir. Tespit ettiğimiz kalıplaşan fiil çekim biçimbirimlerinin tamamında damak ve dudak uyumu tamdır.

16. Gagavuz Türkçesinde 4 isim fiil biçimbirimi tespit edilmiştir. Bu biçimbirimler şunlardır: {-mAk}, {-mAA}, {-mA} {-Iş}. Bu biçimbirimlerin tamamında damak ve dudak uyumunun tam olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte {-mAk} isim fiil biçimbirimine ünlü ile başlayan ek getirildiğinde /k/ ünsüzü düşmektedir.

17. Gagavuz Türkçesinde 8 sıfat fiil biçimbirimi tespit edilmiştir. Bu biçimbirimler şunlardır: {-An (<-gan)}, {-Ar}, {-DIk}, {-mA}, {-dü}, {-mAz}, {-mIş}, {-(y)AcAk}. Bu biçimbirimlerden {-DIk} ünsüz uyumuna girmektedir. Tespit ettiğimiz sıfat fiil biçimbirimlerinin tamamında damak ve dudak uyumu tam olduğu görülmekteyken {-dü} bu biçimbirimin başka örneği bulunamadığı için damak ve dudak uyumları için görüş bildirilememiştir. Bu biçimbirimlerden {-DIk} ve {-(y)AcAk} biçimbirimlerine ünlü ile başlayan ek getirildiğinde /k/ ünsüzü düşmektedir.

18. Gagavuz Türkçesinde 11 zarf fiil biçimbirimi tespit edilmiştir. Bu biçimbirimler şunlardır: {-A-}, {-(A/I)r -mAz}, {-DIkçA}, {-DIktan}, {-DIynAn}, {-I}, {-IncA(n/a)}, {-IncAk}, {-Ip}, {-kAn(A)}, {-mAdAAAn}, {-(y)ArAk}. Bu biçimbirimlerden {-DIkçA} ve {-DIynAn} ünsüz uyumuna girmektedir. Tespit ettiğimiz zarf fiil biçimbirimlerinin tamamı damak ve dudak uyumuna girmektedir.

19. Gagavuz Türkçesinde isim çekim biçimbirimlerinde 8 hâl biçimbirimi tespit edilmiştir. Bu biçimbirimler şunlardır: {Ø}, {+ In / +An / +nIn}, {+ I / +y+}, {+(y)A / +y}, {+DA}, {+Dan}, {+(I)LAN}, {+CA}, {+rA, +ArI}, {+LAR}. Bu biçimbirimlerden {+DA}, {+Dan} ve {+CA} ünsüz uyumuna girmektedir. Tespit ettiğimiz biçimbirimlerin tamamı damak ve dudak uyumuna girmektedir.

20. Gagavuz Türkçesinde diğer kategorisinde değerlendirebileceğimiz 6 isim çekim biçimbirimleri tespit edilmiştir. Bu biçimbirimler şunlardır: $\{+LAR\}$, $\{+(I/A)m\}$, $\{+(I/A)n\}$, $\{+I, +sI\}$, $\{+mIz\}$, $\{+nIz\}$, $\{+lArI\}$, $\{+kI\}$, $\{+mI\}$, $\{diil / diyl\}$. Tespit ettiğimiz biçimbirimlerin tamamı damak ve dudak uyumuna girmektedir.

21. Gagavuz Türkçesinde üç tip kişi biçimbirimi tespit edilmiştir: Zamir kökenli kişi biçimbirimleri (I. Tip), İyelik kökenli kişi biçimbirimleri (II. Tip), Emir kökenli kişi biçimbirimleri (III. Tip). Zamir kökenli kişi biçimbirimleri (I. Tip) şunlardır: $-Im$, $-In$, $-sIn$, \emptyset , $-DIr$ (bazen gelecek zaman çekiminde görünür), $-Iz$, $-nIz$, $-sInIz$, $-lAr$. İyelik kökenli kişi biçimbirimleri (II. Tip) şunlardır: $-m$, $-n$, \emptyset , $-k$, $-nIz$, $-lAr$. Emir kökenli kişi biçimbirimleri (III. Tip) şunlardır: \emptyset , \emptyset , $-sIn$, \emptyset , $-In(Iz)$, $-sInnAr$. Tespit ettiğimiz kişi biçimbirimlerinin tamamında damak ve dudak uyumunun tam olduğu görülmektedir.

22. Gagavuz Türkçesinde 5 bildirme kip biçimbirimi tespit edilmiştir. Bu 5 bildirme kipi şunlardır: $\{-\hat{e}r\}$, $\{-DI\}$, $\{-mIş\}$, $\{-(y)AcAk\}$, $\{-(A, I)r\}$. Bu biçimbirimlerden $\{-DI\}$ ünsüz uyumuna girmektedir. Bununla birlikte tespit ettiğimiz bildirme kiplerinin tamamında damak ve dudak uyumunun tam olduğu görülmektedir.

23. Gagavuz Türkçesinde 4 tasarlama kip biçimbirimi tespit edilmiştir. Bu 4 tasarlama kipi şunlardır: $\{-(y)A\}$, $Emir (\emptyset, \emptyset, -sIn, \emptyset, -In(Iz), -sInnAr)$, $\{-sA\}$, $\{-mAlI\}$.

24. Gagavuz Türkçesinde fiillerin birleşik çekiminin hikâye, rivayet ve şart biçimbirimleriyle yapıldığı tespit edilmiştir. Hikâye birleşik çekiminde tespit ettiğimiz biçimbirimler şunlardır: $\{-mIş-tI / -mUş-tU\}$, $\{-AcE-y-dI\}$, $\{-Ar-dI\}$, $\{-A(y)-dI\}$, $\{läüzımdı\}$, $\{-dI(y)-dI\}$. Bu biçimbirimlerin damak ve dudak uyumları tam olduğu tespit edilmiştir. Rivayet birleşik çekiminde tespit ettiğimiz biçimbirimler şunlardır: $\{-mIş-mIş / -mUş-mUş\}$, $\{-Ar-mIş\}$, $\{-AcE-y-mIş\}$, $\{-sA-y-mIş\}$, $\{läüzım-mış\}$, $\{-A-y-mIş\}$. Bu biçimbirimlerin damak ve dudak uyumları tam olduğu tespit edilmiştir. Şart biçimbirimleriyle yapılan birleşik çekimde tespit ettiğimiz biçimbirimler şunlardır: $\{-DI(y)-sA\}$, $\{-AcE-y-sA\}$, $\{-Ar-sA\}$, $\{läüzımsa\}$. Bu biçimbirimlerden $\{-DI(y)-sA\}$ ünsüz uyumuna girmektedir. Bununla birlikte tespit ettiğimiz bu biçimbirimlerin tümünde damak ve dudak uyumunun tam olduğu görülmektedir.

25. Gagavuz Türkçesinde 4 ek fiil biçimbirimi tespit edilmiştir. Bu biçimbirimler şunlardır: Geniş zaman: $-(y)ım$, $(y)im$, $-(y)um$, $-(y)üm$, $-(y)sin$, $-(y)sin$, $-(y)sun$, $-(v)sün$, $-dir$, $-dir$, $-dur$, $-dür$, $-(y)ız$, $-(y)$, $-(y)iz$, $-(y)sınız$, $-(y)siniz$, $-(y)sunuz$, $-(y)sünüz$, $-DIrIAr$. Görülen geçmiş zaman: $-(y)dım$, $-(y)dim$, $-(y)dum$, $-(y)düm$, $-tim$, $-tim$, $-tu m$, $-tüm$, $-$

(y)din, -(y)din, -(y)dun, -(y)dün, -tın, -tın, -tun, -tün, (y)dı, -(y)di, -(y)du, -(y)dü, -ti, -ti, -tu, -tü, -(y)dık, -(y)dık, -(y)duk, -(y)dük, -tık, -tik, -tuk, -tük, -(y)dınız, -(y)diniz, -(y)dunuz, -(y)dünüz, -tınız, -tiniz, -tunuz, -tünüz, -(y)dılar, -(y)dılar, -(y)dular, -(y)dülâr, -tılar, -tilâr, -tular, -tülâr. Öğrenilen geçmiş zaman: -mİşIm, -mİşIn, -mİş, -mİşIk, -mİşInIz, -mİşlAr. Ek fiilin olumsuzu: diil. Tespit ettiğimiz bu eklerde damak ve dudak uyumunun tam olduğu görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akar, Ali. (2005). *Türk Dili Tarihi*, Ötüken Yay., Ankara.
- Akçan, Onur. (2019). *Türkiye ve Tatar Türkçelerinin Eş Zamanlı Biçim-Ses Bilgisel Karşılaştırılması*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Aksan, Doğan. (2002). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara.
- Alkaya, Ercan, Buran, Ahmet, Yalçın, Süleyman Kaan (2020). *Çağdaş Türk Yazı Dilleri-I Güneybatı/ Oğuz Grubu*, Akçağ Yay., Ankara.
- Anbarlı Bozatay, Şeniz. (2018). “Gagavuz Kimliği ve Siyasal Özerkliği Çerçevesinde Moldova Kamu Yönetimi Reformlarının Gagauz Yeri (Gagauz Özerk Bölgesi) Açısından Değerlendirilmesi”, *Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi*, 6/14, s. 1-18.
- Arat, Reşit Rahmet. (1953). “Türk Şivelerinin Tasnifi”, *Türkiyat Mecmuası*, 10, s. 59-138.
- Argunşah, Mustafa. (1994). “Gagavuz Türklerinin Kullandığı Alfabeler”, *Türk Dili*, s. 513.
- Argunşah, Mustafa. (1996). “Çağdaş Gagauz Şiiri”, *Türk Dili Türkiye Dışı Çağdaş Türk Şiiri Özel Sayısı*, s. 678-699.
- Özdemir, Tuba Arı. (2020). *Yönetim Bağlama Kuramı Temelinde Çağdaş Türk Lehçelerinde Hal Eki Yükleme Kuramı*, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Manisa.
- Aydemir, Hakan. (2005). “Gagauzcada Kıpçakça Etkisi Üzerine”, *Studia Turcologica Cracoviensia*, 10, s. 143-163.
- Aytaç, Ayfer. (2007). *Feridun A. Celilov'un “Azerbaycan Dilinin Morfonologiyası” Adlı Eserinin Türkiye Türkçesine Aktarımı ve Azerbaycan Türkçesi ile Türkiye Türkçesinin Biçim Bilimsel Ses Bilim (Morfonologiya) Açısından Karşılaştırılması*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- Baboglu, N. İ., Baboglu, İ. İ. (1999). *Gagauzçanın gramatikası fonetika, leksika, morfolojiya, sintaksis. Eksperimental üürenmāk kiyadı*, Chişinau Ştiinta.
- Baboglu İ. İ., Baboglu N. İ., Vasilioglu K.K. (2006). *Gagauz Dili hem Literatura Okumaklara*, Ştintia Yay., Komrat.
- Baskakov, Nikolay. (1973). *Gagauzsko-Russko-Moldovanskiy slovar*, Sovetskaya Entsiklopedia, Moskova.
- Bujilova, Valentina. (2020). *Sonsuzluğa Uçan Kuşlar* (çev. Bülent Hünerli), Paradigma Akademi, İstanbul.
- Bulut, Remzi. (2016). “Karadeniz’in Öteki Yakasındaki Türkler”, *Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi Ayrıntı*, 4/42, s. 45-50.
- Bussmann, Hadumod, Kerstin Kazzazi, Gregory Trauth. (2006). *Routledge Dictionary of Language and Linguistics*, Routledge.

- Celilov, Feridun. (1988). *Azerbaycan Dilinin Morfonologiyası*, Maarif Neşriyyatı, Bakı.
- Chirli, Nadejda. (2007). “Geçmişten Bugüne Gagavuz Türkçesi”, *Gagavuz Türkçesi Araştırmaları Bilgi Şöleni*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s. 71-78.
- Cin, Turgay. (1992). “Yunanistan’daki Azınlıklar ve Bunların Hukuki Durumları”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16, s. 137-182.
- Crystal, David. (1983). *Dictionary of Linguistics and Phonetic*, 6, Blackwell.
- Çakir, Mihail. (2001). *Kısa Dua Kitabı Gagauzça*, Selanik.
- Çimpoş, L. S. (1988). “Garip Kamber”, *Literatura Okumaları 9-10 Klasslar için*, Kişinev.
- Demir, Necati. (2011). “Saltık-nâme ve Selçuk-nâme Işığında Gagavuz Türkleri”, *Türk Dünyası Dergisi*, 3/2, Ankara, s. 7-21.
- Eddington, David. (2012). *Morphophonological Alternations. The handbook of Hispanic linguistics*, Malden.
- Ercilasun, Ahmet Bican. (1989). “Gagauzlardan Yeni Haberler”, *Türk Kültürü*, 316, Ankara.
- Erdem, Mevlüt. (2016). “Dilbilgisi Konularında Devamlılık İlişkisi”, *Turkish Studies*, 11/10, s. 243-254.
- Erdin, Ceyda. (2020). *Kadem Kaynaa Romanı Örneği Gagavuz Türkçesi Söz Varlığı*, Paradigma Akademi, İstanbul.
- Erendor, Metin. (2021). *Gagavuz Türkleri “Gök-Oğuzlar”*, Bilge Oğuz, İstanbul.
- Petrovıci, Nına. (2021). “Gagavuz Türkçesi”, *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Fiil Çekim Kılavuzu*, (ed. Feyzi Ersoy), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Gagauziya M. V. (2015). *Maruneviç Adına Bilim ve Araştırma Merkezi Gagavuz Dilinin Orfografiya Hem Puntuatıya Kuralları*, Komrat Devlet Üniversitesi, Komrat.
- Gaydarci, G. A., Koltsa E. K., Pokravskaya, L. A., Tukan B.P. (1991). *Gagavuz Türkçesinin Sözlüğü*, (çev. A. Mecit Doğru, İ. Kaynak), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Guboglo, Mikhail Nikolaevich. (2018). “Gagavuzların Etnik Aidiyeti”, (çev. Bülent Hünerli), *Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 12, s. 67-78.
- Güngör, Harun, Argunşah, Mustafa. (1998). *Gagauzlar (Gagavuz Türklerinin Etnik Yapısı, Nüfusu, Dili, Dini, Folkloru Hakkından Araştırma)*, Ötüken Yay., İstanbul.
- Gürsoy, Emine-Naskali. (1997). *Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 667, Ankara.
- Hatlas, J., Zyromsky, M. (2011). “Bucaktaki Gagavuzların Hayatında Din”, (çev. Ramazan Adıbelli), *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 29, s. 533 – 549.
- Hayes, Bruce. (2009). *Introductory Phonology*, Blackwell.
- Hünerli, Bülent, Arnaut, Tudora. (2017). “Ukrayna Gagavuzları”, *Tehlikedeki Diller Dergisi*, 7/11, s. 17-50.
- İmer, Kâmile, Kocaman, Ahmet, Özsoy, Ayşe Sumru. (2011). *Dilbilim Sözlüğü*, Boğaziçi Üniversitesi.

- Johannes, Mürter. (2010). *Morphophonology*, Grin.
- Karakuş Ertuğrul. (2021). “Gagauz Şair Valentina Bujilova’nın Çocuk Şiirlerine Çocuğa Görelik İlkesi Işığında Bir Bakış”, *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 8, s. 93-105.
- Kılıç, Mehmet Akif. (2017). *Türkiye Türkçesindeki Sesbirimlerin Dışsal ve İçsel Alt Sesbirimleri: Katmanlı Çevriyazı Modeli*. *Turkish Studies*, 2017, 12/7, s. 195-214.
- Kosmas Şart, Monah. (2014). “Büünkü Gagauz Dili Hem Din Tekstlerinin Çevirileri”, *Tehlikedeki Diller dergisi*, 3/3, s. 116-120.
- Kowalsky, Tadeusz. (1949). “Kuzey-Doğu Bulgaristan Türkleri ve Türk Dili” (çev. Ö. F. Akün), *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 3/2-3.
- Malmkjær, Kirsten. (2009). *The Linguistics Encyclopedia*, Second Edition, Routledge, London and New York.
- Manov, Atanas. (2001). *Gagauzlar (Hristiyan Türkler)* (çev. M. Türker Acaroğlu), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Matthews, Peter Hugoe. (2014.) *The Concise Oxford Dictionary of Linguistics*, Oxford University Press.
- Menz, Astrit. (2013). “Tehlikedeki Türk Dilleri: Gagauzca Örneği”, *Tehlikedeki Diller Dergisi*.
- Mirza, Zekiyev, Ganiyev, Foat, Zinnatulina, Klara Ziyevna. (1998). (red.) *Tatar Grammatikası I*, İnsan Yayınları, Moskova.
- Montgomery, Martin. (2008). *An Introduction to Language and Society*, Routledge.
- Nayır, Yaşar Nabi. (1999). *Balkanlar ve Türklük*, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, Ankara.
- Nedeva, Aliona. (2008). *Gagavuzca ve Türkiye Türkçesinde İsim ve Fiil Çekimi Karşılaştırması*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Nespor, Marina, Vogel, Irene. (2007). *Prosodic Phonology: With a New Foreword*. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton.
- Nevzat Özkan. (1999). “Gagavuz Türk Edebiyatı”, *TDTEA*, 12, s. 243-244.
- Ölmez, M., W. (1998). “W. Radloff’tan Gagauzca İki Nasreddin Hoca Fıkrası”, *Pertev Naili Boratav’a Armağan*, yay. haz. Metin Turan, Ankara, s. 197-204.
- Özakdağ, N. (2006). “Gagauz Türkçesinden Türkiye Türkçesine Yapılan Aktarmalarda Karşılaşılan Bazı Sorunlar”, M. Şahingöz ve A. Alp, (ed.), *Hamdullah Suphi ve Gagauzlar*, Türk Yurdu Yayınları, Ankara, 1/195-209.
- Özkan, Nevzat. (2013). “Ağız Alanından Yazı Diline Geçiş: Gagavuz Türkçesi Örneği”, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/9, Ankara, s. 85-94.
- Özkan, Nevzat. (2017). *Gagauz Edebiyatı*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- Özkan, Nevzat. (2019). *Gagavuz Türkçesi Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Özköse, Sercan. *Karşılaştırmalı Dil Bilimi ve Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bartın.

- Öztürk, Rıdvan. (1999). “Gagauzca’da Emir-İstek Çekimi”, *IV. Uluslararası Gagauz Kültür Sempozyumu’na sunulan bildiri*, Kıbrıs, s. 23-31.
- Pokrovskaya, L.A. (1990). *Grammatika Gagauzskogo Yazıka*, Kişinev.
- Pokvoskaya, L. A. (2018). “Gagauzcadaki Diyalektlerin Kökeni Hakkında”, (çev. Bülent Hünerli), *Uluslararası Türk Lehçeleri Araştırma Dergisi*, 2/2, s. 168 - 172.
- Radloff, Vilhelm. (2015). *Türk Boylarının Halk Edebiyatından Örnekler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Sağlam, Bilgit. (2014). *Çağdaş Türk Lehçelerinde Şekil Bilgisi Ortaklıkları*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.
- Sandalyeci, Selda. (2021). “Gagauz Türkçesi Söz Diziminin Ölçünlü Türkiye Türkçesi Söz Dizimi ile Mukayesesi Üzerine Bir Deneme”, *Dil Araştırmaları*, 29, s. 143-163.
- Stamova, Maria. (2007). “Gagauz Türkçesinin Ses Düzeni”, Ankara, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 4/ 3, s. 91-104.
- Stepan Bulgar. (1996). “Gan-kişi”, *Güneşçik Sabaa Yıldızı jurnalinin eklemesi*, 2, s. 1-8.
- Tanasoglu, D. N. (1959). *Bucaktan Soslär*, Devlet Neşriyatı, Kişinev.
- Tanasoglu, D., Arabacı, I. (1962). *Gagauz Dili*, Kişinev.
- Tanasoglu. D. N., (1990). “Köroğlu (Türk Oğuz Dastanı)”, *Ana Dili Grammatika hem Literatura Okumakları 5-ci Klassa için*, Kişinev.
- Tanasoglu. D. N., (1997). “Köroğlu”, *Ana Dili V-ci Klas İçin*, İkinci basım, Chişinau, s. 61-77.
- Tekin, Talat. (1989). “Türk Dil ve Diyalektlerinin Yeni Bir Tasnifi”, *Bilge*, 15/15, s. 141-168.
- Togan, Zeki Velidi. (1970). *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul.
- Töre, Maral. (2017). *Türkmencenin Morfofonolojisi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Ulutaş, İsmail. (2014). “Gagauz Söz Diziminde İsmi Niteleyen Yapılar Üzerine Genel Bir Bakış”, *Tehlikedeki Diller Dergisi*, 3/3, s. 85-91.
- Van Coetsem, Frans, McCormick, Susan. (2011). “Morphophonology”. *Research Guide on Language Change*, ed. Edgar C. Polomé, Berlin, New York: De Gruyter Mouton.
- Vecihe Hatipoğlu. (1987). “Türk Tarihinin Başlangıcı”, *Türkoloji Dergisi*, 8, s. 0-0.
- Włodzimierz Zajaczkowski. (1966). *Jezyk i Folklor Gagauzow z Bulgarii*, Krakow, s. 90-91.

Elektronik Kaynaklar

- WEB 1 <https://www.gagauzia.md/ru/ato-gagauziya/istoriya.html> (12.05.2022)
- WEB 2 <http://www.gagauzya.com/genel-bilgiler/> (12.05.2022)
- WEB 3 <https://www.turkcebilgi.com/dobruca#post> (23.06.2022)

WEB 4 (2021) morfofonoloji, Büyük Sovyet Ansiklopedisi, 3. Baskı, (1970-1979).

<https://encyclopedia2.thefreedictionary.com/morphophonology> adresinden